

TONY CLIFF
LENİN

Cilt

2

Bütün

İktidar

Sovyetlere

Uluslararası Yayıncılık Ltd. Şti.

2 Yayınları

İstiklal Caddesi, Lave Çıkmaşı, NO: 7/6,
Bayođlu - İstanbul

Lenin; Bütün İktider sovyetlere
Özgün adı: Lenin: All Power to the Soviets
İngilizca basımı, Bookmarks 1985

Birinci baskı: Ekim 1994
ISBN 975 7972 03 7

● Bütün Türkçe yayın hakları

Uluslararası Yayıncılık Limited Şti'ne aittir.

Çeviriler: **Tarik Kaya, Benar Kutluđ**

Yayına hazırlayan: **Özdan Dönmaz, Kenan Kadikli**

Kapak: **Hasan B. İri Karabay**

Dizgi: Uluslararası Yayıncılık (Garamond 10)

Baskı: Yön Matbaacılık

Kapak baskı: Yön Matbaacılık

Cilt: Umut Mücellithanesi

İçindekiler

Önsöz 5

1

Birinci dünya savaşı 11

2

Bolşevik Partisi savaş sınavından geçiyor 37

3

Lenin ve ulusal sorun 63

4

Emperyalizm: Kapitalizmin en yüksek aşaması 77

5

Çarlık rejiminin krizi ve çöküşü 83

6

Şubat Devrimi'nden ikili iktidara 99

7

Lenin partiyi yeniden donatıyor 123

8

Lenin, parti ve proletarya 173

9

Lenin tempoyu düşürüyor 207

10
Lenin ve asker ayaklanmaları 228
11
Köylülük ve devrim 249
12
Lenin ve işçi kontrolü 276
13
Lenin ayaklanan azınlıkları destekliyor 299
14
Temmuz Günleri 314
15
Gericilik harekete geçiyor 331
16
Kornilov darbesi 357
17
Devlet ve devrim 383
18
Proletarya iktidarı kullanabilir 398
19
Lenin ayaklanma çağrısı yapıyor 408
Kronoloji 463
Notlar 471

Önsöz

Bu cilt, Lenin'in Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile Ekim Devrimi arasında kalan zaman dilimindeki siyasi faaliyetlerini kapsıyor. Kitabın çok geniş bir bölümü, ele alınan konunun içeriği gereği, 1917 yılı Şubatı'ndan Ekim ayına kadar geçen zamanı değerlendiriyor.

Söz konusu tarihsel dönemle olan genel ilgileri ve içerdikleri ayrıntılı bilgiler dolayısıyla, kitabın yazılışına temel oluşturan kaynaklardan bazılarına değinme gereği duyuyorum. Bunlar: *N. N. Sukbanov'un 1917 Rus Devrimi -Kişisel Notlar* (The Russian Revolution 1917 -A Personal Record) adlı kitabı, John Reed'in *Dünyayı Sarsan On Gün* (Ten Days that Shook the World) isimli yapıtı ve Trotsky'nin *Rus Devrimin Tarihi* (History of the Russian Revolution) adlı eseri. Devrimin olağanüstü yeteneklere sahip seçkin liderlerinden Trotsky'nin kitabı gerçekten çok başarılı bir çalışma. Bu eşsiz eserin varlığı akla şu soruyu getirebilir: Böylesine başarılı bir yapıtı varken aynı tarihsel dönemi kapsayan bir başka kitabın kaleme alınmasına neden gerek duyulsun?

Bana göre, Trotsky'nin eseri, eşine ender rastlanılan güçlü bir çalışma olmakla birlikte, ciddi bir eksikliğe sahip bulunuyor. Kitabın kendisini güçlü kılan özelliklerinden başlamak gerekirse: Devrim kusursuz bir çözümlenme içinde sunuluyor ve yüzyıllarca baskı altında ezilmiş milyonların derin uykularından uyanıp ayağa kalktıkları bir olay olarak tanımlanıyor. Mücadelenin zorlu koşullarında işçilerin, köylülerin ve askerlerin bilinçlerindeki değişimler çok çarpıcı bir biçimde veriliyor.

Eksikliği açıkça hissedilen öge ise Bolşevik Parti: partinin sıradan üyeleri, kadroları, yerel komiteleri, Merkez Komitesi. Trotsky'nin

çalışmasındaki bu boşluğu, bir dereceye kadar, Bolşevik Parti'nin 1917'deki rolüne ilişkin Stalinist çarpıtmanın bir yansıması olarak görmek gerekir.

Stalinist yazında, birkaç önemsiz istisna dışında, Bolşevik Parti her zaman Lenin'in takipçisi olmuş, pratik olarak teksesliliğin egemen olduğu yekpare bir parti olarak gösterilmiştir. Ancak, gerçeklerin gün ışığına çıkmasını önlemek mümkün değil. Gerçekte, Lenin parti üyelerini kendi düşüncelerine kazanmak için tekrar tekrar mücadelede vermek zorunda kalmıştır. Lenin için Nisan'da temel sorun partinin üst liderliğine egemen olan muhafazakarlığın üstesinden gelmekti; Haziran'da ve Temmuz başlarında ise, sıradan lider ve üyelerin devrimci sabırsızlığıyla başetmek zorunda kalıyordu. Eylül ve Ekim aylarında, bu kez parti liderliğinin ayaklanmanın beraberinde getirdiği büyük sıçrayışa ayak uydurmasını sağlamak için mücadele etmek zorundaydı. Bolşevik Askeri Örgüt ile partinin Petersburg Komitesi de dahil olmak üzere, Nisan, Haziran ve Temmuz aylarının en ateşli, en sabırsız liderleri bu kez aşırı tenkinli bir tutum içindeydiler.

1903'teki kuruluşundan Şubat Devrimi sonrasına kadar Bolşevik safının içinde kalmış (ve resmi olarak partiye 1917 Temmuz ayının sonlarına doğru katılmış) olan Trotsky, doğal olarak, 'eski Bolşevik' olmanın her yapısını doğru kılmadığını göstermek kaygısındaydı. Doğrusu, Bolşevik liderliğin Lenin'in Rusya'ya dönmezden önceki siyasi tavrı ile önde gelen parti liderlerinin ayaklanma fikrine muhalefet etmiş olmaları Trotsky'nin tutumunun pek de hak-sız olmadığını gösteriyor. Bununla birlikte, Trotsky, kendi tutumunun haklılığını gerekçelendirirken, bir bütün olarak partinin oynadığı rolün önemini gerektiği ölçüde dikkate almamıştır. *Rus Devrimi Tarihi* adlı çalışmasında partiye hemen hiç değinilmez. Örneğin, Vyborg Bölge Komitesi, Petersburg Komitesi ve Bolşevik Askeri Örgüt'ün oynadıkları farklı roller sistematik olarak gösterilmez. Bolşevik Parti'nin işçi sınıfı içinde derin köklere sahip bir kitle partisi olması ve örneğin Petrograd proleteryası ile Odessa proleteryası arasında olduğu gibi- sınıfın kendi içindeki eşitsizliği, partinin işleyişi üzerinde ciddi bir etkiye sahip olmuştur. Ancak bu durum Trotsky'nin kitabında net bir şekilde açığa çıkmaz.

Teorinin eyleme dönüştürülmesi için merkezi bir partinin var-

lığı kaçınılmazdı. Bununla ilintili olarak sorulabilecek sorulardan birisi şudur: Devrim sırasında Bolşevik Parti nasıl bir çalışma ve performans göstermiştir? Parti, savaş yıllarında, bazıları gevşek bir bütün oluşturan, ancak çoğunluğu birbirleriyle ve yurtdışında bulunan Lenin'le bağlantıları kesilmiş çok sayıda küçük gruptan oluşuyordu. Bu yerel komiteler siyasi faaliyeti sürdürme konusunda bağımsız bir yetenek geliştirmek zorunda kaldılar. Söz konusu yerel grupların tutarlı, savaşçı bir parti olarak örgütlenmeleri nasıl gerçekleşti? Parti yönetimi ne tür bir faaliyet yürüttü? Parti kadroları hangi tür insanlardan oluşuyordu; bunların toplumsal kompozisyonu, yaşları ve siyasi deneyimleri nasıldı?

Trotsky'nin *Rus Devrimi Tarihi*'nde, kitleler-işçiler, askerler, köylüler- öfke ve cesaret dolu yığınlar olarak öne çıkıyorlar; ancak, talihsizlik şu ki, partinin varlığı hemen bütünüyle unutulmuş görünüyor. Bu durum, Lenin'in tarihsel yaşanmışlıktaki rolünü çok ciddi ölçüde etkiliyor. Trotsky, 1917'deki olayların ve sonrasında yaşanan gelişmelerin sonucu olarak, Lenin'i herkesten daha çok taktir etmeye başladı. Hiç de yersiz olmayan bir alçakgönüllülikle, Lenin'i öğretmen, kendisini ise bir öğrenci olarak gördü. Nitekim, *Rus Devrimi Tarihi*'nin çeşitli yerlerinde şuna benzer ifadelere rastlanır: 'Fabrikaların, kışlaların, köylerin, cephenin ve Sovyetlerin yanı sıra, devrimin bir başka laboratuvarı daha vardı: Lenin'in beyni.' Ne var ki, partinin aracılığı olmaksızın Lenin'in kitlelerle bağ kurması mümkün olamazdı.

Partinin rolü, işçi sınıfının bilinç ve örgütlülük düzeyini yükseltmek, kitlelere kendi çıkarlarını anlatmak, yığınların duygu ve düşüncelerine net bir siyasi ifade kazandırmaktı. Proleteryaaya sahip olduğu potansiyel ve yetenekler konusunda güven kazandırmak için partinin varlığının bir zorunluluk olması gibi, Lenin'in partiye ilişkin oynadığı rol vazgeçilmez bir gerekliliğe karşılık düşüyordu. Lenin açısından, kitlelerle karşılıklı bağ kurmak-sloganlarla onlara yol göstermek ve onlardan öğrenmek için parti kadrolarının varlığı kaçınılmaz bir zorunluluktur. Gerçekte, Lenin'in 1917'de kaleme aldığı her yazı *parti üyeleri* için yazılmıştı-parti yayınlarının doruğa ulaştığı günlerde bile dağıtım alanının büyük ölçüde parti üyeleriyle sınırlı kalmış olması bunun bir kanıtını oluşturur. Lenin'in *Nisan Tezleri* aslında parti kadrolarına yönelik bir seslenişti ve ayaklanma

üzzerine yazdığı yazılar -ki bunların hepsi küçük kağıtlara yazılmış birkaç kopyadan ibaretti- yine parti kadroları için kaleme alınmışlardı. Lenin'in Nisan'da partiyi silahlandırmada, Nisan, Haziran, Temmuz aylarının beklenmedik gelişmeleri sırasında, Kornilov darbesi ve nihayet ayaklanma (bunlar bizim bu kitapta ele aldığımız olaylar) boyunca partiye rahberlik etmede gösterdiği başarı, şu yalın gerçeğin ürünüydü: Lenin'in Bolşevizm geleneğini kendi kişiliğinde cisimleştirmiş olması ve uzun yılları bulan zorlu devrimci mücadelenin sonucu olarak, parti kadrolarına güven duyması. Lenin partiyi etkiledi; parti ile sınıf karşılık olarak birbirlerini etkilediler. Aynı şekilde, proleterya partiyi yarattı ve parti Lenin'i biçimlendirdi.

Bu kitap, işçi sınıfı, parti ve Lenin arasındaki karşılıklı ilişkileri irdelemeye çalışıyor. Lenin'in siyasi biyografisini işçi sınıfının siyasi tarihi ile iç içe sunuyor. Aslında, Lenin'in, partinin ve proleteryanın etkinliklerinin zirvesini ifade eden devrim, bu üç öge arasındaki kaynaşmanın doruk noktasına eriştiği zamana karşılık düşmüştür. Bu yüzden, kişisel olanın genel olandan, biyografik olanın tarihsel olandan kopartılarak değerlendirilmesi hiçbir şekilde mümkün değildir. 1917 Devrimi, Lenin'in, partinin ve işçi sınıfının lideri olarak verdiği en büyük sınavdır.

Geniş kapsamlı bir konuyla ilgili muazzam genişlikte materyali seçici bir şekilde değerlendirip özetlerken sık sık karşılaşılan zorluğu bu çalışmamı kaleme alırken de yaşadım. Proleterya, Bolşevik Parti ve Lenin arasındaki karşılıklı ilişkiler olarak tanımlayabileceğim ana tema, altından kalkılabilir uzunlukta bir tarihsel dönemle ilgili materyalin seçiminde bana yol gösteren öge oldu.

Nihayet, birkaç teknik hususa değinme gereği duyuyorum. Bunlardan birincisi Rusya'nın başkentinin ismiyle ilgili. Birinci Dünya Savaşı patlak verinceye kadar, Rus başkenti, St. Petersburg olarak isimlendiriliyordu. Sonrakı, kulakta Almanca bir tını bırakan bu isim hızla Petrograd'a dönüştü. Şehirdeki Bolşevikler, savaş karşıtı tutumlarının sembolik bir ifadesi olarak, konutelerini Petersburg Komitesi olarak isimlendirmeye devam etme kararı aldılar. Kitapta, -büyük ölçüde hangi bağlam içinde geçtiğine bağlı olarak- bu iki ismi de kullanıyoruz. Genel olarak şehri Petrograd olarak anıyoruz; fakat başkentteki parti örgütünden söz ederken Petersburg Komitesi ismini kullanmayı yeğliyoruz.

İkinci olarak, bu ciltte geçen tarihleri Batı takvimini on üç gün geriden izleyen Jülyen takvimini esas alarak veriyoruz. Lenin'in Rusya'ya gitmek üzere İsviçre'den ayrılması gibi Batı Avrupa'da yaşanmış olaylara değinirken, kimi zaman tarihleri bu takvimlerin her ikisine göre yazıyoruz.

Bu arada Almanca'dan bir dizi alıntıyı çeviren Mary Phillips'e ve Fransızca'dan çeviriler yapan Donny Gluckstein'a ve özellikle de tüm metni uyumlu hale getiren ve birçok değerli öneri yapan Jo Bradley'e teşekkür ederim. Hepsinin üstünde ise metnin çeşitli bölümlerinin değişik biçimlerini defalarca daktilo eden ve tüm metni en az üç defa daktilo eden Chanie Rosenberg'e çok şey borçluyum. Fakat ona olan borcum bunun çok ötesindedir, bu eseri yazmak için harcadığım altı yıl içinde bana sarsılmaz bir moral ve dostluk verdi.

Tony Cliff

Londra, Temmuz 1977 ve Nisan 1978

Yayınevinin notu:

Elinizdeki bu kitap Tony Cliff'in 4 ciltlik 'Lenin' biyografisinin ikinci cildir. 4 cilt tarihsel olarak birbirlerini takip etmelerine rağmen herbiri Lenin'in yaşamındaki belirli bir politik dönemi kapsamaktadır ve bu nedenle diğerlerinden bağımsız olarak okunabilir. Z Yayınları eserin İngilizce aslının ikinci basımında olduğu gibi 3 ve 4. ciltleri tek bir cilt olarak yayınlamaktadır.

'Lenin' biyografisinin birinci cildi Z Yayınları'ndan 'Lenin: Partinin İnşası' adıyla yayınlandı.

1

Birinci Dünya Savaşı

Enternasyonal'in çöküşü

Birinci Dünya Savaşı, Batı takvimine göre 1 Ağustos 1914 günü patlak verdi. Lenin o sıralar Polonya Avusturyası'nda, Krakov yakınlarındaki Poronin'de yaşıyordu.

"7 Ağustos'ta, yerel jandarmanın levazım astsubayı beraberinde elinde tüfek taşıyan bir köylü tanıkla birlikte, arama yapmak üzere eve geldi. Ne aradığını bilmez görünen subay, beceriksiz el hareketleriyle kitaplığı karıştırdı, *Browning* marka boş bir tabanca buldu, toprak sorununa ilişkin istatistiklerin bulunduğu birkaç not defterini aldı ve bazı önemsiz sorular sordu. Yüzünde mahcup bir ifadeyle bir sandalyenin ucuna ilişmiş köylü tanık şaşkın şaşkın etrafına bakıyordu. Subay, içi tutkal dolu bir kavanozu gösterip onun bir bomba olduğunu söyleyerek köylüyle alay etti. Sonra, Vladimir İlyiç hakkında resmi bir şikayet bulunduğunu, aslında onu tutuklaması gerektiğini, fakat, tutukluyu askeri makamların bulunduğu en yakın şehir olan Novy Targ'a ancak ertesi sabah götürebileceği için, Lenin'den sabahleyin saat 6 trenine yetişecek şekilde hazır olmasını istediğini söyledi. Lenin'in tutuklanma tehlikesiyle yüz yüze okluğu çok açtı; savaş döneminde, savaşın ilk günlerinin yaşandığı sıra ondan kolayca kurtulabilirlerdi."⁽¹⁾

Lenin, cezaevinde on bir gün kaldıktan sonra, sosyal demok-

rat milletvekillerinin araya girmesi sayesinde özgürlüğüne tekrar kavuştu. Bundan sonra, İsviçre'ye geçmek üzere Avusturya'dan ayrılmak için izin aldı. 23 Ağustos'ta İsviçre'ye geçti ve Bern'e yerleşti.

Savaşın patlak vermesi Lenin için beklenmedik bir gelişme değildi. Onu derinden sarsan olay, çeşitli ülkelerin sosyalist liderlerinin kendi ulusal hükümetlerine destek vermeleri oldu. Her şeyden önce, Alman sosyal demokratlarının bir anda siyaset değiştirip daha öncekinin tam tersi bir tutum takınmaları, Lenin'in hazır olmadığı sürpriz bir gelişmeydi; Enternasyonal'in gözbebeği olarak görülen Alman Partisi'nden böyle bir şey beklemiyordu.

İkinci Enternasyonal'in 1907 yılındaki Stuttgart Kongresi'nde, Luksemburg, Lenin ve Martov'un birlikte hazırladıkları bir önergede, sosyalistlerin yaklaşan emperyalist savaş karşısındaki tavrının ne olması gerektiği açıkça ifade edilmişti:

"Savaşın patlak vermesi tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu takdirde, savaşa katılmış ülkelerdeki işçi sınıfına ve onun parlamentodaki temsilcilerine düşen görev, Enternasyonal (Sosyalist) Büro'nun birleştirici faaliyetinin desteğini alarak, sınıf mücadelesinin yoğunluğuyla genel siyasi durumu bağlı olarak çeşitlilik gösteren araçlar arasında en etkili olacağına inandıkları araçlara başvurarak, savaşın patlak vermesini önlemek için elden gelen tüm çabayı göstermektir.

Tüm gayretlere rağmen savaşın patlak vermesi engellenemez ise, bu durumda, görev, savaşı durdurmak için süratle müdahalede bulunmak, savaşın yol açtığı ekonomik ve siyasi krizden yararlanarak halkı harekete geçirmek, ve böylece kapitalist sınıfın egemenliğinin yıkılması için var güçle çalışmaktır."⁽²⁾

İkinci Enternasyonal'in 1910'daki Kopenhag Kongresi'nde ve Balkan Savaşı'nın ortaya çıkardığı sorunları değerlendirmek üzere 1912 Kasım'ında Basel'de toplanan özel bir konferansta da benzeri önergeler kabul edilmişti.

Ayrıca, henüz 25 Temmuz 1914'te, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Yürütme Komitesi açıkça savaş karşıtı bir manifesto yayınlamıştı:

"Almanya'nın sınıf bilinçli proleteryası, insanlık ve uygarlık adı-

na, savaş kışkırtıcılarının bu caniyane Eraliyetini şiddetle protesto eder. Alman hükümetinden barışın korunması için Avusturya hükümeti üzerindeki müfrezasını kullanmasını, bu utanç verici savaşı önlenememesi durumunda ise saldırganca bir müdahaleye girişmekten sakınmasını ısrarla talep eder. Avusturya'daki egemen grubun iktidar hırsı ve/veya emperyalist çıkarlar uğruna, Alman askerlerinin bir damla kanı bile feda edilemez."⁽³⁾

Daha sonraki günlerde buna benzer başkaca bildirgeler de yayımlandı. Nitekim, 30 Temmuz'da SPD'nin resmî gazetesi Vorwärts'ta şunlar söyleniyordu: "Sosyalist proleterya, çığlık derecesinde gözü kararmış bir egemen sınıfın yol açtığı olayların sorumluluğunu yüklenmeyi kesinlikle reddeder."⁽⁴⁾

Lenin, Vorwärts gazetesinde sosyal demokrat milletvekillerinin Reichstag'ın (Alman Parlamentosu) 4 Ağustos tarihli oturumunda askeri bütçe tehinde oy kullanmış oldukları haberini okuduğu zaman, doğal olarak, bunun Alman genelkurmayının düşmanlarını yuultup korkutmak için başvurduğu bir aldatmaca olduğunu düşündü. 4 Ağustos ihanetinin şoka uğrattığı tek insan Lenin değildi. Troçki bu konuda şunları hatırlar: "Alman sosyalizminden medet umma saflığını göstermekten çok uzaktım; buna rağmen, Alman sosyal demokrasisinin teslimiyetini bildiren telgraf bende savaş ilanından daha büyük bir şok yarattı."⁽⁵⁾ Buharin ise, 4 Ağustos ihanetini, "yaşantımız süresince karşılaştığımız en büyük trajedi" olarak tanımlıyordu.⁽⁶⁾ Olay karşısında sinir krizleri geçiren Rosa Luksemburg ife Clara Zetkin, intiharı akla getirecek kadar derin bir moral çöküntüye uğramışlardı.⁽⁷⁾

Ne var ki, kimi zaman İngilizce olarak "Facts are stubborn things" (Gerçekler inatçı şeylerdir) diyen Lenin, gerçekleri kabul etmek zorundaydı. Zaman yitirmeden durumu yeniden değerlendirdi ve savaşa karşı net bir devrimci strateji geliştirdi. Eski bolşevik G. L. Şuklovski anılarında şunları yazar: "Emperyalist savaşa karşı taktiğini temel sloganlarının Lenin tarafından savaşın ilk günlerinde Avusturya'da belirlenmiş olduğuna tanıklık edebilirim; Lenin Bern'e geldiği zaman bunlar tamamen belirlenmiş durumlardı."⁽⁸⁾ Lenin, o sıralarda geliştirdiği siyasi hatta savaş süresince sadık kaldı.

İkinci savaşın sınıfsal karakterinin ne olduğunun belirlenmesi

gerekiyordu:

"Şimdiki savaş emperyalist bir karaktere sahiptir. Bu savaş, kapitalizmin gelişiminin en yüksek düzeyine ulaştığı, yalnızca meta ihracının değil fakat aynı zamanda sermaye ihracının da çok büyük önem kazandığı, üretimde tekelleşmenin ve ekonomik yaşamın uluslararasılaşmasının muazzam boyutlara eriştiği, izlenen sömürge siyasetinin dünyanın hemen tamamının paylaşılmasını beraberinde getirdiği bir dönemin koşullarının ürünüdür. Dünya kapitalizminin üretici güçleri ulus ve devlet ölçüğündeki bölünmenin dar sınırlarını aşmış ve sosyalizmin gerçekleştirilmesinin nesnel koşulları bütünüyle olgunlaşmış bulunuyor."

Bu durumda işçi sınıfına düşen görev, sınıf mücadelesi silahını kullanarak, emperyalist savaşla onu iç savaşla neticelendirecek biçimde mücadele etmektir:

"Emperyalist savaş toplumsal devrim çağını başlatıyor. Son zamanların tüm nesnel koşulları, proleteryanın devrimci kitle mücadelesini gündeme getirmiş bulunuyor. Sosyalistlerin görevi, işçi sınıfının yasal mücadelesinin her aracından yararlanırken bu araçlardan her birini bu acil ve en önemli amaca tabi kılmak, işçilerin devrimci bilincini geliştirmek, onları uluslararası devrimci mücadele etrafında toplamak, her devrimci eylemi desteklemek ve teşvik etmek, kapitalist sınıfın mülksüzleştirilmesini, siyasi iktidarın proleterya tarafından fethedilmesini ve sosyalizmin gerçekleştirilmesini sağlamak üzere, halklar arasındaki emperyalist savaşçı ezilen sınıfların kendilerini ezenlere karşı yürüttükleri bir iç savaşa dönüştürmek için mümkün olan her şeyi yapmaktır."⁽⁹⁾
"Savaş, tüm ileri ülkelerde sosyalist devrim sloganını gündeme getirmiştir. Bugünkü emperyalist savaşın bir iç savaşa dönüştürülmesi doğru olan yegane proleter sloganıdır."⁽¹⁰⁾

Lenin, iki anlamda gelebilecek belirsiz şeyler söylemiyor, aksine düşüncelerini net bir biçimde ifade ediyordu. Bir sosyalistin iç savaş yoluyla kendi egemen sınıfının yıkılışını amaçlayabilmesi için, 'kendi' ülkesinin yenilgisini *boşnutlukla karşılaması* zorun-

luydı.

"Savaş zamanında gerçekleşecek bir devrim iç savaş anlamına gelir: hükümetler arasındaki bir savaşın bir iç savaşa *dönüştürülmesi*, hükümetlerin askeri açıdan gerilemesi (yenilgileri) ile kolaylaşır; diğer yandan, bu yenilgiyi kolaylaştırmak için çabaladığı sürece, bir insanın böyle bir dönüşümü *gerçekten* arzuladığı söylenemez."⁽¹¹⁾

'Devrimci yenilgicilik' tüm emperyalist ülkelerde geçerliliği olan evrensel bir ilkedir.

"Günümüz sosyalizmi, ancak savaşan emperyalist burjuvazilerden biri veya diğerinin yanında yer almayıp bunlardan her ikisini de 'birbirinden kötü' sayarsa ve her ülkede o ülkenin emperyalist burjuvazisinin yenilgisini arzularsa, kendi ismine layık kalacaktır. Bunun dışında kalan herhangi bir diğer tutum, aslında gerçek enternasyonalizmle hiçbir ortak yönü bulunmayan milliyetçi-liberal bir tutum olacaktır."⁽¹²⁾

"Gerici bir savaşta, devrimci bir sınıf kendi hükümetinin yenilgisini arzulamaktan başka bir tutum takanamaz ve hükümetinin askeri açıdan gerilemesinin onun yıkılmasını kolaylaştıran bir gelişme olduğu gerçeğini görmezlikten gelemez. Savaşa katılmış *tüm ülkelerin* sosyalistleri 'kendi' hükümetlerinin yenilgiye uğramasını arzuladıklarını ifade etmelidirler."⁽¹³⁾

'Devrimci yenilgicilik' perspektifinden uzaklaşmak, ulusal savunmayı zayıflatacağı düşüncesiyle sınıf mücadelesini sürdürmekte terecdüt gösterilmesine yol açabilir.

"Hükümetin emperyalist savaşa giriştiği her ülkede, devrimci propagandanın ülkenin yenilgiye uğraması olasılığını artırmasına bakıp hükümete karşı verilen mücadeleyi duraksatmamak gerekir. Hükümet ordusunun yenilgiye uğraması o hükümeti zayıflatır, onun baskı altında tuttuğu ulusal azınlıkların kurtuluşu için olanaklar yaratır ve egemen sınıflara karşı iç savaşa girişmeyi kolaylaştırır."⁽¹⁴⁾

"Devrimci yenilgicilik sloganının reddedilmesi, devrimci savaş-

kanlığın içi boş, bayağı bir söz haline getirilmesi ya da su katılma-
nuş bir ikiyüzlülük anlamına gelir.”⁽¹⁵⁾

Pasifizme karşı

Lenin'e göre, emperyalist savaş kapitalizmin ürünüydü; dolayısıyla, savaşa son vermenin kapitalizmi yıkma uğratılmaktan başka bir yolu olamazdı.

“Mevcut ilişkilerin, yani burjuva toplumsal ilişkilerin temeli ol-
duğu gibi kaldığı sürece, emperyalist bir savaş ancak emperyalist
bir barışa yol açabilir; bu ise, zayıf ulus ve ülkelerin yalnızca sava-
şa üngelen dönemde değil. Fakat savaş boyunca da muazzam bir
büyüklüğe erişmiş mali sermaye tarafından daha büyük, daha ge-
nis ve daha yoğun bir şekilde sömürülmesi anlamına gelir.”⁽¹⁶⁾

Lenin, bu nedenle, Kautsky ve grubunun pasifist programını
derin bir tiksintiyle reddetti:

“Herhangi bir 'barış programı', temel amacı kitlelere devrimin
gerekliğini anlatmak, her tarafta patlak vermiş kitlesel devrimci
mücadeleleri (killelerdeki galeyan, yükselen protestolar, cephe-
de kurulan kardeşçe ilişkiler, grevler, gösteriler vb.) desteklemek,
yardımcı olmak ve geliştirmek olmadığı sürece, "halkı kandırmak
anlamına gelecek ve ikiyüzlülüğten başka bir şey olmayacaktır.”⁽¹⁷⁾
“'Toprak işgali olmadan barış' sloganına karşı çıkılıp şu slogan
haykırılmalıdır: Yoksulların evlerine barış, varlıkların saraylarına
karşı savaş! Proleterya ve çalışanlara barış, burjuvaziye karşı
savaş!”⁽¹⁸⁾

“Sosyalistler, sosyalist olmaktan vazgeçemedikleri sürece, tüm sa-
vaşlara karşı olamazlar. İç savaş, tıpkı diğer savaşlar gibi bir savaş-
tır. İç savaşın reddi ya da gözardı edilmesi, oportünizmin en aşırı-
sına kapılmak ve sosyalist devrimden vazgeçmek anlamına ge-
ler.”⁽¹⁹⁾

“Silah kullanmayı öğrenme ve silah temin etme çabası gösterme-
yen bir ezilen sınıf, ancak köle muamelesi görmeyi hak eder. Bur-
juva pasifistler ya da oportünistler haline gelmemiş olduğumuz
sürece, kendisinden ancak sınıf mücadelesi ve egemen sınıfın
iktidarının devrilmesi sayesinde kurtulabileceğimiz sınıflı bir top-

lum içinde yaşadığımızı asla akıldan çıkaramayız. Sloganımız, bur-
juvaziye yenilgiye uğratmak, onu mülksüzleştirmek ve silahsızlan-
dırmak üzere proleteryanın silahlandırılması olmalıdır.”⁽²⁰⁾

Yaşasın Üçüncü Enternasyonal

Lenin, savaşın patlak vermesinden çok daha önce, Rusya'da işçi ha-
reketi içindeki devrimcilerle reformistler arasındaki ayrılığın gideril-
mesinin mümkün olmadığı, bu iki kanadı uzlaştırma çabasının ha-
rekete zarar vereceği, dolayısıyla ayrı bir devrimciler partisi kurma-
nın zorunlu olduğu sonucuna vârmıştı. Uluslararası sosyal demok-
rat hareketin çöküntüye uğramış olduğu şimdiki durum, Lenin'i söz
konusu düşüncelerini genelleştirme ve bunları dünya işçi hareketi-
ne uyarlanı konusunda yöreklendirdi.

1 Kasım 1914 tarihinde *Sotsial-Demokrat*'ın 33. sayısında ya-
yınlanmış '*Sosyalist Enternasyonal'in Durumu ve Görevleri*' baş-
lıklı makalesinde şunu yazıyordu: "Oportünizmin yenilgiye uğrat-
mış olduğu İkinci Enternasyonal ölmüştür. Yaşasın Üçüncü Enter-
nasyonal!"⁽²¹⁾ Kendisini İkinci Enternasyonal'e, özellikle onun Alman
seksiyonuna karşı yirmi yıla yakın süre beslemiş olduğu hayranlık-
tan bütünüyle özgürleştirmesi, Lenin açısından büyük bir değişim-
di.

Bu noktada, bir an geriye dönerek Lenin'in İkinci Enternasyo-
nal'in gurur kaynağı olan Alman sosyal demokrasisi hakkında uzun
süre gıhıp olduğu yanıtsamalarına değinmemiz gerekiyor.

Lenin, Kautsky'e olan beğenisinin bir yanlığı, üstelik de çok
büyük bir yanlığı olduğunu itiraf etmek zorundaydı. Kautsky, uzun
yıllar Lenin'in saygı duyduğu yaşayan yegane sosyalist lider olmuş-
tu. Lenin'in, henimsenmiş olduğu tutumunu savunmak üzere alıntı-
lar yaparak otoritesine başvurduğu insan Marks ve Engels'ten sonra
çoğu zaman Kautsky idi. Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni takip edil-
mesi gereken örnek parti olarak gösterirdi.

Ne Yapmalı? adlı kitabında çalışmasının ana temasını oluştü-
rürken başlıca otorite olarak Kautsky'e başvurmuş ve Alman Sosyal
Demokrat Partisi'ni Rus hareketinin kendisine örnek alabileceği bir
model olarak övmüştü. Aralık 1906'da, "Rus işçi sınıfının öncüsü,
bir süredir Karl Kautsky'i kendi yazarı olarak bilmekte-dir" diye ya-

zan Lenin, Kautsky'yi "devrimci Alman sosyal demokratlarının lideri" olarak tanıtmıştı.⁽²²⁾ Ağustos 1908'de, Kausky'den, savaş ve militarizm konusunda kendisine rehberlik eden insan olarak bahsediyordu.⁽²³⁾ 1910'da, iktidara giden yolun ne olduğu konusunda Rosa Luksemburg ile Kautsky arasında geçen tartışma sırasında Lenin Kautsky'nin yanında yer alıyordu. Nihayet, Şubat 1914'te bile, ulusal sorun konusunda Rosa Luksemburg ile tartışırken Kautsky'den marksist otorite olarak söz ediyordu.

Lenin, Alman partisinin tutarlı bir devrimci parti olmadığını itiraf ederken bile bu partiye karşı oldukça hoşgörülü davranmıştır. Ne var ki, 4 Ağustos ilaneti bir rastlantı değil, sosyal demokrasi'nin, her şeyden önce de onun Alman seksiyonunun uzun süredir yaşadığı çürüme sürecinin nihai ürünüdür. SPD'nin tarihinden aktaracağımız birkaç örneğin bunun açıkça görülmesi için yeterli olacağını sanıyoruz.

Karl Liebknecht, SPD'nin 1904 Bremen Kongresi'nde, partiye kazanılabilecek kesimler arasında yoğun bir anti-militarizm propagandasına girişilmesi önerisine onay verme çağrısında bulundu. Ne var ki, parti önderleri bunu pratik olmayan gereksiz bir öneri olarak değerlendirdiler ve reddettiler. Alman mahkemelerinin gençlik içinde anti-militarist ajitasyon yapılmasını asla hoşgörmeyeceklerini söylediler.⁽²⁴⁾

Liebknecht, 1906'daki Mannheim Kongresi'nde, partiyi daha kararlı bir anti-militarist ajitasyon faaliyetine sokmayı bir kez daha denedi. Üstelik bu kez elinde yeni bir kozu da vardı: Henüz yeni örgütlenmiş olan ve militarizme karşı mücadeleye büyük önem veren sosyal demokrat gençlik hareketi. Buna karşın, Bebel, Liebknecht'e şiddetle karşı çıktı. Bebel'in bu eşi görülmemiş öfkesi, onun bu konuda herhangi bir muhalefete ve değişikliğe tahammül göstermeyeceğine işaret ediyordu.⁽²⁵⁾

Reichstag'da Nisan 1907'de askeri bütçe üzerine yapılan tartışmalar Bebel'e istediği fırsatı verdi. SPD, yalnızca mali yük halkın omuzlarına yükleneceği için askeri bütçe aleyhine oy kullandı. Eğer bunun getireceği mali yük dolaylı vergiler yerine doğrudan Reich vergileriyle karşılanacak olsaydı, sosyal demokratlar askeri fonlar lehine oy kullanacaklardı.

Gustav Noske, Bebel'in yardımına koştu ve Bebel'in tavrını

desteleyip onun tutumunu gerekçelendiren bir konuşma yaptı. Bu, Noske'nin Reichstag'taki ilk önemli konuşmasıydı ve daha sonraki yıllarda Alman Cumhuriyeti'nin fırtınalı ilk yılında karşı-devrimci orduların siyasi liderliğini üstlenecek birisine yakışan bir başlangıçtı. Sosyal demokratların "Anavatanı olmayan serseriler" olmakla suçladığı inatçı temsilcilerine karşı çıkan Noske, partinin militarizm konusundaki tutumunun "ulus ilkesinin kabulüne" dayandığını söyledi. Her ulusun bağımsızlığını savunan sosyal demokratlar, hiç kuşkusuz Almanya'ya yönelik bir saldırıyı "en az parlamentonun sağ kesimini oluşturan baylar kadar kararlı bir şekilde" geri püskürtceklerdi. Almanya'nın "mümkün olduğu kadar iyi silahlanmasını (wehrhaft)" bunlar da istiyorlardı ve "anavatanın savunulması için zorunlu olan askeri tesislerin tüm halkın çıkarına olduğunu" düşünüyorlardı.

Savaş Bakanı Kont von Einem, vatanseverliğe karşı yükseltelen itirazları alt etmek için bu konuşmalardan yararlanmakta gecikmedi. Noske'nin, partisinin saldırgan bir savaş karşısında Alman İmparatorluğu'nu diğer partilerle aynı yoldan kararlılıkla savunmaya hazır olduğunu bildiren sözlerini memnuniyetle karşıladı. Von Einem, sosyal demokratların milliyetçi kampa katılışlarını heyecanla kutlarken, bu partinin parlamentodaki temsilcilerinin beyanatlarının parti ajitatörlerinin söyledikleriyle uyuşmadığına dikkat çekmeyi de ihmal etmedi. Savaş Bakanı, Liebknecht'in henüz yayımlanmış *Militarizm ve Anti-Militarizm* isimli kitabını eline alıp Liebknecht'in "Alman askerlerinin orduda yüzyüze kaldıkları sert ve kötü muamelelerin militarizmle mücadele açısından mükemmel bir araç oluşturabileceğini" anlattığı ateşli bir pasajı okurken "kuşkusuz istemeden Bebel'i güç duruma düşürüyordu. Bakan, konuşmasını kendisini dinleyen sosyal demokrat milletvekillerine şu mesajı vererek tanımladı: "Partinin liderleri, yaptığı propaganda ulusal savunma ilkesiyle uyuşmayan sosyal demokrat gençlik örgütünü tasfiye etmelidirler."

Liebknecht'in kitabından yapılan alıntıda can sıkıntısı ve muhtabiyet duyduğu çok açık olan Bebel, Count von Einem'e yanıt verirken partisinin tavrının Bakan'ın ifade ettiği gibi olduğunu söyledi; ayrıca "bir sosyal demokrat liderin yapma cesaretini öyle kolay kolay gösteremeyeceği şeyi yaparak parlamento dışındaki kişilerin sözlü veya yazılı yorumlarının "partiyi hiçbir şekilde bağlamadığını ve

bağlayamayacağımı" bildirdi.⁽²⁶⁾

1911 yılının yaz aylarında uluslararası bir kriz patlak verdi. 1 Temmuz günü Panther kruvazörü Alman çıkarlarını 'korunak' için Fas'ın Agadir limanına gönderildi. Enternasyonal Sosyalist Büro sekreteri Camille Huysmans, üye partilerin hepsine yaklaşan kriz karşısında tepkilerinin ne olduğunu soran bir mektup gönderdi. Almanya'da söz konusu yazışmayı üstlenen kişi partinin kıdemli yöneticilerinden Hermann Molkenbuhr oldu. Molkenbuhr belli bir tavır almaktan kaçınılması gerektiğini düşünüyordu:

"Eğer belli bir karar olarak kendimizi zamanı gelmeden (Enternasyonal'in bir toplantısının kayıtlarına geçecek kadar) güçlü bir biçimde bağlarsak, hatta iç siyaset sorunlarını bir yana bırakıp önceliği Fas sorununa verirse, seçimler sırasında aleyhimize etkili bir slogan geliştirebilir; böyle bir gelişmenin sonuçlarının önceden kestirilemeyeceğini belirtmek gerekir. Vergi politikası, köylülere tanınacak imtiyazlar gibi ülke içi gelişmelerin ikinci plana itilmesine izin vermemek bizim açımızdan yaşamsal önemdedir. Ancak, eğer biz kendimiz olur olmaz her yerde Fas sorunundan söz eder, böylece (şovenist) karşı-eğilime güç kazandırarsak, başımızı gelecek olan bu olur."⁽²⁷⁾

Molkenbuhr, Enternasyonal Büro'nun (bu konuda -ç.n.) bir toplantı yapmasına bile karşı çıktı.

1912'de SPD bu adım daha atarak, *Reichstag*'a, devlet okullarında gençlerin askeri konulardaki eğitiminin geliştirilmesi ve orduya araç gereç temini sözleşmelerinin bir kısmının sosyal demokrat kooperatiflerle yapılması için bir dizi önerge sundu! Reichstag bu önerilerden ilkinin daha sonra müzakere etmek üzere rafa kaldırırken ikinci öneriyi reddetti. Ancak, sosyal demokrasinin savaş gereçleri için verilen siparişlerden bir pay kapmaya çalışması, onun o günlerde ne tür bir durumda bulunduğuna işaret eden bir gelişmeydi.⁽²⁸⁾

Kautsky'e gelince; Kautsky, sosyal demokrasinin sözünü ettiğimiz gerileme dönemi boyunca emperyalizme ve savaşa karşı devrimci değil, pasif bir tutum takındı. Silahlanma ve savaşın mutlaka kapitalizmin bir ürünü olarak görülemeyeceğini iferi sürdürdü. Aksine,

kapitalizm, kendisinin 'aşırı-emperyalizm' olarak isimlendirdiği şeyin somutu olarak, genel barışa da yol açabilirdi.

"Silahlanma yarışının ekonomik nedenleri vardı, fakat yeni pazarlar bulma gibi ekonomik bir zorunluluk da değildi. Tekelciliğin gelişiminde, ulusal tekeller arasındaki rekabet sonradan uluslararası kartel anlaşmalarına yaratmıştı; benzer şekilde, emperyalizmin gelişiminde, rakip uluslar silahlanmanın getirdiği ekonomik yükün hafifletilmesi açısından zorunlu olan bir karşılıklı anlaşmaya doğru ilerliyorlardı. Aslında, İngiltere ve Almanya'nın emperyalist çıkarları, bu ikisi arasında varılacak ve diğer Avrupa ülkelerinin izlemek zorunda kalacakları bir anlaşmayla daha iyi gözetilirdi. Silahlanma yarışının bir kenara bırakılmasıyla birlikte, "bu ülkelerin kapitalistleri (dünyanın az gelişmiş bölgeleri de dahil olmak üzere) bütün bir bölgeye ya da en azından doğu yarımküresine, daha önce olduğundan çok daha etkin bir biçimde girebilirlerdi". Batı'nın dünyanın az gelişmiş bölgelerini rekabetten ziyade karşılıklı işbirliğine dayalı bir tarzda sömürmesi Rusya'nın alanını sınırlandıracaktı. Kautsky, böyle bir modelin savaş olasılığını ebedi olarak ortadan kaldırmayacağını, ama en azından savaşı erteleyebileceğini söylüyordu. Kautsky, özellikle İngiltere ve Fransa'da orta sınıfların böyle bir plana daha şimdiden güçlü bir destek verdiklerini görmüştü."⁽²⁹⁾

Her şey parlamentarizme tabi kılınıyor

Alman sosyal demokrasisi'nin gerileme dönemi boyunca gözlenen temel özelliği, izlediği siyaseti parlamento seçimlerinin gereklerine tabi kılınmış olmasıydı. Rosa Luksemburg, Molkenbuhr'un mektubu üzerine yapılan bir tartışmada, Bebel de dahil olmak üzere tüm SPD liderliğinin neden Molkenbuhr'a destek vermiş olduğunu şu şekilde açıklar:

"Yalnız gerçek şu ki, August (Bebel) ve en az onun kadar diğerleri, kendilerini, parlamentarizmin boyunduruğu altına soktular; ne zaman parlamenter faaliyetin sınırlarını aşan bir şey olsa, bunlardan bir şey yapmalarını ummak boşuna oluyor -aslında durum daha da kötü, çünkü, böyle bir durumda bir şey yapmamakla kal-

mayıp hareketi parlamenter kanallara geri döndürmek için ellerinden geleni yapıyorlar.”⁽³⁰⁾

Kautsky, her parlamento-dışı kitle eylemine karşı çıkmadı, fakat bunu parlamenter faaliyete tabi kıldı. Örneğin 1910'da şunları yazıyordu: “Sendikaların bu ‘doğrudan eylemi’ ancak parlamenter eylemin yardımcı ve güçlendirici unsuru olarak etkin bir şekilde işleyebilir, onun yerine geçirilecek bir eylem olarak değil.”⁽³¹⁾

Benzer şekilde, 1912’de Pannekoek ile yürüttüğü bir polemik sırasında, hedefin her zaman olduğu şekliyle kalması gerektiğini söylüyordu: devlet iktidarını, parlamento çoğunluğunu kazanarak ve parlamentoyu hükümetin denetimcisi durumuna getirerek fethetmek.⁽³²⁾

Lenin Kautsky hakkındaki yanlısamasını niçin korudu

4 Ağustos ihaneti, sonrasındaki gelişmelerin ışığında düşünüldüğünde, Alman sosyal demokrasisi’nin gelişiminin kaçınılmaz bir sonucu olarak görünmüyor. Lenin bu gelişimi niçin daha önceden görmedi?

Buna neden olarak bir dizi faktörden söz edilebilir. Her şeyden önce, Lenin sürgün yıllarında (savaş patlak verinceye kadar) yaşadığı ülkelerdeki sosyalist hareketlerin faaliyetlerine katılmamıştı. Tüm zamanını ve enerjisini Rus partisine öncülük etmeye ayırmıştı. Lenin, partili olmayan ve dolayısıyla savaştan önce Avusturya Sosyalist Partisi içinde faaliyet yürütme olanağına sahip bulunan Troçki’nin aksine, bütünüyle Rus partisinin etkinliklerine gönülmüştü. Kaleme aldığı yazıların hemen hepsi Rusça idi. Enternasyonal’in yüksek organlarını bolşeviklerin tutumları hakkında bilgilendirmek üzere yazılmış birkaç resmi belge buna istisna oluşturuyordu.

İkinci olarak, kiteselliğe ulaşmış Alman sosyalist hareketi geri bir ülke olan Rusya’da bir model olarak görülüyor, genç ve zayıf Rus işçi hareketinin ileride alacağı biçimin bu olacağı düşünülüyordu. SPD, sahip olduğu şanlı geçmişi dolayısıyla hala saygın bir parti durumundaydı. 1878’den 1890’a kadar on iki yıl boyunca, Engels’ten aldığı ilhamla, Bismarck’ın baskı yasaları altında yasadışı faaliyet yürütmek zorunda kalmıştı.

Üçüncüsü, görüntü itibarıyla, Lenin’in merkezizetçiliği SPD’nin merkezizetçiliğinden çok da farklı değildi. Lenin, parti örgütü konusunda Rosa Luksemburg’la yürüttüğü tartışmada, ustası olarak görüldüğü Kautsky’den tekrar tekrar alıntılar yapıyordu.

SPD’nin geçmişi, şimdiki durumunun üzerini örten kızıl bir örtü gibiydi. SPD’nin her kitlesel toplantısında platformda yerini alan, yasal sınıırın aşıldığını düşündüğü her an toplantının akışına müdahalede bulunma yetkisine sahip bulunan polis memuru, partiyi kapitalist toplumdaki ve kapitalist devletten ayırdığı varsayılan uçurumun simgesiydi. Lenin’in genel olarak Alman Sosyal Demokrat Partisi’ne, özel olarak da Karl Kautsky’e ilişkin savaştan önceki yaklaşımını açıklamaya girişen bir kişi buna ne tür bir açıklama getirirse getirsin, Lenin’in yaklaşımının tamamen yanlış olduğunu vurgulaması gerekir. Bu yanlışlığa düşen tek devrimci Lenin değildi. Bu konuda istisna oluşturanlar, Kautsky ile SPD’nin oportünizminin derecesini doğru bir biçimde kestirebilmiş olan Rosa Luksemburg ile Anton Pannekoek idi.

4 Ağustos ihanetinden sonra ise, Lenin İkinci Enternasyonal’in ölümünü ilan etmekte ve bunun yerine yenisinin, Üçüncü Enternasyonal’in bayrağını yükseltmekte tereddüt göstermedi. İkinci Enternasyonal’in çöküşü ile onun geçirdiği oportünist yozlaşma arasındaki bağı açıkça gösterdi: “İkinci Enternasyonal’in çöküşü, sosyalist oportünizmin çöküşüdür. Bunlardan ikincisi, işçi hareketinin gelişiminin bir önceki aşamasında yaşanmış ‘barış’ döneminin bir ürünü olarak gelişmiştir.”⁽³³⁾

* Şimdiden sonra, Lenin’in Kautsky’e karşı takındığı sert tutum sınır tanımaz olmuştu. Shliapnikov’a gönderdiği 21 Ekim 1914 tarihli mektupta, “Aralarında en ikiyezli, en iğrenç, en zararlı olanı Kautsky’dir” diye yazıyordu.⁽³⁴⁾ Bundan birkaç gün kadar sonra, yine Shliapnikov’a yolladığı bir diğer mektupta şunları söylüyordu: “Sahip olduğu aşağılık, iğrenç, halinden hoşnut ikiyezliliği ile, Kautsky bende herkesten daha çok nefret ve tiksinti uyandırıyor. Rosa Luksemburg uzun zaman önce Kautsky’de ‘bir teorisyenin kör itaatkarlığı’nın bulunduğunu söylerken haklıymış daha açık söylemek gerekirse parti çoğunluğuna, oportünizme itaatkarlık.”⁽³⁵⁾ 1917’de hessa Armand’a şunları yazdı: “Kautsky sefil bir alçaktır. Kautsky

oportünizmin zirvesidir.”⁽³⁶⁾

Sosyalist Enternasyonal'in Durumu ve Görevleri'nde ise şunları yazıyordu:

“İkinci Enternasyonal, ondokuzuncu yüzyılın son otuz yılına ve yirminci yüzyılın başlarına karşılık düşen kapitalist köleleğin en vahşi biçimde yaşandığı ve kapitalist gelişmenin en süratli biçimde gerçekleştiği uzun ‘barış’ döneminde, proleter kitlelerin örgütlenmesinin ilk adımında üstüne düşen hazırlık çalışmalarını yerine getirmiştir. Üçüncü Enternasyonal'in omuzlarına yüklenen görev ise, proleter güçleri kapitalist hükümlere karşı devrimci saldırı için, siyasi iktidarı ele geçirmek ve sosyalizmin zaferini gerçekleştirmek üzere tüm ülkelerde burjuvaziye karşı girişilecek iç savaş için örgütlemektir.”⁽³⁷⁾

Zimmerwald Konferansı

Savaş karşıtı sosyalistler, aylarca süren hazırlık sonrası, nihayet 5 Eylül 1915 tarihinde İsviçre'nin ismi o güne kadar pek işitilmemiş Zimmerwald adlı küçük bir köyünde bir konferans düzenlediler. Söz konusu konferansla birlikte Zimmerwald ismi tüm dünyada yankılanacaktı. Troçki, yıllar sonra, bu toplantıya ilişkin olarak şunları hatırlıyordu:

“Dört posta arabasına dolmuş delegeler dağlara doğru yola koyıldılar. Yolda karşılaştıkları insanlar merakla bu garip konvoyu bakıyorlardı. Delegeler, Birinci Enternasyonal'in kuruluşunun üzerinden yarım asır geçtikten sonra bütün enternasyonalistleri dört posta arabasına sığdırabilmenin hala mümkün olabildiğini söyleyip güllüşüyorlardı.”⁽³⁸⁾

Toplantıya katılanların sayısı otuz sekizdi; bunlardan bazıları oy hakkına sahip olmayan gözlemcilerdi. Daha konferansın başından itibaren, birbirinden açıkça ayırt edilebilir olan üç grup oluşmuştu. Sağ kanatta, konferansın çoğunluğunu oluşturan, genel barış talebini desteklemekle birlikte sosyal vatanseverlerle çelişik bir konuma düşmeye ya da İkinci Enternasyonal'den ayrılmaya karşı

çıkan 19-20 kişilik bir delege grubu vardı. Grup, Alman delegasyonunun çoğunluğunu, Fransızları, İtalyanların bir kısmını, Polonyalıları ve Rus menşeviklerini kapsıyordu. Bu ılımlı tavrı tatminkar bulmayan, iç barış fikrini reddeden, sosyal vatanseverlerle örgütsel ayrışmayı ve devrimci sınıf mücadelesini savunular Lenin'in öncülük ettiği sekiz kişilik sol grubu oluşturuyorlardı. Zinovyev, Litvanyalı bir delegé, Polonyalı Karl Radek, iki İsveçli delege ile Alman Enternasyonal Sosyalistleri adlı çok küçük bir grubun delegesi olan Julian Borchard bu grupta yer alıyordu. Bu ikisi arasında, Troçki, Grimm, Balabanoff ile Roland-Holst'un da aralarında bulunduğu 5-6 kişiden oluşan küçükçe bir merkez grup vardı.

Lenin ile Zinovyev'in birlikte kaleme almış oldukları Sosyalizm ve Savaş adlı bir broşürün Almanca baskısı delegelere dağıtıldı. Ancak, bolşevikler, Lenin'in önermiş olduğu bir karar tasarısı ile tezin konferans tarafından kabul edilmesini sağlayamadılar.

Lenin tarafından sunulan bir önerge, çocukça ve tehlikeli bulunarak konferans tarafından açık oy farkıyla reddedildi. Merrheim, konferansa Fransız halkını savaşı karşı ayaklanmaya çağıracağı sözünü veremeyeceğini söyledi; Merrheim'a göre, Avrupa'nın durumu devrim için yeterince olgun değildi. “Lenin'in önerisi kabul edilemez bir öneri” diyen Ledebour, sözlerini şöyle sürdürdü: “Devrimci eylemlerin ortaya çıkması ihtimal dahilindedir, ancak bunlar biz bir manifestoyla çağrıda bulduğumuz diye de olmayacaktır. Savaşa katılmış ülkelerde, böyle bir manifestonun altına imza atan ya da bunun dağıtımını yapan insanlar, derhal tasfiyeye uğrayacaklardır.” Ernst Meyer, Alman proleteriyası içinde Lenin'in manifestosunda önerilen türden bir eyleme hazır küçükçik bir gruba bile rastlanamayacağını söyledi. İtalyan delegelerden biri, konferansın amacının bir iç savaş başlatmak değil, dünya savaşına bir son vermek olduğunu hatırlattı.

Lenin'in önerisi, “akıllarını milliyetçilikle bozmuş ve oportünizmle tüketmiş” olan, “savaş başlar başlamaz proleteriyayı emperyalizmin ellerine teslim ederek sosyalizmin ilkelerini, dolayısıyla da proleteryanın gündelik gereksinimleri için gerçek bir mücadele veremeyi elinin tersiyle bir kenara iten” işçi liderlerinin çoğunluğuna karşı amansız bir mücadele içinde sosyalist partilerin birbirinden ayırıştırılmasını, proleteryanın devrimci seferberliği için temel ön-

koşul olarak öne çıkarıyordu.

Lenin'in İkinci Enternasyonal'den ayrılması ve yeni bir örgüt yaratılması için gösterdiği gayretler, konferans tarafından kesin bir biçimde reddedildi. Örneğin, Merrheim, tartışma sırasında şunları söyledi: "Sen, yoldaş Lenin, barış isteğiyle hareket etmiyorsun; senin arzun yeni bir Enternasyonal'in kuruluşunun temellerini atmak; bizi ayıran şey de bu." Aynı şekilde, konferansın resmî raporunda şunlar söyleniyordu: "Bu konferansın Enternasyonal içinde bir bölünmeyi ya da yeni bir Enternasyonal'in kuruluşunu teşvik etmeyi amaçladığı izlenimi yaratmaktan mutlak surette kaçınmak gerekir."⁽³⁹⁾

Konferansın kabul ettiği manifesto, Troçki'nin karar taslağı ile hemen hemen aynıydı. Devrimci yenilgicilik ya da emperyalist savaşın bir iç savaşa dönüştürülmesi konusunda tek bir kelimeye bile yer verilmemişti. Bunun yerine, anılanı bulanık liberal ve pasifist ifadelere geniş yer ayrılmıştı:

"(Bu) Mücadele, aynı zamanda özgürlük için, ulusların kardeşliği ve sosyalizm için verilen mücadeledir. Yerine getirilmesi gereken görev, barış toprak işgali ve savaş tazminatı olmadan bir barış için mücadele etmektir. Böyle bir barış, ancak ulusların hak ve özgürlüklerini çiğnemeye yönelik her düşüncenin reddedilmesiyle mümkündür. İşgal altındaki toprakların zora dayalı olarak kısmen veya tamamen ihhak edilmemesi gerekir. Açık ya da örtülü ihhaklar, zora dayalı ekonomik birlikler, siyasi hakların bastırılmasıyla daha da katlanılmaz hale gelmektedir. Ulusların kendi hükümetlerini seçme hakkı, uluslararası ilişkilerin değişmez temel ilkesi olmalıdır."⁽⁴⁰⁾

Doğal olarak, Zimmerwald Konferansı'nın manifestosunda Üçüncü Enternasyonal'in yaratılması ihtiyacıyla ilgili hiçbir ifadeye yer verilmemişti. Hatta, askeri bütçe lehine veya aleyhine oy verilmesi sorunu bile geçirtilmişti: Alman delegelerin ısrarlı talebi üzerine, Troçki'nin orijinal öneri taslağında savaş zamanında tüm sosyalist örgütlerin izlenmesi zorunlu tedbirler olarak tanımlanmış olan sınıf mücadelesinin somut parlamenter tedbirleri (savaş kredilerinin reddi, bakanlıklardan çekilme, vb.) manifestoya ilave edilme-

diler.

Konferansın sonlarına doğru, Lenin ve arkadaşları, pasifist ve muğlak içeriği dolayısıyla Zimmerwald Manifestosunu sert bir dille eleştiren bir bildirin yayımlanmasının zorunlu olduğunu düşündüler:

"Konferans tarafından benimsenen manifesto bizleri tam olarak tatmin etmiyor. Bu manifesto, ne açıktan açığa yapılan oportünizmi ne de Enternasyonal'in çöküşünün başta gelen sorumlusu olmakla kalmayıp bu çöküşü daha da derinleştirmenin yollarını arayan üzeri radikal ifadelerle örtülü oportünizmi tanımlıyor. Ayrıca, savaş karşı mücadelemin araçlarının neler olduğu da açık biçimde ifade edilmiyor.

Bizler, bugüne kadar yapmış olduğumuz gibi, proleteryanın emperyalizm aşamasında yüz yüze bulunduğu görevleri konusundaki kesin marksist tavrı gerek sosyalist basında, gerekse Enternasyonal toplantılarında savunmaya devam edeceğiz.

Onu bir mücadele çağrısı olarak gördüğümüz için ve bu mücadelede Enternasyonal'in diğer seksiyonlarıyla omuz omuza yürüme isteğinde olduğumuz için, manifestonun lehinde oy kullanıyoruz. Bu bildirimizin resmî rapora dahil edilmesini rica ediyoruz.

(İmzalar) N. Lenin, G. Zinovyev, Radek, Nerman, Höglund, History of the Russian Revolution Winter.

İlk karar taslağını sunmuş olan sol katkının imzaladığı bildirin yansısı, Roland-Holst ile Troçki'nin imzasını taşıyan ikinci bir bildiri daha vardı. Bu bildiride şunlar söyleniyordu:

"Madem (manifestoya ilgili olarak) savaş bütçelerine karşı oy verilmesini öngören değişiklik önerimizin konferansın başarısına bir dereceye kadar gölge düşürebileceği söz konusudur, protestolar karşısında önerimizi geri çekiyoruz. Ledebour'un, manifestonun bizim önerimizde dile getirilen her şeyi genel olarak içerdiğini bildiren Komisyon'daki ifadeleri bizi tatmin etmiştir."⁽⁴¹⁾

Kienthal Konferansı

Zimmerwald'ta seçilen komite ikinci bir konferans çağrısında bu

lundu; söz konusu konferans 24-30 Nisan 1916'da Bern yakınlarındaki Kienthal köyünde toplandı. Kabaca yine birinci konferansa katılmış grup ve partilerin temsil edildiği bu konferansa 44 delege katıldı.

Konferansa bu kez de açık bir programa sahip olarak gelen Lenin, bir kez daha devrimci propaganda ve Enternasyonal'den ayrılma çağrısında bulundu. Konferansa sunduğu memorandum niteliğindeki bir bildiriye, eşanlı olarak askerlere silahlarını bırakma çağrısında bulunmadıkça, devrime ve emperyalist savaşı sosyalizm için bir iç savaşa dönüştürmeye duyulan ihtiyaca gerektiğince işaret etmedikçe, savaş karşıtı sosyalist propagandanın utanç verici bir yüreksizlik olmanın ötesine geçemeyeceğini öne sürdü. Lenin'e göre, halihazırdaki emperyalist savaşı sürdürebilmek için kitleleri yanıltıp yanlış yöne sevk edenlerin yalnızca kapitalistler olmadığı, anavatanın savunulmasını vaaz eden sloganları öne çıkaran sosyal şovenistlerin de aynı şekilde davrandıkları, konferans manifestosunda açıkça belirtilmeliydi; savaş devam ettiği müddetçe ve sosyalistler kendi hükümetlerini ülkenin yenilgisini kolaylaştırmakla tehdit etmeye hazır olmadıkları sürece -ki gerici bir savaşta herhangi bir hükümetin askeri olarak yenilgiye uğratılması kalıcı bir demokratik uzlaşmaya varılabilmemesinin yegane aracı olan devrimi hızlandırmaktan başka bir şeye hizmet etmeyecekti- devrimci eyleme girişmek mümkün olmayacaktı. Sosyal şovenistlere karşı mücadele canlıca önemliydi. Sosyalistlerin görevi, sosyalizm bayrağı altında burjuva siyasetlerini uygulamaya koyanlardan kopmalarının kaçınılmazlığı konusunda kitleleri aydınlatmaktı.⁽⁴²⁾

Lenin yine azınlıkta kaldı. Fakat, önceki konferansta kendisini destekleyen delegelerin sayısı sekizde kalıncan, bu kez sayı on ikiye çıktı. Dahası, Zimmerwald Konferansı'nda alınan kararlarla karşılaştırıldığında, Kienthal'de benimsenen kararlar Lenin ve arkadaşlarının çizgisine daha yakındı.

Bununla birlikte, Zimmerwald Konferansı'nda görülen çoğunluk ile sol azınlık arasındaki bölünme devam ediyordu; öte yandan sol kanat hala kendi içinde bir bütünlük oluşturamamıştı. Sol grup içinde, kendi kaderini tayin hakkı, silahsızlanma ve halkın silahlandırılması sorunları Hollandalı, İsveçli, Norveçli ve Polonyalı solcuları bolşeviklerden ayrı düşürdü. Bolşevikler arasında da bu sorunlar

la ve tartışmalı diğer konularla ilgili görüş ayrılıkları gelişti; Lenin, ulusal sorun ve kendi kaderini tayin hakkı üzerine eski Vpered grubu (Lunaçarski, Mannilski ve diğerleri) ve Buharin-Piatakov grubu ile sert bir tartışmaya girmek durumunda kaldı.*

Her şeye rağmen, savaşın gelişerek devam etmesi ve Lenin'in yarattığı basınç Zimmerwald Konferansı'nı bir dereceye kadar etkilemişti. Kienthal manifestosu, kendisinden yedi ay önce toplanmış Zimmerwald Konferansı'nın manifestosundan çok daha keskin bir içeriğe sahip oldu. Konferans, nihai olarak, toprak ilhakı olmaksızın derhal bir barış anlaşmasına varılması yolundaki genel çağrının ötesine geçmeye rıza gösterdi. Ayrıca, sosyalist partilerin parlamento-daki temsilcilerinin savaş politikalarına destek vermelerinin ve savaş kredileri lehine tutum takınmalarının reddedilmesi çağrısında bulundu.⁽⁴³⁾

Konferans, özel bir kararla, toplantının en ihtilafı konusu olan İkinci Enternasyonal'e karşı tutum konusunda kendi uavrını belirledi. Zinovyev'in haklı olarak söylediği gibi, 'bu karar tasarısı üzerinde yürütülen tartışma, İkinci Enternasyonal'in korunması ya da bunun yerine Üçüncü Enternasyonal'in kurulması meselesini esas olarak belirleyecek şey olduğu için, gündemdeki en önemli mesele' idi. Ne var ki, benimsenen karar metni Lenin'in öne çıkardığı İkinci Enternasyonal'den ayrılma talebine yer vermedi. Karar, yalnızca, çeşitli ulusal seksiyonların tekrar tekrar talep etmiş olmalarına rağmen genel kurulu toplantıya çağınmamakta ınatla direnen Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin görevini yerine getirmekte tamamen başarısızlığa uğradığını, ilkelere ihanet siyasetinin, siyasi uzlaşmanın ve anavatanın savunulması denilen siyasetin sıç ortağı durumuna geldiğini bildirdi. Ayrıca, karar metninde, Zimmerwald hareketine katılmış partilerin kendi arzuları ile Sosyalist Enternasyonal Bürosu'nun toplanmasını talep etmeye hakları olduğu belirtildi.⁽⁴⁴⁾

Lenin uluslararası arenada boy gösteriyor

Zimmerwald ve Kienthal Konferansları gibi, Lenin'in ilgi gösterdiği

* Lenin ile Buharin ve Piatakov arasında ulusal sorunla ilgili görüş ayrılıkları konusunda daha geniş bir bilgilendirme için 3. Bölüm'de sf. N'e bakınız

ve müdahalede bulunduğu başkaca konferanslar da oldu. Lenin, sa-
vaş konusunda kendi siyasetini öne çıkarmasını olanaklı kılacak her
fırsattan yararlanmak isteğindeydi.

13-15 (26-28) Mart 1915 tarihlerinde Bern'de bir Uluslararası
Kadın Konferansı toplandı. Lenin bu konferansı iyi hazırlanmış bir
programla karşıladı. Krupskaya, Inessa Armand, Zlata Lilina (Zinovi-
ev'in eşi), E. F. Rozmiroviç ve Olga Raviç konferansta bolşevikleri
temsil eden isimlerdi.

"Toplantıya Lenin'in pasifist olmakla suçladığı bir hava egemen-
di. Başlangıçta bolşevikler toplantıyı daha radikal bir toplulukla
sınırlı tutmak istediler; ancak, Armand'a göre, Zetkin "solun bir
konferansı yerine bunun "resmi bir konferans" olmasına karar
verdi". Delegeler "adil barış"a ulaşılmasının yollarından söz edi-
yorlardı. Bolşevikler, konferansa, savaşan ülkelerin sosyalist par-
tilerini sosyalizme ihanetle eleştiren, siyasi barış çağrısına son ve-
rilmesini isteyen ve İkinci Enternasyonal'den net bir biçimde ko-
pulmasını talep eden bir karar tasarısı sundular. Konferans, altıya
karşı yirmi bir oyla bu tasarıyı reddetti; fakat, Zetkin, Lenin'e da-
nuştuktan sonra, çoğunluğun kararının oybirliği ile benimsenme-
sini sağlayabilmek için, bolşeviklerden gelen önerinin konferan-
sın resmi raporunda yayımlanmasını kabul etti. Bolşevikler, bu
gelişmeye uygun olarak, çoğunluğun kararıyla hala hemfikir ol-
mamakla birlikte bunu devrimci mücadele için bir ilk adım ola-
rak gördüklerini bildirdiler. Daha sonraları Zürih'te bir konuşma
yapan Armand, konferansı "daha büyük adımların habercisi- bir
ilk adım" olarak nitelendirdi. Çoğunluğun kararını sert bir dille
eleştiren Lenin şunları söyledi: "Hainlere yönelik bir kınama, ya
da oportünizm konusunda tek bir kelime yok."⁽⁴⁶⁾

17 Nisan'da Uluslararası Gençlik Konferansı toplandı. Konfe-
ransta bolşevikleri temsil eden Armand ile G. I. Safarov, telefon ara-
cılığıyla Lenin'le bağlantı halindeydiler:

"Gençlik konferansındaki siyasi akımlar kadınlar konferansında-
kileri andırıyordu; bolşevik delegeler, önerileri dörde karşı on
dört oyla reddedildiği zaman konferansı terk ettiler. Konferans

çoğunluğu İkinci Enternasyonal hakkında bir hükme varmayı red-
detti. Bunun üzerine Lenin'in konferanstan bir delegasyonu ka-
bul edip görüşmesiyle birlikte, bir başka uzlaşmaya varılmış ol-
du."⁽⁴⁶⁾

Lenin yıllarca İsviçre'de yaşamış, bu süre içinde yerel işçi ha-
reketine aktif olarak müdahale etmemişti. Ancak, savaşla birlikte
işler değişti. İsviçre sosyalist hareketine dahil olmaya başlayan Le-
nin, bu hareket içinde devrimci enternasyonalistlerden kurulu bir
grup yaratmaya ve bunu Sosyalist Parti'den koparmaya çalıştı. İsviç-
re Sosyalist Partisi içinde, sonraları İsviçre Komünist Partisi'nin to-
humunu oluşturacak bir hizip örgütlemeyi başardı.⁽⁴⁷⁾

Menşevik lider Akselrod, Lenin'i çok sevdiği hizip mücadele-
si yöntemlerini bu kez Enternasyonal'e taşımaya çalışmakla suçladı-
ğı zaman çok da haksız değildi.⁽⁴⁸⁾ Krupskaya'nın yazdığı gibi:

"(Lenin'in) aktivitesinin uluslararası boyutu, Rusya için yaptığı
çalışmaya yeni bir çehre kazandırdı; ona bir dinamizm, yeni bir
renk verdi. Daha önceleri Rus işçi sınıfı örgütlemek ve orada
partiyi inşa etmek için uzun yıllara yayılan zorlu bir çalışma yü-
rütmemiş olsaydı, İlyiç emperyalist savaşın beraberinde getirdiği
yeni sorunlar karşısında doğru siyasi hattı böylesine çabuk ve sağ-
lam bir şekilde tayin edemezdi. Uluslararası mücadelenin tam gö-
beğinde yerini almamış olsaydı, Ekim zaferine giden yolda Rus
proleteryasına böylesine sağlam bir biçimde önderlik edemez-
di."⁽⁴⁹⁾

İyiç, sınırsız bir arzıyla, tüm zamanını ve enerjisini devrimci
güçlerin uluslararası alandaki mücadelesini harekete geçirmeye ada-
dı. Bir keresinde şunu söyledi: "Bugün birkaç insandan ibaret olma-
mız sorun değil, gelecekte milyonlar bizimle birlikte olacak!"⁽⁵⁰⁾

Bir tarihçinin haklı olarak söylediği gibi: "Lenin Rusya'da ol-
duğu gibi uluslararası alanda da sosyalist hareketin sol kanadında
kendisine sağlam bir yer edindi."⁽⁵¹⁾ "Tüm sürgünler arasında savaş
zamanı İsviçre'sinin sunduğu olanaklardan en iyi yararlanan kişi Le-
nin'di. 1914 öncesi kayda değer bir yabancı dinleyici kitlesine sahip
değilken, 1917 yılıyla birlikte bir dizi ülkede taraftarı olan gruplar
oluşmuştu."⁽⁵²⁾

Mali güçlükler

Yurtdışındaki bolşevik örgüt savaş boyunca çok ciddi mali sorunlar yaşadı. Yüz frank bile çok büyük bir miktar olarak görülüyordu. Örgütün resmi yayın organı ayda bir, bazen iki ayda bir yayınlanıyordu. Lenin, bütçeden yayınlar için ayrılan para miktarını aşmamak için yazdığı yazıların satırlarını hesap etmek zorundaydı.

Lenin 1914 Ekimi'nde örgütün gazetesi *Sotsial-Demokrat*'ın yayımını yeniden başlatmaya karar verdiğinde, bolşeviklerin 'kasa'sında yalnızca 160 İsviçre frankı vardı. Kendi matbaaları yoktu; bu yüzden, iş yaparken eli çok ağır olan eski Rus göçmenlerinden matbaacı Kuzma'ya bağımlı durumdaydılar. Kuzma yalnızca akşamları çalışırdı. Dahası, İsviçre'deki Rus göçmen gruplarının çıkardıkları yayınlarının pek çoğunu yine o basıyordu. Krupskaya bir keresinde şöyle yakınmıştı: "Matbaacı parti dışından ve hiç kimseye hayır demiyor. Sırayla bütün grupların gazetelerini diziyor."⁽⁵³⁾ Kuzma ayrıca içkiye düşkün, ruh hali çok değişken bir insandı. Lenin, 20 Şubat 1915'te V. A. Karpinski'ye şunları yazıyordu: "Sizden hiçbir haber almamış olmak bizi son derece kaygılandırıyor. Matbaacı yine kendisini içkiye ni verdi? Yoksa yine dışarıdan iş mi aldı?"⁽⁵⁴⁾ 26 Ağustos'ta ise, bu kez Sophia Raviç'e yazıyordu: "Kuzmikha'nın ruh hali ve işimizi yetiştirip yetiştirmeyeceği konusunda posta kartları göndererek beni bilgilendir. Biz de sizler gibi Kuzma'dan bıktık usandık, sıkıntınızı anlıyorum; fakat yapabileceğimiz bir şey de yok."⁽⁵⁵⁾ Matbaacının istikrarsızlığı ile Merkez Komite'nin yaşadığı mali sıkıntılar yüzünden, *Sotsial-Demokrat* çok düzensiz yayınlanıyordu.

Lenin, gazetenin yanısıra, *Sbornik Sotsial-Demokrata* adı altında periyodik bir makaleler seçkisi yayınlamayı denedi. Bu yayın ancak iki sayı çıktı. 3. sayı hazırlanmış, ancak elde yeterince para olmadığı için basılamamıştı.

Bütün bu sorunlara ek olarak, Lenin ve Krupskaya derin bir mali sıkıntı içindeydiler; kendilerine yıllarca maddi yardımda bulunmuş olan Lenin'in annesinin ölümünden sonra sıkıntı daha da büyüdü. 14 Aralık 1915'te, Krupskaya Lenin'in kızkardeşi Maria'ya şunları yazıyordu:

"Bu kez sana özel bir nedenle yazıyorum. Elimizdeki mali kaynaklar kısa bir süre sonra tükenmiş olacak ve para kazanma soru-

nu ciddi boyutlara erişecek. Burada bu sorunu aşmak çok güç. Bir öğrenci benden ders alacağına söz vermişti, fakat bunun yakın zaman içinde gerçekleşeceğini sanmıyorum. Yine bazı yazı işleri alacaktım, fakat bundan da bir şey çıkmadı. Başka seçenekler yaratmaya çalışacağım, ama sorun kolay çözüleceğe benzemiyor. Sürekli bir gelir kaynağı bulmak zorundayım. Bu sorunlarımızın yalnızca Volodya tarafından yüklenilmesini istemiyorum. Zaten bu halde bile çok çalışıyor. Bir gelir elde etme sorunu onu çok boğuyor."⁽⁵⁶⁾

1916 yılının Ocak ayında, Lenin bir arkadaşından kendisine ucuz bir oda bulmasını, mümkünse bunun bir işçi ailesinin evinde olmasını rica ediyor ve halk mutfaklarındaki yemek fiyatlarını soruyordu.⁽⁵⁷⁾ Ekim ayında ise şunları yazmıştı: "Kendi kişisel durumuma gelince, para kazanmak zorunda olduğumu söylemeliyim. Aksi taktirde açlıktan öleceğiz, gerçekten durum bu! Burada yaşam akıl almaz ölçülerde pahalı ve geçinmek için elde hiçbir şey yok." Bundan sonra, sürekli olarak yazı ve çeviri işleri bulunmasını istiyordu: "Eğer bana bu tür işler ayarlanamazsa ayakta kalabilmem olanaksız hale gelecek. Durum çok ciddi, gerçekten çok ciddi."⁽⁵⁸⁾

15 Şubat 1917'de Şubat Devrimi'nden bir iki hafta önce, Lenin, Maria'ya yazdığı mektupta yüz yüze buldukları yakıcı mali sorunlardan yakınıyordu: "Hayat pahalılığı insanı çaresizliğe itiyor; sinirlerimin sürekli gergin olması yüzünden çok az çalışabiliyorum."⁽⁵⁹⁾

Rusya'dan tamamen yalıtılmış olma duygusu bütün bu güçlükleri daha da derinleştiriyordu. Krupskaya, her zaman olduğundan daha büyük bir gayretle kütüphanelerde saatlerce çalıştıklarını, her zaman olduğu gibi yürüyüşlere çıktıklarını, ancak bütün bunların kendilerini bu ülkede 'demokratik bir kafese tıkmış' gibi hissetmelerine son vermeye yetmediğini anlatır. Uzaklarda bir yerde devrimci bir mücadele giderek geliyordu, ama bütün bunların çok uzağında kalmışlardı.⁽⁶⁰⁾

Lenin'in sinirlerinin son derece gergin olduğuna şüphe yoktu:

"İlyiç'in Zimmerwald'tan dönüşünü izleyen gün Rothom'a tırmandık. Bu neşe ve istekle gerçekleştirdiğimiz bir tırmanış olmasına

karşın, tepenin zirvesine ulaştığımızda Lenin karların üzerine uzandı ve çok rahatsız bir konumda yatmış olmasına rağmen, uykuya daldı. Hava ilkin bulutlandı, ardından açıldı; Alpler'in Rothorn'dan görünüşü olağanüstü güzellikteydi, ama İlyiç bir ölü gibi uyuyordu. Yattığı yerde kılın kıpırdatmadan bir saate yakın süre uyudu. Zimmerwald'ın sınırlarını çok yıprattığı ve gücünü tüketmiş olduğu çok açıktı. İlyiç, ancak dağlarda birkaç gün dolaştıktan, Soerenberg'in havasını soluduktan sonra kendine gelebildi."⁽⁶¹⁾

Savaşın ilerlediği haftalar ve aylar boyunca bu durumda bir değişiklik yaşanmadı. Aksine, Lenin daha da karamsar bir ruh haline büründü. 15 Şubat'ta, Şubat Devrimi'nden bir ay önce, Inessa Armand'a, "Kendimi çok bitkin hissediyorum ve toplantılara nadiren katılıyorum" diye yazıyordu.⁽⁶²⁾ 7 Şubat tarihli bir diğer mektubunda ise şunları söylüyordu: "Dün bir toplantı vardı (toplantılar beni yoruyor; sınırlarım geriliyor ve başağrılarına yakalanıyorum), sonunu beklemeden ayrıldım."⁽⁶³⁾ Ancak, kişisel ve siyasi koşullar ne denli güç ve yıpratıcı olursa olsun, çabalar boşuna değildi.

Sonuç

Lenin, savaş karşıtı devrimciler arasında, benimsediği 'aşırıçılık' ve bağlı kaldığı 'devrimci yenilgicilik' perspektifi açısından, fiili olarak tek başına öne çıkmıştı. Öyle ki, Troçki Lenin'e şunları yazabilmişti:

"Rusya'nın yenilgisinin bir 'ehvenişer' olacağı öngörüsüyle vurgulanan görüşünle hemfikir olmam hiçbir koşulda mümkün değil. Bu görüş, sosyal vatanseverliğin siyasi metodolojisiyle temel bir suç ortaklığını temsil eder; savaşa ve bu savaşın yarattığı koşullara karşı devrimci mücadelenin yerine (mevcut koşullar altında bütünüyle keyfi olarak) 'ehvenişer' mantığına koştu bir oryantasyonu ikame eden bu suç ortaklığı, meşru ya da mazur gösterilemez."⁽⁶⁴⁾

Yine:

"Rusya'nın yıkım getirecek bir yenilgisini öngörüp buna uygun davrandığımızda, savaşın devrimin patlak vermesini kolaylaştır-

ması bir olasılık olarak mümkün olabilir: ama o devrimin kendi iç güçsüzlüğü pahasına. Rusya'nın yenilgisi, kaçınılmaz olarak, Almanya ve Avusturya'nın tüm cepheelerde kesin zafere ulaşmasını öngerektirir. Bir Rus devrimi, geçici bir süre için başarılı olsa bile, tarihsel olarak başarısızlığı ifade edecektir ve elde buna işaret eden yeterince kanıt vardır. Bugün, sosyal demokratlar kendi amaçlarını bu savaşın sunduğu tarihsel olanaklardan herhangi birine -yani ne Üçlü İttifak'ın ne de Bağlaşma Devletleri'nin zaferi ne uyduramazlar ve uyduramazlardır."⁽⁶⁵⁾

Lenin'in tutumuna üstünlüğünü kazandıran şey, onun bakış açısındaki aşırıçılık ve 'değnek büküş' idi -devrimcilerin kendi ülkelerinin yenilgisini ehvenişer olarak görmeleri önerisi, devrimcilerle sosyal vatanseverleri birbirinden ayıran net bir çizginin çizilmesini olanaklı kılıyordu. Lenin'in tavrı somut, kullandığı dil yalındı. Söyledikleri yanlış yoruma izin vermeyecek kadar açık ve anlaşılırdı. Hiç kimse söylediklerine başka anlamlar atfedemez, sözlerini iki anlam gelecek şekilde sokamazdı.

Lenin, Ağustos 1915'te, bir felsefecinin okuduğunda kendisini çok etkilemiş sözlerini büyük bir keyifle aktarıyordu:

"Bir Fransız düşünür şunları söylemiştir: Ölü fikirler, hiçbir güçle karşılaşmadan ya da yüreklilik gerektirmeden, tumturaklı bir tarzda dile getirilen fikirlerdir. Bunlar cansızdılar, çünkü, herkesin ağzına düşmüş, kültür ve estetikten yoksun bir yığın insanın bayağı entellektüel bohçasının sıradan unsurları haline gelmiş fikirler durumundadırlar. Güçlü fikirler ise insanları sarsan, büyük yankılara yol açan fikirlerdir ve bazılarında öfke, hiddet, düşmanlık, bazılarında ise heyecan yaratırlar".⁽⁶⁶⁾

Lenin'in devrimci yenilgiciliğinin 'abartılı', tekyanlı, değneği biiken formülasyonunun amaçladığı tam da buydu. Lenin'in de yazdığı gibi:

"Savaş deneyimi, tarihteki herhangi bir kriz deneyimi, insan yaşamındaki her büyük felaket ve her ani dönüşüm gibi, bazı insanları şaşkına çevirip dağıtırken, diğer bazı insanların ufkunu açar,

onları güçlendirir. Tarih bir bütün olarak ele alınıp değerlendirildiğinde, ikinci tür insanların sayı ve gücünün bir devletin ya da diğerinin gerilemesi ve çökmesi gibi kimi durumlar bir istisna oluşturmak kaydıyla- birinci tür insanların sayı ve gücünden daha büyük olduğu görülür.”(67)

Toplumdaki her derin kriz gibi, dünya savaşının da olumlu bir yanı vardı. Savaş, her türden gelenek, örgüt ve liderlik için bir sınav oldu. Barış zamanı kendi çelişkilerini gizleyebilmişken şimdi bu şansı yitirmiş olan pek çok kişinin çürümüşlüğüni tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi. Lenin ve bolşevikler bu çetin dönem boyunca daha da güçlendiler ve devrime önderlik etmek için hazırlandılar.

Yıllar sonra, 20 Eylül 1919’da, Lenin şunları yazabilecekti: “Zaman, 1914 sonbaharında *emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi gerektiğini* tüm dünyaya ilan etmiş olan bolşeviklerin haklı olduklarını kanıtladı.”(68)

2 Bolşevik Partisi savaş sınavından geçiyor

Bolşevik liderler ve savaş

Savaş patlak verdiğinde, bolşevik liderler Rus halkını önüne katıp sürükleyen vatanseverlik dalgasından bağışık kalmadılar. Troçki’nin haklı olarak işaret ettiği gibi: “Genel olarak, kafa karışıklığının en yaygın olduğu ve en uzun sürdüğü yer, burjuva düşüncelerle doğrudan temas halinde olan partinin üst kademeleriydi.”(2)

Savaş sorunu Duma’da tartışmaya açıldığı zaman, menşevik ve bolşevik milletvekilleri hükümetle karşılıklı polemige girmeyi reddederek oturumu terk ettiler. Bunun sonucunda, Duma’nın savaşı destekleyen karar tasarısı oybirliğiyle kabul edildi. Bundan sonra, menşevikler ve bolşevikler son derece belirsiz ifadelerle kaleme alınmış, dolayısıyla iki anlama da gelebilecek ortak bir deklarasyon yayımladılar. Söz konusu deklarasyonun “egemen sınıfların kendi talan siyasetlerini uygulamaya koymalarını kolaylaştıracak yanlış bir vatanseverlikle” arasına mesafe koyduğu doğrudur; ancak, diğer taraftan, deklarasyon, proleteryanın, ister içeriden isterse dışarıdan gelsin, halkın kültürel zenginliklerini her türlü saldırıya karşı koruyacağı güvencesinde bulunuyordu.(3) Aslında, menşevik ve bolşevik milletvekilleri ‘kültürün savunusu’ bahanesiyle yarı-vatansever bir tavır benimsemiş oluyorlardı.

Lenin’in 1914 yılının Eylül ayı başlarında Petersburg’a ulaşan savaş konusundaki tezleri parti liderleri arasında bir dizi itirazlarla karşılandı; karşı çıkılan tezlerin başında ‘devrimci yenilgicilik’ slo-

ganı geliyordu. Duma içindeki parti grubu Lenin'in formülasyonlarındaki keskinliği yumuşatmaya çalıştı. Aynı şey Moskova ve diğer şehirlerde de yaşandı. Parti içindeki görüş ayrılığı Moskova okhraması (gizli polis teşkilatı) tarafından da tespit edilmişti: "Savaş 'leninist'leri hazırlıksız yakaladı; uzun süreden beri savaş karşısındaki tavırlarının ne olması gerektiği konusunda bir anlaşmaya varamıyorlar." Moskova'daki bolşevikler, Stokholm aracılığıyla Lenin'e gönderdikleri şifreli mesajda, kendisine saygı duymalarına karşın onun 'evin satışa çıkarılması' (devrimci yenilgicilik sloganı) önerisini sorumluluk duygusuyla bağdaşmaz bir öneri olarak gördüklerini belirtiyorlardı.⁽⁵⁾

Eski bolşevik Baevski, devrimcilerin kendi hükümetlerinin yenilgisi için çabalamasını öngören sloganın Rusya'da itirazlara yol açtığını, buradaki 'yenilgicilik' sözcüğünü tiksindirici bulan ve bunun çıkarılmasını isteyen bir eğilimin var olduğunu belirtiyordu.⁽⁶⁾ Şliapnikov ise, tezlerin bir bütün olarak partili işçilerin o andaki düşüncelerini yansıttığını, ancak 'yenilgicilik' sloganının zihinleri bulandırıp şaşkınlığa yol açtığını hatırlıyordu.⁽⁷⁾ Sotsial-Demokrat, Moskova'daki bolşevik örgütün devrimcilerin kendi ülkelerinin yenilgisini öngören paragraf dışında Lenin'in manifestosunu benimsediğini yazdı.⁽⁸⁾ Rusya içinde ve dışında partili işçilerin yenilgicilik görüşünü benimsemekte gönülsüz davrandıklarını, üstelik bu gönülsüzlüğün savaşın başlangıç dönemiyle sınırlı kalmayıp 1917 Devrimi'ne kadar devam etmiş olduğunu gösteren başkaca kanıtlar da vardır.⁽⁹⁾ Bununla birlikte, Baevski, savaş patlak verdiği andan itibaren parti içinde 'devrimci yenilgicilik karşıtı' bir tutum sergilemenin imkansızlığına, yenilgicilik karşıtı görüşler öne sürmeme tutumunun savaş boyunca devam etmiş genel eğilim olduğuna dikkati çeker.⁽¹⁰⁾

Kasım'da Duma'daki beş bolşevik milletvekili tutuklandı. Bunlar, diğer beş bolşevik liderle birlikte Şubat 1915'te mahkemeye çıkarılıp yargılandılar. Tutuklular, teorisyenleri konumunda bulunan Kamanev de dahil olmak üzere, o zamana kadarki düşüncelerine sahip çıkmayarak mahkemede Lenin'in tezlerini reddettiklerini söylediler (bunlar arasında yalnızca Duma milletvekili M. K. Muranov'un diğerlerinden farklı bir tutum izlediğini belirtmek gerekir). Kamanev, Lenin'in tezlerinin kendi görüşleriyle ve halihazırda süren savaşla açık bir çelişki içinde olduğunu söyledi. Lenin'in görüşlerinin

gerek sosyal demokrat milletvekilleri, gerekse partinin merkez kurulları, yani kendisinin sözcülüğünü yaptığı iddia edilen Merkez Komitesi tarafından reddedilmiş olduğunu bildirdi. Mahkemede yargılanan diğer bir bolşevik, Lenin'in tezlerinin sosyal demokrat milletvekilleri adına sunulmuş olup 27 Temmuz 1914 günü Duma'da okunmuş bildiriyle çelişki içinde kaldığına dikkati çekti.⁽¹¹⁾

Lenin'in bu olay karşısında hissettiği şey düşünceliğin de ötesindeydi. Mahkeme sonunda suçlu bulunarak ömür boyu çalışma cezasıyla Sibiry'a gönderilmiş olan Kamanev ve diğerlerine karşı aşırı saldırgan bir tutum takınmamak için kendini kontrol etmeye çalıştıysa da, onları açıkça eleştirmekten kendini alamadı:

Şu halde, Rus Sosyal Demokrat İşçi Grubu'nun duruşması neyi kanıtlamıştır?

Duruşma, her şeyden önce, Rusya'daki devrimci sosyal demokrasinin bu öncü grubunun mahkemede kararlı bir tutum sergilemekte başarısız kaldığını göstermiştir. Bir insanın Rosenfeld (Kamanev)'in yaptığı gibi sosyal vatansız Bay Yordanski ile dayanışma içinde olduğunu, ya da Merkez Komitesi ile hemfikir olmadığını kanıtlamaya çabalaması, bir devrimci sosyal demokrat açılarından bağışlanması mümkün olmayan bir tutumdur.⁽¹²⁾

Lenin, ne kadar cansıkıcı olursa olsun, gerçeği görmezlikten gelemezdi. Devrimci proleteryanın partisi kendisini açıktan açığa eleştirecek, yapılan hata ve zaafı hiçbir yanlış anlamaya izin vermeyecek denli açık ifadelerle ortaya koyacak kadar güçlü olmalıydı.⁽¹³⁾

Şliapnikov, bolşevik liderlerin mahkemede tutumunun parti saflarında ciddi bir moral bozukluğuna yol açmış olduğunu belirtir:

Milletvekilleri duruşma boyunca tereddüt ve kararsızlık gösterdiler. Mahkemede takındıkları tutum şaşkıncıydı. Öyle ki, milletvekillerinin tavri proleterya partisinin en yüksek mevkilerinde yer alan birinci dereceden sorumlu üyelerinden beklenen tavra yakışmıyor, bundan çok, partinin kimi zaman olması gereken tavri gösteremeyen taşra komitelerinin yöneticilerinin tavrına uygun

düşüyordu. Partililerin pek çoğu milletvekili konumunda bulunan bu yoldaşlarının davranışını üzüntü ve düş kırıklığıyla karşıladı, ancak bu durumu içinde bulunulan terör atmosferinin bir sonucu olarak gördü.⁽¹²⁾

Kamanev, kendi savunusu için kaleme aldığı mektupta Lenin'in savaş konusunda Merkez Komitesi adına dile getirmiş olduğu tezlerinin komitenin onayını kazanmadığını belirterek biçimsel bir gerçeğe dikkati çekiyor, böylece bu tezleri kamuoyu önünde açıklama hakkını kendinde görmemiş olduğunu ima ediyordu.⁽¹³⁾

Bolşeviklerin diğer seksiyonları da Lenin'in savaş konusundaki tutumundan hoşnut değillerdi. Savaşın yol açtığı vatanseverlik isterişi yurtdışındaki bolşevikleri de ciddi biçimde etkilemişti. Rusya dışındaki bolşevik grupların merkezi olarak işlev gören Paris'teki Yurtdışı Bolşevik Örgütleri Komitesi ikiye bölünmüştü; Komite üyelerinden ikisi asker olarak Fransız ordusuna yazılmış, birisi komitedeki görevinden çekilmiş, böylece hala faaliyet yürüten üyelerin sayısı ikiye düşmüştü. Paris'teki bolşevik grup kararsızlık içindeydi. Grup üyelerinin çoğunluğu savaşa ve gönüllü askerliğe karşıydı, ancak aralarından bazıları gönüllü olarak Fransız ordusuna yazılmıştı.⁽¹⁴⁾ Fransa'da yaşayan toplam 94 bolşevikten 11'i gönüllü olarak Fransız ordusuna katılmıştı.⁽¹⁵⁾

Bolşevik göçmenlerin Cenevre'deki seksiyonundan da Lenin'in 'devrimci yenilgicilik' sloganına karşı itirazlar yükseldi. Karpinski, Lenin'e gönderdiği bir mektupta Lenin'in tezlerini şu şekilde eleştiriyordu: "Metnin bu bölümünün Rus sosyal demokratlarının Almanların zaferini, Rusların yenilgisini arzuladıkları anlamına gelebilecek bir yanlış yoruma yol açmasını önleyebilmek için altıncı paragrafta söylenenlerin değiştirilmesi gerekir."⁽¹⁶⁾

1893'ten beri Lenin'in en yakın yoldaşlarından olup 1905 Devrimi sırasında Krasin ve Bogdanov ile birlikte bolşevik liderler arasında yer almış olan G. M. Krijishanovski, yurtdışında bulunan ve Lenin'in tezlerini savunan ileri gelen parti liderlerinden biriydi. Diğerleri Merkez Komitesi üyesi I. P. Goldenberg, Duma'nın eski bolşevik milletvekili G. A. Aleksinski ve bolşevik yazar A. A. Troianovski idi.

Rusya'daki duruma gelince; 1914 Kasım'ında Aleksander Şli-

apnikov, çökertilmiş olan yerel bolşevik örgütle ilişki kurmak üzere Moskova'ya gitti. Bulduğu işçilerin pek çoğu devrimci yenilgicilik fikrine karşıydı. Yalnızca yalıtık halde bulunan birkaç insan bu teze sahip çıkıyordu (ama tam bir kararlılıkla değil). Yenilgicilik yanlısı grupların en büyüğü yedi üyeye sahipti. Bunlar da Lenin'in bakış açısının doğruluğundan tam olarak emin değillerdi.⁽¹⁷⁾ Benzer şekilde, Transkafkasyalı sosyal demokratlar da savaş karşısında alınacak tutum konusunda açık biçimde bölünmüşlerdi. N. N. İakovlev, Lenin'in Rusya'nın yenilgisini hazırlama ve dünya savaşını bir iç savaşa dönüştürme çağrısında bulunduğu tezlerinin yazılı olduğu metni yanına alarak Ekim 1914'te Bakü'ye gitti. Söz konusu metin çoğaltılıp Bakü ve Tiflis'te yaygın olarak dağıtıldığı halde, yerel örgüt savaş karşısındaki tavır konusunda net bir fikre varamadı.⁽¹⁸⁾

Rusya'daki bolşevik örgütler savaşın başlarında Lenin'in açıkça dile getirip savunduğu devrimci yenilgicilik siyasetini benimsemeye henüz hazır değillerdi; fakat aralarında vatansever bir tutum takınmış olanların sayısı da yok denecek kadar azdı. Bolşevikler başlangıçtan itibaren kitlesel bir savaş karşıtı propaganda faaliyeti geliştirdiler. Henüz Temmuz 1914'te bile, Rusya'nın çeşitli bölgelerindeki parti komiteleri sayısız çoklukta savaş karşıtı broşür yayınlamışlardı.⁽¹⁹⁾

Birkaç ay kadar süren ilk şaşkınlık atlatıldıktan sonra, giderek daha çok sayıda bolşevik örgüt net, savaş karşıtı, enternasyonalist bir tavır takınmaya başladı. Bu siyasi uyanışı fabrikalardaki işçi hareketinin canlanması izledi; bu ikisi karşılıklı olarak birbirini etkiledi.

Hareket alçalıp yükseliyor

1914 yılının ilk yarısı Rusya'da siyasi grev hareketinin yükselişine ve 1905 Devrimi sırasındaki düzeyine erişmesine tanık oldu.

Savaşın öngününde, Petersburg'taki siyasi grev hareketi bari katların kurulmasına yol açacak kadar yüksek bir düzeye ulaştı. Putilov işçilerinin Bakü petrol havzasındaki bir greve destek olmak üzere düzenledikleri gösterinin vahşice bir polis baskısıyla karşılanmış olmasını protesto etmek üzere girilen grev 1905'te görülenler kadar kitleseldi ve tüm Petersburg'u sarstı. 7 Temmuz'a gelindiğinde greve katılan işçilerin sayısı 110.000'e ulaşmıştı. Birkaç gün içinde bu sayı 200.000'e çıktı. Petersburg'taki fabrikaların hemen hepsi

kapanmış durumdaydı ve binlerce işçi Kazaklarla polis birliklerine karşı verilen çatışmalara katılıyordu. Kızıl bayraklar dalgalandıran ve devrimci marşlar söyleyen işçiler şehir merkezine girmeye çalıştılar, ancak yollar Kazaklarla polisler tarafından tutulmuştu. 11 Temmuz'da telefon ve telgraf direklerinden yapılmış, devrilmiş arabalarla desteklenmiş pek çok barikat kuruldu. Petersburg'un fabrikalar bölgesinde düzenin yeniden sağlanması ancak 15 Temmuz'da, savaşın başlamasından dört gün önce mümkün olabildi.⁽²¹⁾

Yıllar Siyasi grevlere katılanların sayısı

1903	87.000*
1904	25.000*
1905	1.843.000
1906	651.000
1907	540.000
1908	93.000
1909	8.000
1910	4.000
1911	8.000
1912	550.000
1913	502.000
1914 (ilk yarısı)	1.059.000 ⁽²²⁾

Savaşın patlak vermesiyle birlikte hava ansızın tersine döndü. Vatanseverlik ruhu kitleleri sarmalına aldı. O sıralar Petersburg'ta İngiliz konsolosu olarak görev yapan Bukhanan, anılarında, o günlerden "Rusya'nın tamamen değişime uğramış görüldüğü Ağustos'un o güzel ilk günleri" diye bahseder.

Troçki, kitlelerin psikolojisinde ortaya çıkmış ve onları vatanseverliğe yöneltmiş değişimi şu şekilde açıklar:

Yaşamlarının her günü umutsuzluk veren bir monotonluk içinde

* 1904 ve 1905 yıllarına ilişkin verilen rakamlar ekonomik grevleri de içine almaktadır ve ekonomik grevler hiç kuşkusuz daha ağır basmaktadır.

geçen insanların sayısı pek çok; bunlar modern toplumun dayanaklarını oluşturuyorlar. Seferberlik çağlarını bu insanların yaşamına bir umut gibi dalyor; o nefreti yeknesantlığı yaratan her şey gidiyor, yeni ve kanaksanmış olan egemenliği ele geçiriyor. Haşa inanılmaz görünen değişimler onları bekliyor. Değişim, ama nereye doğru -daha iyiye mi, daha kötüye mi? Daha iyiye elbette 'olağan' koşullardan daha kötü görünen bir şey olabilir mi?⁽²²⁾

İşçi hareketinin kargaşa içine düşmesinin yanısıra, bolşevikler Petersburg'ta kalabalık gruplar halinde tutuklanmaya başladılar. Temmuz gösterisinden sonra hükümet 1000'e yakın bolşevici ele geçirdi ve şehirden uzaklaştırdı.⁽²³⁾ Eşanlı olarak, diğerlerinden daha asi görünen fabrika işçilerinin binlercesi askere alındı. Petersburg proletermasının yaklaşık %40'ı seferberlik dolayısıyla askere alındı (bunun işçi sınıfı içinde yarattığı boşluk kırsal kesimden gelen yeni ve deneyimsiz işçilerle dolduruldu).⁽²⁴⁾

Savaşın ilk birkaç ayı boyunca işçi hareketi içinde belirleyici olan şey siyasi gevşeklikti. 1905 Devrimi'ni başlatmış olan 'Kanlı Pazar'ın onuncu yıldönümünde yalnızca 14 fabrika greve çıktı; greve katılan işçilerin sayısı 2.528 idi. 1 Mayıs günü sokağa dökülen işçilerin sayısı yalnızca 859 idi.⁽²⁵⁾ 1915 yılının ilk yarısı gerçekten tam bir sükunet içinde geçti. Ancak, Temmuz'la birlikte bir şeyler değişmeye başladı. Grevdeki işçilerin sayısı savaşa öngelen birkaç ay içindeki grevci işçilerin sayısıyla kıyaslandığında bir hayli düşük kalıyordu -17 fabrikadan 14.490 işçi ekonomik nedenlerle greve gitti; ortada tek bir siyasi grev bile yoktu.⁽²⁶⁾ Bununla birlikte, grevler olağanüstü keskindi. Grevcilerle polisler arasında Kostroma'da patlak veren şiddetli çatışmalar sırasında ölen ve yaralanan işçilerin sayısı 13 idi. Bu sayı, Ivanovo-Voznesensk'te 20-30 dolayındaydı. Çatışma haberleri Ağustos ve Eylül aylarında önemli siyasi grevlerin patlak vermesine yol açtı. Petrograd'ta 27.000 işçi fabrikalardaki Kazak muhafızların geri çekilmesi, sürgündeki 5 bolşevik millervekilinin serbest bırakılması, özgür basın vb. talepleriyle Ağustos ayında greve çıktı. Eylül başlarında Petrograd'ta 64.000 işçi siyasi taleplerle sokağa döküldü. 1915 yılında toplam grev sayısı 928 olarak gerçekleşti. Bunların 715'i ekonomik nedenlerle yapılmıştı ve 383.587 işçiyi kapsıyordu; geri kalan 213 grevin niteliği siyasi idi ve

155.941 işçi bu grevlerde yer almıştı.⁽²⁷⁾

1916'da mücadelede bir gevşeme yaşanmadı. 9 Ocak 1916'daki Kanlı Pazar kutlamalarına 53.000 işçi katıldı (bunların %85'i Petrograd'taki işçilerdi). 1916 yılı boyunca -özellikle ikinci yarısında- hem greve katılan işçilerin sayısında, hem de bunların siyasal niteliğinde bir artış gözlemlendi. 1916 yılında siyasal grevlere katılan işçilerin sayısı 280.943, ekonomik grevlere katılan işçilerin sayısı ise 221.136 idi. 1917 yılının Ocak ve Şubat aylarında mücadele yeni bir ivme kazandı. Yalnızca bu iki ay boyunca 256.253 işçi siyasal grevlere, 35.829 işçi ise ekonomik grevlere katıldı -yani greve çıkan işçilerin toplamının %88'i siyasal nedenlerle greve katılmıştı.⁽²⁸⁾

Petrograd'ın savaş boyunca grev hareketinin başını çektiği tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktı.

	Siyasi grevler		Ekonomik grevler		Toplam	
	grev	işçi	grev	işçi	grev	işçi
Petrograd	256	348.118	242	167.860	498	515.978
Moskova	113	39.279	364	271.29	477	310.574
Rusya (toplam)	463	469.086	1.817	1.056.889	2.280	1.525.975 ⁽²⁹⁾

Yukarıdaki rakamlar, savaş yıllarında siyasal grevlere katılmış işçilerin toplamının %74'inin Petrograd'ta, %9'unun ise Moskova'da bulunduğunu gösteriyor (burada o sıralar Moskova'da Petersburg'tan daha çok sanayi işçisinin yaşadığını hatırlamak gerekir).

Savaş patlak verdiğinde sanayi işçilerinin %17'sinin askere alındığı ve başkentteki proleteryanın %40'ünün sınıfa sonradan ellemiş görece deneyimsiz işçilerden oluştuğunu hatırlanırsa, Petrograd proleteryanının dinamikliğindeki çarpıcılık daha iyi anlaşılır.⁽³⁰⁾

Devrimci galeyana yükseliyor

Bakanlar Kurulu'nun oturumları, bize eski rejime karşı yükselen halk hareketiyle ilgili çok yararlı bilgiler veriyor. Söz konusu oturumlar da yapılan tartışmalar 1915 yılının ikinci yarısında işçiler arasında devrimci hareketin muazzam bir yükseliş kaydetmiş olduğunu belgeliyor. Nitekim, 11 Ağustos 1915 tarihli bir oturum sırasında, N. B. Şerbatov, Ivanovo-Voznesensk'te askerlerin ateş açmasının kaçınılmaz hale geldiği bazı ciddi karışıklıkların yaşanmış olduğundan

talisediyordu. Gerilim olağanüstü boyuttaki. Jaydı ve garnizonda ciddi bir güven bunalımı söz konusuydu. Açılın ateş sonucu on altı işçi ölmüş, otuzdan fazlası yaralanmıştı. Bunun karşın galeyana hiç yatışmamıştı ve Şerbatov bu galeyana diğer fabrika bölgelerine de sıçramış olduğunu düşünüyordu.

Sanayi ve Ticaret Bakanı Prens E. N. Şakhovski, fabrika müfettişlerinden gelen raporlarda işçiler arasındaki ruh halinin çok tehlikeli boyutlara erişmiş olduğunu belirttiğini söyledi. Küçük bir kıvılcım yangının başlaması için yeterli olacaktı. Başbakan (Gorem-yikin), İçişleri Bakanı'ndan (Şerbatov) dört bir yanda yaşanan zorbalıkları kontrol altında tutmak için ne tür önlemler aldığını kendilerine anlatmasını istedi.

Şerbatov, koşullar elverdiği ölçüde görevinin gerektirdiği her adımı attığını söyledi. Kendisinden, kendilerine güven duyulmayan ve kalabalığa ateş açmayı reddedebilecekleri düşünülen askeri birlikleri kullanmadan gelişen devrimci hareketle başatmesinin beklendiğini söyleyerek yakınmada bulundu. Kolluk kuvvetlerinin safaları her geçen gün değil her saat seyrelirken, Duma'da yapılan konuşmalar, gazetelerdeki gerçekdışı haberler, cephede alınan sonuçlar, cephede yenilgiler, cephe gerisindeki birliklerde düzensizliğin hakim olduğu söylentileri her gün halkın sinirlerini gererken hiç kimse tüm Rusya'yı yalnızca polis gücüyle kontrol altında tutamazdı.⁽³¹⁾

Şakhovski, 2 Eylül 1915 tarihli oturumda şunları söyledi:

Putilov fabrikasında ve metal fabrikalarında grevler başladı. Grevin görünüşteki gerekçesi şı: Sağlık sigortası kooperatiflerine seçilen temsilcilerin tutuklanması. Hareket derhal keskin bir karaktere büründü ve siyasal taleplere boyun eğilmesi durumu daha da karmaşık hale getirdi. Hemen şimdiden ilerisi düşünülerek birtakım önlemler alınmaz ise grev dalgasının daha da büyümesi beklenebilir.

Savaş Bakanı) A. A. Polivanov: Genel durumda köklü değişikliklerin olmaması halinde gelecek hakkında iyimser düşünceler beslemenin güç olacağını söylemek isterim. Putilov fabrikasındaki huzursuzluk (ki işçi hareketinin düzeyini bu fabrika belirliyor) Duma'nun tatile girmesini protesto etmeye yönelik bir genel grevin başlangıcını teşkil ediyor. Herkes, Duma'nun tatile girmesinin

ardından olağanüstü olayların yaşanması olasılığını dikkate alması gerekir.

I. L. Goremyikin: Bütün bunlar gözdağı verme çabasından başka bir şey değil. Hiçbir şey olmayacak.

Prens N. B. Şherbatov: Ekselansların sözünü ettiği silah kullanımına ilişkin polis teşkilatı'na şu ana kadar hiçbir bilgi ulaşmadı. Ancak, ajanlarımızın hepsi şu konuda hemfikir görünüyorlar: İşçi hareketi devletin güvenliğini tehdit eder boyutlarda gelişecek. Bu durumdan hareketle, Polis teşkilatı askeri otoritelerden bir dizi tutuklamalara girişmesini talep etti. İşçiler -ki Putilov fabrikasında polisle çatışmaya girecek kadar ileri gitmişlerdir- arasındaki huzursuzlukların nederine gelince; dile getirilen talepler şunlar: Duma'nın tatil edilmemesi, sol fraksiyonun tutuklu beş vekilinin serbest bırakılması, ücretlerin yüzde on beş oranında artırılması vs. Hiç kuşkusuz, bütün bunlar işçilerin yeraltı faaliyetinde bulunan liderlerinin gerçek amaçlarını gizlemek için öne çıkarılan bahaneler; bunların gerçek amaçları cephedeki talihsizliklerden ve içeride yaşanan bunalımdan yararlanmak, toplumsal bir devrim girişiminde bulunmak ve iktidarı gaspetmek.⁽³²⁾

2 Eylül 1915'te Şherbatov Moskova'daki durumu çarpıcı ifadelerle tanımladı:

İşçiler, ve bir bütün olarak halk bir tür çılgınlığa tutulmuş durumda ve barut fıçısını andırıyor. Kargaşalıkların bir bomba gibi patlaması her an beklenebilir. Durum bu olduğu halde, Moskova'daki otoriteler fiili bir güce sahip değiller. Burada 800 kişilik bir ihtiyat taburu var; ancak, bunların yarısı Kremlin'de nöbet tuttuğu için elde mevcut asker sayısı gerçekte 400. Bundan başka bir Kazak süvari bölüğü ile şehrin varoşlarına yerleştirilmiş iki milis bölüğü var. Bütün bu birlikler güvenilir olmaktan uzaklar; bunlara kitlelere karşı harekete geçme emri vermek çok güç olacaktır. Şehrin kırsal kesimlerinde hiç asker yok. Hem merkezdeki hem de şehrin dış mahallelerindeki polisler sayıca kendilerine verilecek görevleri yerine getiremeyecek kadar yetersiz durumdadır. Ayrıca, Moskova'da tedavi altında bulunan 30.000 kadar askerin varlığından söz etmeliyim. Bunlar serseri çeteleri gibi davranı-

yorlar; skandallar yaratarak, polislerle çatışmalara girerek (ki kısa süre önce bir polis bunlar tarafından öldürüldü), tutukluları serbest bırakarak disiplin kurallarını ayak altına alıyorlar. Ciddi bir karışıklık anında bunların kütle olarak kalabalığın saflarına geçeceklerinden şüphemiz olmamalı. İçişleri Bakanı olarak bana bu koşullarda ne yapmamı önerirsiniz?⁽³³⁾

Silahlı kırvetler, rejime karşı yönelmiş halk muhalefetine etkisinden bağışık kalmadı. Bunlar arasındaki devrimci hararetin varlığı daha 1915 yılında açık seçik hissediliyordu. İçişleri Bakanı A. Khvostov, Bakanlar Kurulu Başkanı I. L. Goremyikin'e gönderdiği 15 Kasım 1915 tarihli mektubunda, bakanlığa bağlı ajanların son zamanlarda Baltık donanmasının çeşitli gemilerinde gözlenen huzursuzlukla ilgili olarak kendisine ulaştırılmış bilgileri aktarıyordu. Bakan, devrimci unsurların Baltık filosunda yaşanan huzursuzlukları istismar etmek, hoşnutsuzluğu ordunun ve donanmanın tabanına doğru yaymak için ellerinden gelen çabayı göstermelerinin son derece doğal olduğunu söylüyordu.

Bu unsurların yürüttükleri propaganda, savaşın yalnızca kapitalistlerin çıkarları için yürütüldüğü, bu savaşın ne Rus ne de Alman halkının yararına olduğu iddiası üzerine inşa edilmişti. Bunlar cahil askerlere şunları anlatıyorlardı: Zaferi hangi taraf kazanırsa kazansın, tüm ülkelerin sosyalistleri ve toplumdaki diğer tüm sınıflar savaşın ülkelerin hükümetlerine karşı yürütülen mücadeleye katılmadıkları, kendi hükümetlerini teslim olmaya zorlamadıkları sürece askeri bir zafer halkın durumunda hiçbir iyileşme yaratmaz; halkın yararına olacak yegane şey, askeri bakımdan ne sonuç yarattığına aldırmadan bu savaşı mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde sona erdirmektir; bu yüzden, grevlerle ve kitlesel ayaklanmalarla savaş gereçleri üretimini engellemek için elden gelen çabayı göstermek gerekir.⁽³⁴⁾

Bundan sonra, Baltık donanmasının çeşitli gemilerinde yaşanmış bir dizi denizci ayaklanmasından söz ediliyordu. Aşağıda aktarılmış olan bu ayaklanmalardan yalnızca biri:

Galeyanı andıran bu genel hareketliliğe katkıda bulunan nedenlerden birisini şu şekilde açıklamak gerekir: Bazı komutanların

ve astsubayların askerlerin ihtiyaçlarına, onların yaşam koşullarının iyileştirilmesi hususuna kayıtsız kalmaları sözünü ettiğimiz nedenlerden biridir. Yaygın olarak anlatılan olaylardan biri şu: Bir keresinde denizcilere bozulmuş, kurtlanmış eile pişirilmiş lahanf çorbası veriliyor. Bu durum denizciler arasında büyük hoşnutsuzluk yaratıyor ve homurdanmalara neden oluyor. Benzer olaylar Imperator Pavcl I adlı savaş gemisi ile Rossia kruvazöründe isyanların patlak vermesine yol açıyor. Adı geçen kruvazörün kamarasında toplanan gemiciler kendilerine daha iyi yiyecekler verilmesi, insanca muamelede bulunulması, Alman ismi taşıyan tüm subayların görevden alınması için bağırıp çağurmaya başlıyorlar. Olay yerine gelen Tuğamiral Kourosh tabancasını çıkarıp bu isyan hareketinin liderlerinin teslim olmasını, harekete derhal son verilmesini emrediyor ve aksi taktirde herkesi tek tek vuraçağı tehdidinde bulunuyor; fakat, daha önceki olaylarda olduğu gibi, denizciler sert bir karşılık vererek şimdiki durumun 1905'ten farklı olduğunu, denizcilerin çok şey öğrendiklerini ve eskiden olduğunun aksine onları kolayca korkutmanın artık mümkün olmadığını söylüyorlar ve Tuğamiral'i silahını ateşlemesine fırsat vermeden kendisini yakalayıp denize atmakla tehdit ediyorlar.⁽³⁵⁾

Huzursuzluk donanmayla sınırlı kalmadı ve Gangut savaş gemisinde patlak veren isyanın ardından yaşanan bir kitle eylemiyle sarsılan Kronşad garnizonunu da etkiledi. Sonuçta gemideki doksan beş denizci tutuklanarak Reval kasabasına gönderildi.

Kruvazörlerden ve muhriplerden oluşan bir filo Reval kasabasına sevk edilen isyancı askerlerin bulunduğu gemiye eşlik etmekle görevlendirildi. Ancak Ruric adlı geminin personeli arkadaşlarının cezaevine gönderilmesi işine yardımcı olmayı reddetti.

Bu konudaki yazılı belgelerden birine göre, Gangut gemisindeki olaylar Baltık donanmasının ve sahil koruma birliklerinin tümünde büyük heyecan yarattı, askerler arasında tutuklu denizcilerin kurtarılması gerektiği konusunda hararetli tartışmalara yol açtı. Tüm gemilerde, tayfaların geceledikleri bölümlerde resmi olarak ilan edilecek taleplerin yerine getirilmesi, aksi taktirde genel grev ilan edileceği yolunda kararlar alındı. Tutuklu denizciler mahkemeye çıkarılır ve suçlu bulunurlarsa grev tehditi kiş gelmeden önce hayata

geçirilecek, askerlere karşı uygulanacak baskıcı önlemlere sistematik ayaklanmalarla karşılık verilecekti. Benzeri bir propaganda faaliyeti yalnızca donanmanın rütbesiz kesimleri arasında değil, bunun yanı sıra deniz kuvvetleri otoritelerine karşı birleşik protesto eylemlerine katılma hakkına sahip olduklarını ileri süren Kronşad garnizonuna bağlı kara birlikleri arasında da yayılıyordu.⁽³⁶⁾

Bakanlar Kurulu'nun oturumlarında vatanseverliğin gerilemesine ilişkin kaygı ve yakınmalar giderek daha sık işitilir oldu. Nitekim, 4 Ağustos 1914'te, Savaş Bakanı A. A. Polivanov şunları söylüyordu: "Artık bütün umudumu geçit vermeyen bölgelere, ilerlemeyi büyük ölçüde güçleştiren çamura ve Kutsal Rusa'nın efendisi St. Nicholas'ın merhametine bağladım."⁽³⁷⁾

Bakan, giriştikleri seferberliklerin başarı oranının her seferinde daha da azaldığına dikkati çekiyordu. Sahte belgelerle askerlik görevini yapmış gibi gösterenlerin sayısı çok artmıştı ve polis bunlarla başa çıkmakta yetersiz kalıyordu. İnsanlar ormanlarda, tarıklarda gizleniyorlardı. Bakanlardan Grigoroviç, bu işlerden Almanların sorumlu olduklarını ileri sürdü. Şerbatov, Bakanlar Kurulu'na ajitatörlerin huzursuzluğu ve karışıklıkları tırmandırmak için her sorunu istismar ettiklerini bildirdi. Ajitasyon giderek anti-militarist, hatta açıkça yenilgicilik yanlısı bir niteliğe bürünmekteydi. Bunun doğrudan etkisi askerlerin kitlesel teslim oluşlarında görülebilirdi.⁽³⁸⁾

Bolşevik örgüt

Savaşın patlak vermesinin öngünüünde, parti örgütünün merkezi rollerinden biri -özellikle Petersburg'ta- partinin Duma'daki millervekileri tarafından yerine getiriliyordu. Duma'nın Petersburg bolşevik vekillerinden Badaev şunları yazıyordu: "Duma'nın (bolşevik -ç.n.) fraksiyonunun tutuklanmasıyla birlikte devrimci çalışmanın son kökleri de sökülmüş oldu; böylece Parti'nin Rusya'daki temel ve merkezi yapısı yıkılma uğradı."⁽³⁹⁾

Hükümet, bolşevik millervekilerinin işçi hareketi açısından taşıdığı önemin farkındaydı. Goremyikin'in Bakanlar Kurulu'nun 26 Ağustos 1915 günkü toplantısında söylediği gibi, 'işçi liderleri açısından sorun, Duma'nın beş üyesinin tutuklanmasıyla birlikte örgütsüz kalmış olmaları' idi.⁽⁴⁰⁾

Savaşın başlangıcı partinin polis ajanlarının iyiden iyiye nüfuz

etmiş oldukları Petersburg Komitesi'nin dağılına da karşılık düştü. Komitenin Temmuz 1914'deki üyeleri şunlardı: V. Schmidt, Fedotov, Antipov, Nikolai Logov, Şurkanov, İgnatev ve Levtski (bunlardan son üçü polis ajanı idi).⁽⁴¹⁾

Okbrana, (gençlik içinde belirgin bir hoşnutsuzluğun varolduğunu belirtmekle birlikte) savaşın komiteyi tamamen çökertmiş olduğundan başlangıçta son derece emindi; ancak çok geçmeden faaliyet belirtilerinin sürdüğünü gördü.⁽⁴²⁾ Başta, 1914 yılının ikinci yarısında, gelen raporlar partinin Petrograd örgütünün ağır bir darbe aldığına işaret ediyordu. Örgütün özenle inşa edilmiş yapısı bütünüyle çökmüş durumdaydı. *Okbrana*'nın Aralık 1914 tarihli bir raporunda partinin bölge örgütlerinin normal işlevlerini yerine getirmiş durumda oldukları, gizli parti çalışmasının fabrika çevreleri ve önemsiz profesyonel gruplar biçiminde düzensiz olarak ve -üyeleri ileri, 'bilinçli' metal işçilerinden oluşan Vyborg başta olmak üzere- yalnızca belli bölgelerde yürütülebildiği belirtiliyordu.⁽⁴³⁾

Ne var ki, polis baskınları Petrograd örgütünün varlığına son vermeye yetmedi. Her bir polis baskısıyla bir kez daha çöken Petersburg Komitesi, birkaç ay içinde kendisini yeniden yaratabildi. Henüz daha 1915 yılı başlarında yeni bir komite faaliyet halindeydi ve bir bütün olarak Rusya'daki bolşeviklerin liderliği görevini üstlenerek parti güçlerini kendi etrafında toplamaya başlanıyordu. Çeşitli bölgeler bu komiteyle ilişkiye geçtiler, diğer faaliyet alanlarına el atılmaya başlandı (*Voproxy Strakhovaniya* gazetesinin yayımlanmasına yeniden başlanması gibi). Nisan 1915'de *Sotsial-Demokrat*'ta yayımlanan ve gelişmelerle ilgili bilgiler aktaran bir makale işlerin bir hayli iyi gittiğini bildiriyor, her bir temsilcinin 200 işçiyi temsil ettiği komitenin Petersburg'un tüm bölgelerini kapsadığını ileri sürüyordu: "İşçiler Petersburg Komitesi'nin çalışmalarından son derece hoşnutlar. Parti çevrelerine doğru büyük bir akın var; henüz yeterince lider yok, fakat çeşitli şehirlerle ilişkiler söz konusu."⁽⁴⁴⁾

Temmuz 1915'de Oranienbaum'da bir konferans toplandı. Konferansta hazır bulunan 50 kişi tüm sosyal demokrat hizipleri ve sosyalist devrimcileri temsil ediyorlardı. Konferansta verilen rakamlara göre, Petrograd'ta bolşevikler 1.200, menşevikler 200 ve 'birleşikçiler' (Mezhraiontsy*) olarak anılan grup 60-80 üyeye sahipti.⁽⁴⁵⁾

Eylül 1915'le birlikte komiteyle ilişki kuran bölgelerin sayısı

daha da arttı. *Sotsial-Demokrat*'ta yayımlanan bir mektup şu bölgelerin Petersburg Komitesi'nde temsil edildiklerini bildiriyordu: Vyborg bölgesi, Narva bölgesi, Birinci Gorodskoy bölgesi, Neva bölgesi, Petersburg bölgesi, Vasileostrov bölgesi. Moskova bölgesi ile İkinci Gorodskoy bölgesi örgütlenme sürecindeydiler. Ayrıca, Komite ile Petrograd'tan çeşitli uzaklıklarda bulunan Kolpino, Sestroretski, Peterhoff arasında bazı bağlar kurulmuştu. Taşra vilayetleriyle olan ilişkiler de iyi görünüyordu; Avrupa Rusyası'nın her yanından direktif, yayın, bilgi talebinde bulunan mesajlar geliyordu.⁽⁴⁶⁾

Petersburg Komitesi ayrıca Kronştad, Helsingfors ve diğer yerlerle Baltık donanmasındaki gemilerde kurulu bulunan bolşevik örgütler üzerinde nihai otoriteye sahip bir organdı. Komite, tek tek grupların birlikte faaliyet yürütmeleri için gerekli olan merkezi yeraltı çalışmasını örgütleyiyor, denizcilere gerekli yayınları ulaştırıyor ve bunlara kendi yayınlarını çıkarmak için gereksindikleri araç gereçleri temin ediyordu.

Komite, 1915 yılının ilk aylarında Moskova örgütünün inşasına yardımcı olmaları, bir bolşevik konferans için hazırlık yapmaları ve gerekli ilişkileri kurmaları için bazı üyelerini Moskova'ya gönderdi. Komite, bildirilerin ve diğer yayınların çok daha uzak bölgelere de ulaştırılabileceğini ummuştu, ancak bu tür dökümanların ulaştırılabildiği yer esas olarak Moskova oldu.

Petersburg bolşeviklerinin basım konusundaki olanakları gerçekten etkileyiciydi. 1914 yılının Temmuz ayı sonuyla Şubat Devrimi arasında kalın zıman dilini içinde dağıtım alanı 500.000 kişiyi bulan 160'ın üzerinde bildiri yayımladılar -yani, oralamaya olarak her ay 5 bildiri yayımlanıyor ve her bildiri 1.000'e yakın basılıyordu. Bu gerçekten büyük bir başarıydı.⁽⁴⁷⁾

Kasım'a doğru okhrana tutuklamalarına yeniden başladı. Bununla birlikte parti varlığını görece bir başarıyla devam ettirdi. Aralık ayında tutuklamalar yoğunlaştı. Pek çok komite üyesi tutuklandı; bağlarını bir kez daha yitiren bölge örgütleri ciddi yaralar aldılar. Uygun bir merkez yeniden inşa edilene kadar faaliyeti devam ettirmeye çalışmak ve yönlendirmek üzere Vasilevski Adası'nda bir üs oluşturuldu. 1916 yılının ilk aylarıyla birlikte yaraların sarılmaya başlandığına ilişkin güçlü belirtiler görülmeye başlandı; okhrana da bunun farkındaydı.⁽⁴⁸⁾ Bolşevikler, sayıca ne denli az olurlarsa olsunlar, ko-

mitelerini yenileyebilmeleri için gerekli olan temel örgütsel yeteneklere kesinlikle sahipti.

Ne var ki, 1916 yılı 1 Mayıs'ın öngününde Petersburg Komitesi polis operasyonu sonucu bir kez daha çöktü; okhrana bununla ilgili olarak şunları yazıyordu:

"Petersburg Komitesi'nin faaliyeti geçici bir süre için bütünüyle durduruldu, bağlantıları koptu; fakat bu, daha önceleri de olduğu gibi, parti faaliyetini yeniden yerleştirmek, yeni bir öncü *kollektiv* yaratmak ve yayın faaliyeti için araç gereç temin etmek için yeni girişimlerde bulunulmasını engellemeyemedi."⁽⁴⁹⁾

Haziran 1916'da bir polis ajanı Petrograd'taki bolşeviklerin sayısının 2.000 olduğunu bildiriyordu. Bu sayı, fabrikalardaki örgütlenmelerin gelişmesi ve bunlar arasındaki ilişkilerin pekişmesiyle birlikte Temmuz ve Ağustos aylarında daha da büyüdü. Okhrana, bolşeviklerin Petersburg Komitesi'ni 'toplumsal barış ve devletin düzeni açısından oldukça ciddi ve tehlikeli' bir oluşum olarak görüyordu.⁽⁵⁰⁾ Bu korku, polisin 20 Temmuz gecesi bir dizi tutuklamaya girişmesine neden oldu; fakat bu operasyon da öncekiler gibi örgüte kalıcı bir darbe vurmaya yetmedi.⁽⁵¹⁾

Ekim 1916'da, Komite'nin başkentteki parti çalışmasıyla ilgili olarak yurtdışındaki Merkez Komitesi'ne gönderdiği ayrıntılı bir mektupta, fabrikalardaki grupların -çoğu zaman Petersburg Komitesi'nin doğrudan yardımı olmaksızın- nasıl kuruldukları, nasıl birbirleriyle ilişki kurmaya çalıştıkları anlatılıyordu. Son günlerde Komite şu şehirlerle ilişki içindeydi: Moskova, Ivanovo-Voznesenski, Karkov, Ekaterinostav, Nižni Novgorod, Sormovo, Samara, Saratov, Çaritsin, Perm, Ekaterinburg, Reval, Narva, Tver ve Tula. Bu listeden de anlaşıldığı gibi, Komite faaliyetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırma ihtiyacı vardı. Ek olarak, yerel garnizonlarla Finlandiya garnizonundaki askerler ve denizciler komiteyle ilişki kurmanın yollarını araştırmaya başlanıyordu. Birkaç gün kadar önce bir asker gelip kendilerini bulmuş ve yayın istemişti; böylece cepheyle sürekli ilişki kurabilmek için bir olanak doğmuştu.⁽⁵²⁾

Parti üyeliği yavaş ama sağlam bir şekilde artmaya devam etti; Şliapnikov'a göre, 1916 sonu itibarıyla Petrograd'ta 3.000'e yakın

parti üyesi vardı⁽⁵³⁾, bunların 500 kadarı başkent'in en güçlü bolşevik örgütünün yaratıldığı işçi bölgesi Vyborg'ta bulunuyordu -Vyborg bu ayrıcalıklı konumunu Şubat Devrimi'ne kadar ve sonrasında da sürdürecekti.

Petersburg Komitesi genellikle parti merkezi olarak faaliyet yürüttü. Savaş döneminin büyük bölümünde, Kasım 1914'ten 1915 sonbaharına, ve 1916 ilkbaharından aynı yılın sonbaharına kadar partinin bir Rusya Bürosu olmaması.⁽⁵⁴⁾

Polis operasyonları komiteyi tekrar tekrar dağıttı. Partili öncü işçilerden bazıları 9, 10, 18 ve 19 Aralık 1916 günlerinde tutuklandılar. Daha sonra, 2 Ocak 1917'de tüm komite üyeleri tutuklandı. Yeniden inşa edilen komite 25 Şubat'ta, devrimden üç gün önce ağır kayıplara uğradı. Bunun üzerine Vyborg Bölge Komitesi tekrar öne çıkarak Petrograd'taki önderliği kendi üstüne aldı.

Vyborg Bölge Komitesi her zaman diğer bölge örgütlerinden daha büyük kaynaklara sahip oldu; bunun nedeni, Vyborg'taki fabrikalarda kalifiye olup daha yüksek ücret alan işçilerin oranının daha yüksek olmasıydı. Bölgenin Finlandiya demiryoluyla Petrograd'ın banliyölerine yakın olması, Petrograd'a girmesine izin verilmeyen pek çok insanın buralarda barınabilmesine olanak tanıyor, tekers makiyesi vb. araç gereç burada saklanabiliyordu. Şliapnikov ve Rusya Bürosu'nun burada üs kurmuş olmasının nedeni esas olarak buydu.⁽⁵⁵⁾

Petersburg Komitesi'nin zayıflığına karşın, bolşeviklerin konumu diğer devrimci eğilimlerden daha iyi durumdaydı. Şliapnikov'a göre, fiili olarak tüm Rusya genelinde örgütlenmeye sahip olanlar yalnızca bolşeviklerdi. Partinin bu dönemde sahip olduğu üyelerin sayısına ilişkin yapılmış çeşitli tahminler var. 1922 yılında yapılmış bir sayım, 1922 yılında parti üyelerinden 10.483'ünün Şubat Devrimi öncesinde de parti üyesi olduklarını, bunların 2.028'inin Moskova'da, 817'sinin Petrograd'ta yerleşik olduğunu gösteriyor. Ne var ki, bu tahmin 1917 Devrimi ile iç savaş sırasında ölenleri dikkate almıyor; bunu da hesaba katarak yapılan bir tahmin söz konusu rakamın 23.600 dolayında olduğunu belirtiyor.⁽⁵⁶⁾

Savaş sırasında geniş askeri birlikler Petrograd'taki garnizonlarda toplanmışlardı. Komite, vatana ihanet suçlamasıyla verilen çok sert cezalar çalışmanın önünde çok ciddi bir engel oluşturmasına

karşın, propaganda faaliyetini askerler arasında da yürütme amacındaydı. Ajitasyon faaliyetinin bu alanıyla ilgili olarak, Petersburg Komitesi'ne bağlı askeri bir komisyon zaman zaman faaliyet yürüttü. Şubat Devrimi yaklaşmış işçilerin silahlandırılması sorunu yakıcılaştıkça bu komisyonun varlığı önem kazanmaya başladı. 1915 ilkbaharında Komite'nin ilk Askeri Örgütü kuruldu. Askeri Örgüt başkentteki alaylarla, Kronştad, Helsingfors, Sveaborg'taki denizci ve karacı askerlerle, kızay cephesindeki askerlerle bağlantılar kurdu. Ancak, örgüt kısa bir süre sonra polis giriştiği tutuklamalar sonucu çöktü.⁽⁵⁷⁾

Sonraları, Baltık donanmasındaki denizcilerle bağlantı kurmak gibi nazik bir görevin bir polis ajanı olan Şurkanov'a verilmiş olması nedeniyle böylesine yıkıcı bir darbe alındığı ortaya çıktı.⁽⁵⁸⁾ Dolayısıyla, okhrana, isim ve adresler de dahil olmak üzere bolşeviklerin Kronştad'ta yürüttükleri çalışmanın tüm ayrıntılarından haberdardı. Böylece, Petersburg Komitesi altındaki Askeri Örgüt Şubat Devrimi sonrasına kadar hiçbir toplantı düzenlemedi.

Savaş boyunca, Rusya'daki bolşevikler polis sızmalarının ve polis operasyonlarının yanısıra şu zaafaların sıkıntısını yaşadılar: (1) aydınlardan yoksunluk ve (2) mali olanaksızlıklar. Eski bir bolşevik, 1915 yılı başlarında savaşa karşı bir bildirin yazılması işi sırasında ne tür güçlüklerle karşılaşmış olduğunu anlatır. Bu bolşevik, böyle bir bildiri kaleme alılabilmek için faaliyet yürüttüğü Moskova'daki aydınlardan yardımına başvurur. Oysa bunların pek çoğu savaşı desteklemektedir; diğer birkaçı ise yardım etmekten korkarlar. Sonunda oturup kendisi bir taslak hazırlar; diğer işçilerle birlikte taslak metne çeki düzen verebilmek için çok uğraşmalarına karşın metindeki bazı ifadeler hala Rusça'ya benzemektedir (muhtemelen bunlar Latviya dilinden ifadelerdi.) Metin büyük ölçüde Almanların elinden çıkmış bir bildiri gibi görünmektedir. Metin üzerinde gerekli düzeltmeleri yapacak bir insan bulamazlar. Metin devrimci yenilgicilik tavrını savunmaktadır ve yardımlarına başvurdukları aydınlardan metnin içeriğiyle hemfikir olmadıklarını söylerler. Nihayet, metindeki tüm gramer hatalarını göze alarak metni o haliyle basarlar.⁽⁵⁹⁾

Saratov'da da benzeri bir sorun vardı. 1915 yılı sonlarında Saratov'daki fabrikaların hemen her birinde 10-20 kişiden oluşan bolşevik hücreler vardı. Bunlar başlangıçta aktif üyeler tarafından ön-

derlik edilmekten hoşnutlardı, fakat sonraları daha yetkin propagandacılar istemeye başladılar. Aydınların yokluğu varlığını her zaman hissettiren bir sorun olarak kaldı.⁽⁶⁰⁾

Şliapnikov, savaş boyunca aydınlardan yasadışı faaliyetten sakınmalarından ve savaşla bağlantılı çeşitli kurumlarda etkinlik göstermelerinden tekrar tekrar yakındı.⁽⁶¹⁾

İşçi kadroların partide yok denecek kadar az sayıda aydın olmasına, aydınlardan bir yardım görmemelerine ve hatta yurtdışındaki Lenin'le bir bağlantı olmamalarına rağmen devrimci yenilgicilik perspektifini benimsemeleri onların sağduyusuna işaret eden övgüye değer bir başarıydı. Örneğin, bir grup Latviyalı işçi Lenin'in bu konudaki tezlerinden haberdar olmadıkları ve aralarında hiçbir teorisyen bulunmadığı halde emperyalist savaşın bir iç savaşa dönüştürülmesi gerektiği sonucuna varmıştı.⁽⁶²⁾

Aydınlardan yokluğuna eşlik eden derin bir mali sorun partinin açmazlarını daha da derinleştiriyordu. Nitekim, Şliapnikov, savaş patlak verdiği zaman Petersburg'a parti yayınları ulaştırmak için gerekli bağlantıları kurabildiğini, ancak parasızlık yüzünden bu bağlantıları kalıcılaştıramadığını anlatır. Petersburg Komitesi gereksinilen aylık 300-500 rublelik parayı temin edemiyordu.⁽⁶³⁾ Şliapnikov bu durumdan acı acı yakınarak şunları söyler: "Eğer her ay 500 ruble kadar parayı bulabilmiş olsaydım Rusya'yı parti yayınlarıyla doldururdum."⁽⁶⁴⁾

Büro, taşra vilayetlerine adam gönderecek güçten yoksun durumdaydı; bir kişiyi belli bir bölgede bir ay kadar bile tutamıyorlardı ve düzensiz, rastlantısal ziyaretlerle kurulan ilişkilerle yetinmek zorunda kalıyorlardı.⁽⁶⁵⁾ Petersburg Komitesi'nin 1 Mayıs ile 1 Aralık tarihleri arasında kalan zaman dilimi içindeki toplam geliri 2417,79 rubleden ibaretti -yedi ay boyunca yalnızca 242 İngiliz sterlini!⁽⁶⁶⁾

Dönemin parti üyelerinin anıları okunurken, Bolşevik Parti'nin gerçek durumuyla stalinist tarihçilerin ve stalinizm savunucularının yarattıkları tablo arasındaki fark derhal açık biçimde görülüyor. Bolşevik Parti merkezileşmiş, iyi yönetilen birleşik bir partiye benzemiyordu. Gerçekte, Bolşevik Parti bazıları gevşek bir bütün oluşturan, ancak çoğunluğu birbirleriyle ve yurtdışında bulunan Lenin'le bağlantıları kesilmiş çok sayıda küçük gruptan oluşuyordu. Yerel komitelerin her biri siyasi faaliyette bulunma konusunda kendi başına bir

yetenek geliştirmek zorundaydı; sözünü ettiğimiz bu yetenek devrim aylarında oldukça belirleyici bir öneme sahip olacaktı.

Bolşevizmin etkisinin artması

Savaş boyunca işçi sınıfının aktivitesinin yükseltilmesinde bolşevikler merkezi bir rol oynadılar. Nitekim, o günlerin bir polis raporu kitlelerin ruh halindeki değişimin nedenini 'leninistler'in faaliyetleriyle açıklamıştır. Söz konusu raporda, başkentte doruğuna çıkan (leninist -ç.n.) ajitasyonun yerel fabrikalarda ve atölyelerde gizli hücrelerin oluşturulmasına, izinsiz toplantılarla kısmi grevlerin düzenlenmesine yol açmış olduğu belirtilmiştir. Putilov fabrikası işçileri 1915 yılının Ağustos ayı sonlarında fabrika yönetiminden bir dizi ekonomik ve siyasi talepte bulundular. İşçilerin siyasi talepleri şunlardı: Duma'nın tutuklandıktan sonra Şubat 1915'de Sibirya'ya yollanmış olan beş bolşevik vekilinin serbest bırakılması; evrensel oy hakkının tanınması; özgür basın; Devlet Duması'nın oturumlarının ızatılması. Rapora göre, bu talepler işi yavaşlatma eylemiyle destekleniyordu.⁽⁶⁷⁾

Daha önce de söz ettiğimiz gibi, 1905 Devrimi'nin 9 Ocak 1916'daki yıldönümünde Petersburg'ta 100.000 işçi greve çıktı. Bu grevlere öncülük eden Vyborg bölgesi idi. Kamyonlara bindirilmiş askerlerin işçileri 'Hurra!' bağrışlarıyla selamladıkları gösteriler vardı. Ancak, genel olarak askerlerin kışkallarından dışarı çıkmalarına izin verilmedi; kışla ve telefon santrallerindeki muhafızların sayısı artırıldı. Kışlalarda kalan askerler, göreve çıkan askerlere işçilere ateş açma emri verilmesi halinde bu emre uymamaları gerektiğini söylüyorlardı. Ertesi gün gösteriler yinelendi; Vyborg bölgesinde akşam saat 6 sularında işçilerle kızıl bayraklar taşıyan askerler birleşik bir gösteri yaptılar. 9 Ocak gününe kadar geçen zaman içinde tutuklananların sayısı 600'ü bulmuştu.⁽⁶⁸⁾

Şubat'ta Putilov işletmelerinde yeni bir grev dalgası yaşandı; bu grevi üç günlük bir lokavt izledi. İşçiler, ücretlerde yüzde 70'lik bir artış yapılması talebine siyasi talepler de eklediler; 'Kahrolsun Romanov hanedanı!', 'Kahrolsun savaş!' sloganları işçilerin attığı siyasi sloganlar arasındaydı.

Bir polis raporu, Putilov işletmelerindeki grevcilerin taleplerinin ekonomik taleplerden siyasi taleplere dönüşmesinden 'leninist-

ler'in sorumlu olduklarını belirtir:

Grevin nedenlerinin salt ekonomik olduğu, muhtemelen sonuna kadar böyle kalacağı ve devrimci unsurun bu greve bulaşmayacağı çok açıktı.

Kendisini 'Sosyal Demokrat İşçi Partisi Petersburg Komitesi' olarak isimlendiren öncü 'leninist' grup çalışan kitlelerin şu andaki ekonomik eylemini zamansız buluyor ve işçilerin güç ekonomik koşullarından duydukları hoşnutsuzluğu tek tek işletmelerde ve örgütsüz bir şekilde dile getirmelerine karşı çıkıyor. Grup, büyük toplumsal hareketleri kendi amaçları için kullanmakta her zaman çok uyanık davranan yeraltındaki liderlerine olan bağlılığını sürdürüyor. Bu örgüt, Putilov işçilerinin bugünkü grevinin sosyal demokrasinin nihai hedefini yakınlaştırmak için yararlandı.⁽⁶⁹⁾

Lenin ve Zinovyev, haklı bir gururla Ağustos 1915'de şunları yazıyorlardı:

Genel olarak, Rus işçi sınıfı şovenizmden bağışık olduğunu kanıtlanmış bulunuyor.

Bu, açıklamasını ilkedeki devrimci durumda ve Rus proleterya sınıfının genel yaşam koşullarında buluyor.

1912-14 yılları Rusya'da yeni ve büyük bir devrimci yükselişin başlangıcına işaret etti. Bir kez daha, dünyanın benzerini görmediği büyük bir grev hareketine tanık olduk. 1913 yılında kitlesel devrimci grev hareketine katılanların sayısı, en kötü tahminle, 1.5 milyon kadardı; bu rakam 1914'te 1905 yılındaki düzeyine yaklaşarak 2 milyona yükseldi. İlk barikat savaşları St. Petersburg'ta, savaşın öngününde yaşandı.

Yeraltındaki Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Enternasyonal'e olan görevini yerine getirmiştir. Parti, elindeki enternasyonalizm bayrağını tereddüte düşmeden dalgalandırmaya devam etmiştir.⁽⁷⁰⁾

Savaş Sanayii Komiteleri

Bolşevikler, savaş karşıtı siyasi etkinliklerini sürdürmede son dere-

ce becerikliydiler. Öylesine ki, Savaş Sanayii Komiteleri gibi tavizsiz karşı çıktıkları yasal kurumlardan bile propaganda faaliyetlerini sürdürmek, kendi nüfuzlarını ve örgütlerini inşa etmek için yararlandılar.

Savaş patlak verdiği zaman, büyük burjuvazinin temsilciliğini yapan Oktobrist Parti (bu parti, Çar'ın 17 Ekim (October) 1905 tarihindeki fermanla Rusya'ya bahsettiği göstermelik anayasayı kendisine esas aldığı için bu isimle anılıyordu) üyesi olan sanayici A. I. Guçkov, üretimin ve özellikle savaş gereçleri üretiminin artırılmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle bazı komiteler oluşturulması fikrini ortaya atmıştı. Amaç, işçi temsilcilerinin işyeri yönetimiyle işbirliği yapmasını sağlamaktı. Menşevikler bu komitelere katılma yanlısı bir tutum takınırlarken bolşevikler komitelere karşı çıktılar.

Seçim-öncesi tartışma ve kampanyalara -bazı bakanlar bunun işçi liderlerinin seçim bahanesiyle⁽⁷¹⁾ ajitasyon faaliyetinde bulunmasına fırsat vermek anlamına geleceğini söylemelerine rağmen- izin verildi; yalnızca bazı yerlerde toplantılara katılanların sayısını düşük tutmak için bazı girişimlere bulunulduğu gözlemlendi. Değişik siyasetlerin izleyicisi olan bütün sol eğilimli gruplar, savaşın başlangıcından beri ilk defa düzenlenen ve tüm işçilere açık olan bu yasal toplantılara katıldılar.

Petersburg bolşevikleri, neden Savaş Sanayii Komiteleri seçimlerine ve komitelerin herhangi bir etkinliğine katılmak istemediklerini tutarlı bir şekilde açıklayabilmek için bu toplantı ve tartışmalardan sonuna kadar yararlandılar. Bu konuda yürüttükleri etkinlikler ve propaganda faaliyeti, çeşitli bildirimlerin hazırlandığı, komite üyelerinin kitlelerinin karşısına çıkıp bolşeviklerin kararlarını pek çok fabrikadan işçiye anlatma fırsatını buldukları önemli bir kampanyaya dönüştü. Bolşeviklerin kendilerini böylesine açık bir biçimde ifade edebildikleri ortamlar savaş boyunca pek yaşanmadı -genellikle düşüncelerini açıklamaları işçilere ulaştırabildikleri bildirilerle mümkün oluyordu; esas olarak başarılı olarak değerlendirdikleri Savaş Sanayii Komiteleri sırasındaki kampanyaları yürüttükleri etkinlikte zirve noktası olarak kaldı.

Savaş Sanayii Komiteleri seçimi iki aşamalı olarak yapıldı. Birinci aşamada, 500 ya da daha çok işçi barındırın her fabrikada her 1000 çalışmanı temsilen bir delege seçildi. İkinci aşamada ise, bu de-

legeler kendilerini Savaş Sanayii Komiteleri'nde temsil edecek 10 kişiyi belirlediler. Menşevikler seçimlerin her iki aşamasına da katılmak gerektiği düşüncesini desteklediler. Bolşevikler ise birinci tur seçimlere katılma, ikinci tur seçimleri boykot etme fikrini benimzediler. Seçimin ikinci aşamasına katılmak yerine, kendi programlarının propagandasını öne çıkaran bir faaliyet yürüttüler.

Petersburg Komitesi'nin giriştiği ilk işlerden biri, fabrika toplantılarında benimsenmek üzere bir *nakaz* (direktif ve ilkeler dizisi) kaleme almak oldu. Böylece, komitelere seçilen delegeler nakaza tabi itale getirilebileceklerdi.⁽⁷²⁾ Bu, bolşevik konuşmacılar açısından muhtalefeti etrafında birleştirebilecekleri ve olumsuz eleştiriler yöneltebilecekleri bir odak noktası oluşturduğu için iyi düşünülmüş bir taktik olarak görünüyordu. Uzun bir bildiri formuna getirilerek çoğaltılan *nakaz*, biraz karmaşık ifadelerle savaşın niçin patlak verdiğini, kimin çıkarına olduğunu, savaştan kimlerin zarar gördüğünü açıklıyor ve tüm ülkelerdeki işçi sınıfının 'her halkın düşmanının kendi ülkesinde bulunduğu gerçeğini' hiçbir zaman unutmaması gerektiğini hatırlatıyordu.⁽⁷³⁾ Rusya'daki birinci görev, feodalizmin kalıntılarını süpürmek ve sosyalizme giden yolu hazırlamak için demokratik bir cumhuriyet kurmaktı. Durum bu olduğuna göre, Savaş Sanayii Komiteleri'ne katılmanın ne anlam ifade ettiği tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktı. Komitelere katılmak işçi sınıfına ihanet etmek olacaktı.

Söz konusu nakaz diğer yerlerin yanısıra Staryi, Lessner ve Erickson fabrikalarında da benimsendi.⁽⁷⁴⁾ Novy Lessner, Putilov ve diğer fabrikalarda savaşı bütünüyle kapitalistlerin çıkarına olan bir kıyım olarak açıkça kımayan ve işçilere Duma'daki temsilcilerinin tutuklu bulduklarını hatırlatan benzeri kararlar alındı.⁽⁷⁵⁾

Seçmenlerin ilk toplantısı 27 Eylül 1915'te yapıldı. Öğlen 12'de başlayan toplantı hiçbir kesintiye uğramadan ve sert tartışmalara sahne olarak gece yarısı 1'e kadar devam etti; gerilim her konuşmacıyla birlikte daha da artıyordu.⁽⁷⁶⁾ 250.000'in üzerinde işçi arasından seçilen 218 delegeden 177'si toplantıda hazır bulunuyordu.⁽⁷⁷⁾ Bolşeviklere yönelik önemli bir destek olduğu çok açıktı. Lenin'in kızkardeşi Anna, toplantıdan birkaç gün sonra Lenin'e gönderdiği mektupta bolşeviklerin net bir çoğunluk sağladıklarını yazdı.⁽⁷⁸⁾

Seçim sonuçları bolşeviklerin çok büyük bir destek sağladığı-

nı gösteriyor, bolşeviklerin olağanüstü başarılı bir kampanya yürütmüş olduklarını ortaya koyuyordu. Toplantı, Petersburg Komitesi'nin hazırladığı uzun nakazı olduğu gibi ve karar metni olarak kabul etti; 81'e karşı 91 leyhte oyla benimsenen bu karar sonucu Savaş Sanayii Komiteleri'ne katılım reddediliyordu.⁽⁷⁹⁾

Dokümanı, seçimin ilk turunda, bolşevikler seçimlere bir son vermeyi mümkün kılmaya yetecek sayıda delegenin Savaş Sanayii Komiteleri'ne karşı tavır almasını sağlamayı başarmış oluyordular. Başkentteki işçi delegelerin komitelere katılmayı reddetmiş olmaları kaçınılmaz olarak ülkenin diğer yerlerinde yapılacak seçimleri de etkileyecekti. Hükümetin Moskova'da seçim öncesi toplantılar düzenlenmesine izin vermemesinin ve kampanya yürütmeye zaman bırakmamasının nedenlerinden biri de bu olmalıydı. Moskova'daki seçimler hiçbir konuşma yapılmaksızın gerçekleştirildi - başkente-kine benzer bir felaketin yinelenmesine izin verilemezdi!

Ne var ki, Petersburg'taki Merkezi Savaş Sanayii Komitesi birinci tur seçimlerin sonucunun nihai sonuç olarak kabul etmeye hazır değildi ve 29 Eylül'de yeni bir seçimin yapılmasına karar verdi. Polisin bolşeviklere karşı yürüttüğü tutuklama kampanyası yoğunlaştı. Kampanya yapılmasına zaman tanınmadı. Seçim-öncesi toplantıları yapılmadı. Seçimlerden sonra, 153 delegenin katıldığı bir toplantıda bolşevikler hazırladıkları bir bildiriye okudular; ikinci seçimleri Petersburg işçilerinin iradesini çarpıtmakla suçladılar ve Petersburg proleteryanının hanedanlığı işçilerle köylülerin kanıyla devam ettirmeyi amaçlayan hiçbir kuruma katılmayacaklarını bir kez daha ifade ettiler. Toplantının sonunda, delegelerin üçte ikisi protestolarla salondan ayrıldı.*

**Sotsial-Demokrat* benimsenen kararların ve bildirilerin bir kısmını basdı ve 51. sayısında nakazın tam metnini yayımladı. Eğer gazete diğer sanayi şehirlerine ulaşabilseydi, bu yayınların çok yararlı olacağı hemen hemen kuşkusuzdu; aksi takdirde, taşradaki şehirlerde yaşayan işçiler başkentte olan bitenler hakkında hemen hiçbir bilgiye sultup olmayacaklardı. İkinci seçimlerin sonuçları 13 Nisan 1916 tarihine kadar yayımlanmadı; sonuçlar, gazetenin söz konusu tarihte yayımlanan 53. sayısında A.B. (Şliapnikov) imzalı bir mektup içinde verildi.

Bolşeviklerin Savaş Sanayii Komiteleri konusunda izledikleri siyaset menşevik liderlerin izlemiş oldukları siyasetle keskin bir karşıtık içindeydi. Haziran 1916'da, Merkezi Savaş Sanayii Komitesi'nin işçi grubu bir bildiri yayımlayarak kendi düşüncelerini açıkladı. Bildiride, grubun gizliden gizliye yenilgicilik fikirlerine yataklık ettiği suçlamasının çirkin bir iftira olduğu söyleniyordu; eğer aktif savaş siyasetinin yandaşları olmasalardı Savaş Sanayii Komitelerine asla girmezlerdi. İşçi grubunun komitelerin çalışmalarına katılmış olması, herkes tarafından Rus işçilerinin ulusal savunmaya katılmaya karar verdikleri şeklinde yorumlandı. Moskova Komitesi'ndeki işçi grubu da benzeri bir bildiri yayımladı. "Ülkemiz güç bir dönemden geçiyor" diyen grup şunları yazıyordu:

Taşra vilayetlerimizden on beşi düşman tarafından işgal edilmiş durumda; başını sokabileceği bir yerden yoksun bulunan milyonlarca erkek, kadın ve çocuk ülkede evsiz barksız oradan oraya dolaşıp duruyor. Pek çok erkek düşman tarafından öldürüldü; eşleri açlığın pençesinde çile çekiyor. Bu koşullarda, işçi sınıfı ülkesini savunmak için ayağa kalktı. Ordunun tüm ihtiyaçlarının karşılanması için, sivil halkın örgülenmesi ve ulusun ekonomik güçlerinin parçalanmaktan kurtarılması için büyük bir gayret gösterilmesi ve tüm ulusun gücünün seferber edilmesi gerekiyor. Ulusun girişimciliğinin ve kendi kendisini kurtarma kapasitesinin önünü açmak bir zorunluluktur.⁽⁸⁰⁾

Sonuç

Tarih, Lenin'in Mart 1915'deki sözlerini kesin biçimde haklı çıkardı:

Yaklaşık kırk bin işçi Pravda alıyor; gazeteyi okuyanların sayısı bundan çok daha fazla. Savaş, hapisane, Sibiryaya, çalışma kampı cezası bunların beş, hatta on kat fazlasının canını alsın bile işçilerin bu kesiminin imha edilmesi mümkün değildir. Bu kesim capacanlı ayaktadır. Devrimci bir inançla dopdoludur ve anti-şovenisttir. Kitlelerin tam ortasında ve kitlelerin içinde derin köklere sahip bir biçimde, işçilerin, sömürülenlerin ve ezilenlerin önderi olarak tek başına dimdik ayaktadır. Tek başına, genel yıkımda

sahip olduğu temeli elinde tutuyor. Tek başına, yarı-proleter unsurları, sosyal şovenizmden uzak tutuyor. sosyalizme doğru götürüyor.⁽⁸¹⁾

Petrograd bolşeviklerinin önde gelen sendikacılarından Pavel Badaev, Mart 1916'da durumun kaynama noktasına gelmiş olduğunu söylüyordu. Basımevlerinden dokuzunda grev yüzünden faaliyet durmuştu. Estonyalı sosyal demokrat örgütler diğer kasabalardaki örgütlerle ilişki kurmuşlardı. Petrograd'ta sürekli olarak bildiriler dağıtılıyordu; bunlardan bazıları Narva'dan geliyordu.⁽⁸²⁾

Bu bölümü şu şekilde özetleyebiliriz: Bolşevizm savaşın başlangıcında geri çekildi, ama bunu izleyen dönemde daha hızlı ve güçlü bir biçimde gelişmek ve nihai zafere hazırlanmak üzere.

3

Lenin ve ulusal sorun

Dünyanın süper güçler arasında paylaşımı ve yeniden paylaşımı savaşı olan emperyalist savaş, ezen ve ezilen uluslar arasında merkezi bir sorun oluşturdu. Teorisyen ve eylemci olan Lenin bu nedenle bu sorunu incelemek için epey zaman ayırma ihtiyacı duydu.

Ulusal sorun savaş öncesi Avrupa'da iki ülkede özellikle önemliydi; nüfusunun yüzde 57'si ulusal azınlıklardan oluşan Çarlık Rusya ile Hapsburg Avusturya-Macaristan İmparatorluğu. Bunlardan ikincisinde, büyük azınlık grupları vardı -baskın grubu oluşturan Almanlarla Macarların yanı sıra, Çekler, Polonyalılar, Ukraynalılar, İtalyanlar, Sırp lar, Hırvatlar ve Romenler. Avusturyalı sosyalistler, ulusal soruna ilişkin tartışmalara diğer yerlerdeki sosyalistlerden daha duyarlıydılar ve bu konuda ayrıntılı bir program geliştirme kaygısından daydılar. Bu çalışmaya, 1899 yılında Bruenn'de topladıkları konferans sonrasında başlamışlardı.

1912 yılının Mart ayında, Lenin bir Polonya şehri olan Krakov'a geçti. Bu, Lenin'in ulusal soruna ilişkin duyarlılığını derinleştirdi. Kendisini, azınlıklar sorununa ilişkin yeni ve kapsamlı bir çalışmanın içinde buldu. Lenin'in ilgisini bu soruna çeken bir diğer faktör daha vardı: Balkan Savaşı ve yaklaşan dünya savaşının bir belirtisi olarak, milliyetçiliğin genel yoğunlaşması. Krakov şehrinin kendisi, Joseph Pilsudski'nin Polonya Sosyalist Partisi (PPS) ile Rosa Luksemburg'un Polonya Sosyal Demokrat Partisi (SDKPL) arasında ulusal soruna ilişkin en sert siyasi mücadelelerden birinin yaşandığı bir yerdi.

Avusturya sosyalistleri ve ulusal sorun

Lenin'in Avusturya'ya geçmesi, O'nun, Avusturya sosyalistlerinin ulu-

sal sorun konusunda kabul gören siyasetleri ile Rus arkadaşlarının görüşleri arasındaki temel farkı daha açık biçimde görmesini sağladı. Şimdi, savaşın öngününde, bu konudaki Avusturya siyaseti Rusya içinde yeni taraftarlar kazanıyordu.

Bruenn Kongresi'ne katılan delegeler, istisnasız olarak, imparatorluk içindeki tüm azınlıkların eşitliğinin 'öncelikle bir kültürel talep' oluşturduğu temel ilkesi üzerinde hemfikirler. Uzlaşmazlığın söz konusu olduğu yegane nokta, bu kültürel talebin karşılanmasının hangi yolla gerçekleştirileceğine ilişkindi. Bunun mümkün olan iki yolu vardı. Bunlardan birincisi, kültürel ve dilsel konularda tüm Avusturya-Macar halklarının *toprağa bağlı özerkliği* için mücadele edilmesi düşüncesine dayanıyordu. Diğeri ise, ulusal-kültürel eşitlik ve özerkliğin bütünüyle *kışisel*, toprağa bağlı *olmayan* bir temelde kurulmasını öngörüyordu. Birinci seçenek, Avusturya Sosyalist Partisi'nin ulusal yürütme komitesi tarafından ortaya konmuştu. Komite, Kongre'ye, Avusturya İmparatorluğu'nun aşağıdaki esaslar ışığında azınlıklardan oluşan demokratik bir federasyon haline dönüştürülmesi gerektiğini öneren bir karar tasarısı sundu: (1) imparatorluk içindeki her azınlığa bölgesel bir temelde kültürel ve dilsel özerklik verilmesi; (2) belli bir azınlığın tüm bölgelerinden oluşan federasyonunun yüksek bir ulusal-kültürel organ haline getirilmesi; (3) toprak esasına göre tanımlanamayan azınlıkların korunmasını sağlamak üzere özel yasalar çıkarılması.⁽⁴⁾

Diğer yandan, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin Güney Slav seksiyonu, ulusal-kültürel özerkliğin toprağa ilişkin herhangi bir faktöre bağlı kılınmaması gerektiğini, her vatandaşın, kendi ulusundan insanlarla ortak bir toprağa sahip olmasa bile, kültürel ve dilsel açıdan özerk bir ulusun bir parçası olması gerektiğini ileri sürdü.⁽⁵⁾ Bu öneri, birbirinden farklı düzinelerce azınlığın yakın bir ilişki içinde birlikte yaşadıkları alanlarda çeşitli bölgelerin daha küçük toprak parçalarına bölünerek sınırlandırılması girişimi sırasında ortaya çıkması muhtemel görünen rekabet ve düşmanlıkların önüne geçilmesini amaçlıyordu. Ne var ki, bir süre devam eden tartışmalardan sonra, Kongre Merkez Komitesi'nin önerisini benimsedi. Merkez Komitesi'nin raportörü Seliger, Sosyalist Parti'nin ulusal-federal yapısının farklı kökenlerden gelen işçiler arasındaki bütün bölünmeleri ortadan kaldırması gibi, Avusturya'nın ademimerkeziyetçi bir

yapıya kavuşturulmasının imparatorluk içindeki tüm ulusal anlaşmazlıklara bir son vereceğini ümit ettiğini ifade etti.⁽⁶⁾

Gerçekte, Avusturya sosyal Demokrasisi içindeki ulusal seksiyonlar arası ilişkilerin daha iyi olması beklenirdi. Bruenn Kongresi'nden birkaç yıl sonra, Çek işçilerle Alman-Avusturyalı işçiler arasında sert çekişmeler yaşandı.⁽⁷⁾ Öte yandan, Avusturya Sosyalist Partisi'nin ulusal temelde yeniden yapılandırılması ulusal düşmanlıkları derinleştirdi.

Avusturya sosyalistlerinin ulusal soruna ilişkin düşünceleri, başta Bund içinde örgütlü Yahudi sosyalistleri gelmek üzere, Rusya'da bir yankı buldu. Bund'un 1901'de toplanan Dördüncü Kongresi, Bruenn Kongresi'ndeki Güney Slav delegasyonu tarafından geliştirilmiş düşüncelere arka çıkan bir genel bildirgeyi kabul etti: "Ulus kavramı Yahudi halkı için de geçerlidir. Rusya..., gelecekte, her ulusa üzerinde yerleştiği toprağın neresi olduğuna bakılmaksızın tam bir ulusal özerklik tanınmış bir uluslar federasyonuna dönüştürülmelidir."

Bund, bu tezi daha da ileri götürerek, üyesi olduğu Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kendisini Rusya'daki Yahudi proleteryanın temsilcisi olan örgüt olarak tanımasını ve dolayısıyla, parti içinde örgüte 'federal' seksiyon statüsünün verilmesini talep etti. Örgütün bu talebi, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (1903 tarihli) İkinci Kongresi'nde reddedildi; Bund bu kararı protesto ederek kongreden ve Rus partisinden ayrıldı.⁽⁸⁾

Bund'un ileri sürdüğü ulusal sınırlar üzerinde özel-özerklik düşüncesi Ermeni Daşnaklara, Beyaz Rusya Sosyalist Hromada ve Gürcistan Sosyalist Federalist Partisi, Sakartvelo'ya sıçradı; bunlar, özel-özerkliği, toprağa bağlı ulusal özerkliğin tamamlayıcı unsuru olarak görüyorlardı. Azınlık sosyalist partileri 1907'de özel bir konferansta bir araya geldiler; delegelerin çoğunluğu Avusturyalılara ait öneriyi güçlü bir destek verdiler.⁽⁹⁾

1912 Ağustosunda Viyana'da toplanan ve 'Ağustos İttifakı' olarak anılan ittifakın oluşturulduğu menşevik konferansta ulusal sorun tartışıldı. Rus liderlerin bazıları da Martov, Akselrod, Troçki vd. bu konferansa katıldılar. Ancak, delegelerin çoğunluğu Rus olmayan sosyal demokrat partilerin saflarından geliyordu: Yahudi Bundlu, Latviya Sosyal Demokrat Partisi, Kafkas partileri ve Polonya Sos-

yalist Partisi ile Litvanya Sosyal Demokrat Partisi temsilcileri. Konferans, benimsediği kararda, ulusal-kültürel özerkliğin parti programına aykırı olmadığını ileri sürüyordu. (Aslında, Menşevik Parti, ulusal-kültürel özerklik fikrini kendi programına 1917 yılında dahil etmiştir.)

1912'de Avusturya Polonyası'na yerleşinceye kadar, Lenin'in ulusal sorun konusunda giriştiği polemikler hemen sadece Bund ile sınırlı kaldı. Şimdi ise, bu konudaki teorik saldırısını daha geniş bir kesime yaymak zorundaydı.

Lenin ulusal-kültürel özerklik siyasetine karşı çıkıyor.

Avusturya marksistlerinin ulusal sorun konusundaki tutumunun ana teması, mevcut statükoya uyarlanmaktır. Arayışı içinde oldukları yarı, ezilen ulusların imparatorluğu yıkmak üzere giriştikleri ayaklanmadan nasıl yararlanabilecekleri değil, mevcut Habsburg İmparatorluğu çerçevesinde ulusal sorunun nasıl çözüleceği sorusuydu.

Ulusal sorun konusunda en önde gelen Avusturyalı teorisyen Otto Bauer idi.

Lenin, Bauer gibi, çok uluslu bir imparatorluktan geliyordu. Bununla birlikte, ulusal soruna barışçıl ve reformist bir çözüm arayışına girmedi. Bolşevikler, kendi programlarını çarlığın şiddete dayanan bir devrimle bütünüyle yıkılması hedefine dayandırmışlardı. Dolayısıyla, ulusal sorunu anayasal düzenlemelerle çözüme kavuşturabilecek bir mesele olarak görmeyi reddettiler. Lenin, Rusya'daki azınlıklar arasında başgösteren milliyetçi kıpırdanışların sosyalistlerin kendi amaçları doğrultusunda yararlanmaları gereken önemli bir devrimci güç oluşturduğu gerçeğinin bilincindeydi.

Ulusal-kültürel özerklik doktrini, sosyalist partinin federalist ve ademimerkezci bir tarzda yeniden yapılandırılmasını öngördüğü için, Lenin açısından özellikle sıkıncalı bir doktrindi. Çok uluslu imparatorluklar gerçekten dağıtılmalydı, ancak, her şeye karşın, proleterya en sıkı, en merkezi uluslararası birliğini muhafaza etmeliydi. Merkezi çarlık imparatorluğunun parçalanması için, merkezi bir devrimci örgüte ihtiyaç vardı:

Şurası gün gibi açık ki, böyle bir planın ("kültürel-ulusal özerk-

lik" planı) savunulması, gerçekte, burjuva milliyetçiliğinin, şovenizmin ve dinciliğin fikirlerinin ardına takılmak ya da bunlara destek vermek anlamına gelir. Genel olarak demokrasinin çıkarları, özel olarak işçi sınıfının çıkarları bunun tam tersini gerektirir. Her bölgede, tüm uluslardan çocukların *karma* olarak aynı okullarda öğrenim görmesini sağlamak için çaba göstermeliyiz... Hangi biçim altında olursa olsun, okulların ulus faktörüne göre bölünmesi fikrine kesinlikle karşı çıkmalıyız.

Eğitim konularında ulusları birbirinden ayırıp bölmek hiçbir şekilde bizim işimiz değildir; aksine, ulusların eşit haklar temelinde başı içinde bir arada yaşamaları için temel demokratik koşulları yaratmak için çabalamalıyız. 'Ulusal kültürü' savunmamalı, dünya işçi sınıfı hareketinin uluslararası kültürü adına, bu sloganın dinci ve burjuva karakterini teşhir etmeliyiz.

Her bir "ulusal kültür" için özel ulusal okullar kurulmasını telkin etmek gericiiktir. Ancak, gerçek demokrasi koşullarında, okulları ulus esasına göre birbirinden *ayırmadan*, ana dilde eğitim verilmesi, ulusal tarih öğretilmesi vb. tamamen mümkündür...

Uygulanabilirliği olmayan bir kültürel-ulusal özerkliğin savunulması saçmalaktır; bu, daha şimdiden işçileri ideolojik olarak bölmektedir. Tüm uluslardan gelen işçilerin birliğinin savunulması, proleter sınıf dayanışmasının başarısının kolaylaştırılması anlamına gelir ki, bu, tüm ulusların eşit haklarını ve barış içinde bir arada yaşamının en yüksek düzeyde gerçekleşmesini garanti altına alacaktır.⁽⁷⁾

Avusturyalı sosyalist liderler hem proleteryanın birliğini yıkmaya uğruyor, hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun birliğini muhafaza etmiş oluyordular, çünkü, ezilen ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesini savunmuyorlardı.

Bununla birlikte, Lenin, yalnızca kendi sağında duran Avusturyalı liderlerin ulusal soruna ilişkin fikirleriyle değil, ayrıca aşırı soldaki marksistlerle de mücadele etmek zorundaydı. Bunlar arasında en başta gelen ve en önemli olan isim Rosa Luksemburg idi.

Rosa Luksemburg'un ulusal sorun konusundaki tavrı

Rosa Luksemburg, siyasi yaşamının hemen başlarında, ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru genel olarak Avrupa'da, özel olarak ise Rusya'da durumun büyük ölçüde değişmiş olduğuna, dolayısıyla Marks ve Engels'in Avrupa'daki ulusal hareketlere ilişkin yaklaşımlarının artık savunulamaz duruma gelmiş olduğuna dikkati çekiyordu. Marks ve Engels için çarlık, gericiğin kalesi idi ve ulusal hareketler çarlığa karşı ilerici bir rol oynuyorlardı.

Batı Avrupa ile Orta Avrupa'da burjuva demokratik devrimler dönemi artık geride kalmıştı. Prusyalı Junkerler kendi iktidarlarını öylesine sağlam bir biçimde inşa etmişlerdi ki, artık çarın yardımına ihtiyaçları yoktu. Bununla eşzamanlı olarak, çarlık, artık gericiğin ele geçirilmesi olanaksız kalesi olmaktan çıkmıştı ve duvarlarında derin çatlaklar belirmeye başlamıştı -Varşova, Lodz, Petrograd, Moskova ve Rus İmparatorluğu'nun diğer yerlerinde başgösteren işçilerin kitlesel grevleri ile köylülerin isyancı bir niteliğe sahip uyanışları. Gerçekte, Marks ve Engels zamanında devrimin merkez Batı ve Orta Avrupa iken, bu merkez, ondokuzuncu yüzyılın sonuna ve yirminci yüzyılın başına gelindiği şu gün doğuya, Rusya'ya kaymıştı. Marks'ın döneminde herhangi bir yerdeki devrimci ayaklanmaları bastırmakta kullanılan başlıca gücü temsil eden çarlık, şimdi Batılı kapitalist güçlerin yardımına (özellikle mali yardımına) muhtaç olan bir rejim durumuna gelmişti. Eskiden Rus kurşunları ve Rus ribleleri Batı'ya doğru akarken, şimdi, Alman, Fransız, İngiliz, Belçika savaş gereçleri ve paraları Batı'dan Rusya'ya doğru akıyordu ve bu akıntı giderek güçleniyordu. Rosa Luksemburg, bundan başka, kendi anavatanı olan Polonya'da halkın ulusal özlemlerinde köklü değişikliklerin yaşanmış olduğuna dikkati çekiyordu. Marks ve Engels zamanında ulusal harekete önderlik eden asilzadeler, şimdi, ülkede kapitalist gelişmelerin giderek artmasıyla birlikte, toplumsal temellerini yitiriyor ve yüzlerini Polonya'daki ilerici hareketlerin bastırılmasında bir müttefik olarak gördükleri çarlığa çeviriyorlardı. Bunun sonucu, Polonya'daki asilzadeler ulusal bağımsızlığa ilişkin özlere soğuk bakar hale gelmişlerdi. Ayrıca, kendi sanayiinin gereksindiği pazarı Rusya'da bulan-burjuvazi de ulusal bağımsızlık özlemine karşı bir tavır almaya başlamıştı. Rosa Luksemburg, "Polonya

altın zincirlerle Rusya'ya bağlanmış durumdadır" diyordu: "Kapitalist gelişmeye karşılık düşen bir ulusal devlet değil, bir soygün devleti."⁽⁸⁾

Rosa Luksemburg'a göre, Polonya işçi sınıfı da, Moskova ve Petrograd'ın Varşova ve Lodz'un müttefiki olduğunu görünce, Polonya'nın Rusya'dan ayrılmasını desteklemedi. Bu yüzden, Polonya'da, ulusal bağımsızlık mücadelesine ilgi duyan şu ya da bu ağırlıkta toplumsal güçler yoktu. Bu fikri hala el üstünde tutanlar yalnızca aydınlardı (intelligentsia); bunlar da çok küçük bir etkiye sahiptilerdi. Rosa Luksemburg, Polonya'daki toplumsal güçlere ve bunların ulusal sorun karşısındaki tutumlarına ilişkin çözümlemesini şu sözlerle sonuçlandırır: "Toplumsal gelişmenin gözle görülür yönü, bana, Polonya'da Polonya'nın yeniden inşasından hem çıkarı olan hem de bunu başarabilecek güçte olan bir sınıfın mevcut olmadığını açıkça göstermiş buluyor."⁽⁹⁾

Luksemburg'un bu çözümlemesinin sonunda ulaştığı çıkarsama, kapitalizm altında ulusal bağımsızlık sloganının ilerici bir değeri olmadığı ve bunun Polonya'nın iç güçleri tarafından gerçekleştirilemeyeceği oldu; onu ancak emperyalist bir gücün müdahalesi sağlayabilirdi. Rosa Luksemburg'a göre, artık ezilen ulus olmayacağına göre sosyalizmde ulusal bağımsızlık sloganına yer olmayacaktı ve insanlığın uluslararası birliği gerçekleşmiş olacaktı. Dolayısıyla, kapitalizm altında Polonya'nın gerçek bağımsızlığı gerçekleştirilemezdi ve bu yönde atılacak adımlar ilerici bir anlama sahip olamazdı; sosyalizmde ise, böyle bir slogan zaten gereksiz hale gelecekti. Bu yüzden, işçi sınıfının Polonya'nın ulusal kendi kaderini tayin hakkı için mücadele vermesine gerek yoktu ve böyle bir mücadele gerçekte gerici bir niteliğe sahipti. İşçi sınıfının ulusal sloganları, kültürel yaşamda ulusal özerklik talebiyle sınırlı tutulmalıydı.

Böyle bir tutumu benimseyen Rosa Luksemburg ve partisi SDKPL; Pilsudski (Polonya'nın gelecekteki askeri diktatörü) liderliğindeki Polonya Sosyalist Partisi (PPS)'nin sağ kanat üyeleriyle sert bir çatışma içine girdi. Bunlar, sosyalizme bağlılıkları yalnızca sözde kalan milliyetçilerdi. Kendi milliyetçiliklerini üzerine dayandıracakları kitlesel bir temelden yoksundular ve bir dünya savaşının beraberinde ulusal bağımsızlığı getirebileceği beklentisiyle işi yabancı güçlerle gizli planlar yapmaya vardırarak kadar maceracıydılar.

PPS'nin sağ kanadının kalesi durumundaki Galiçya'da, Polonyalılar, Avusturya idaresi altında Rus İmparatorluğu altında yaşayan Polonyalılardan daha iyi muamele görüyorlardı; çünkü, farklı ulusların karınakarışik bir bütünü olan Hapsburg İmparatorluğu, kendi imparatorluk idaresini güçlü tutabilmek için Polonya egemen sınıfının desteğine ihtiyaç duyuyordu. Bu yüzden, PPS liderleri Hapsburg İmparatorluğu'nu Rusya'ya yeğler bir eğilim gösterdiler ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Viyana ve Berlin'in asker toplama hizmetini yerine getiren ajanları olarak hareket ettiler. Daha önce ise, 1905 Devrimi sırasında, PPS'nin Galiçya'daki lideri Dazinski Polonyalı işçilerin kitle grevlerini kınayacak kadar ileri gitmişti; çünkü, Dazinski'ye göre, işçiler Polonyalı işçilerin mücadelesini Rus işçilerin mücadelesiyle özdeş kılma ve böylece Polonya'nın ulusal birliğini zayıflatma eğilimini göstermişlerdi. Görüldüğü gibi, Rosa Luksemburg'un Polonya'nın ulusal sorununu konusunda benimsemiş olduğu tutumun gerektiğince anlaşılabilmesi, ancak Luksemburg'un Polonya işçi hareketi içindeki muhaliflerinin düşünce ve tavırlarının bilinmesiyle mümkündür.

Rosa Luksemburg'un şovenist PPS'ye karşı girişmek zorunda kaldığı mücadele, onun genel olarak ulusal soruna ilişkin tavrının bulanıklaşp uç noktalara sürüklenmesine yol açmıştır. PPS'nin milliyetçiliğine karşı çıkarken öylesine geri bir noktaya gitmiştir ki, sonuçta parti programının ulusal kendi kaderini tayin hakkı ilkesine ilişkin tüm referanslarına karşı çıkmıştır. Partisi SDKPL'nin henüz daha 1903 yılında Rus Sosyal Demokrat Partisi'nden ayrılmış olmasının nedeni de budur.

Buharin, Piatakov ve Radek

1915 yılında bolşevik liderler N. I. Buharin ve G. L. Piatakov ile bolşeviklerin Polonyalı yoldaşı Karl Radek de "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"na karşı çıktılar. Kasım 1915 tarihli Buharin-Piatakov Grubu'nun Tezleri ve Programı (Kendi Kaderini Tayin Hakkı Üzerine Tezler) başlığını taşıyan dökümanda şunlar yazılır:

"Ulusların kendi kaderini tayin hakkı" sloganı her şeyden önce ütopyacıdır (bu, kapitalizmin sınırları içinde gerçekleştirilemez) ve yanlısamlar yayan bir slogan olarak zarardır. Bu bakımdan,

"barışçıl-kapitalizm" denilen şeyin olabilirliğini varsayan tarafsız mahkemeler, silahsızlanma, vb. sloganlardan hiçbir biçimde farklı değildir... Eğer "emekçi kitlelerin şovenizmi"ne karşı mücadele için "kendi kaderini tayin" sloganını öne çıkarırsak, bu durumda, (Kautsky gibi) militarizme karşı bir mücadele yöntemi olarak "silahsızlanma" sloganının öne çıkarılanlarla aynı doğrultuda hareket etmiş oluruz. Her iki durumda da, yanlış sorunun tek yanlı olarak değerlendirilmesinden, verili bir 'toplumsal musibet'in özgül ağırlığının ihmal edilmesinden kaynaklanmaktadır; bir başka deyişle, bu (kendi kaderini tayin ilkesi -ç.n.) tamamen akılcı-ütopyiktir ve sorunun devrimci-diyalektik tarzda eline alınışının uzağındadır...

Süper gücü temsil eden bir ülkenin emekçi kitlelerinin şovenizmine karşı ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin kabulü yoluyla mücadele etmek, söz konusu şovenizme karşı ezilenlerin 'anavatan'larını savunma hakkının tanınması yoluyla mücadele etmekle aynı şeydir."⁽¹⁰⁾

Böylece, Lenin yalnızca sağa -Avusturyalı sosyalist liderlerin ulusal sorun konusunda izledikleri siyasete- karşı değil, fakat aynı zamanda sola -Rosa Luksemburg ve sol komünistlere- karşı da mücadele etmek zorunda kaldı.

Lenin'in Luksemburg, Buharin, Piatakov ve Radek'le giriştiği polemikler

Lenin, savaşın patlak vermesine öngelen iki yılın büyük bölümünü Otto Bauer'in taraftarlarına karşı sert bir polemik yürütmek için harcadı. Ondan sonra, savaşın ilk iki yılı boyunca, bu kez silahını kendi yoldaşlarına, Rosa Luksemburg'un ayak izlerini takip ederek aşırı-sol bir bakış açısıyla kendi kaderini tayin ilkesine karşı çıkan bolşeviklere yöneltti.

Lenin, onun PPS'ye karşı yürüttüğü muhalefet konusunda Rosa Luksemburg'la hemfikirdi ve Luksemburg gibi o da Polonya sosyalistlerine düşen görevin ulusal bağımsızlık ya da Rusya'dan ayrılmak için mücadele etmek değil, Polonyalı ve Rus işçilerin uluslararası birliğinin mücadelesini vermek olduğunu ileri sürüyordu. Bununla birlikte, Lenin, bir ezen ulusun üyesi ve haklı olarak soruna

dikkatli ve ihtiyatlı bir biçimde yaklaşıyor ve ulusal sorun karşısında nihilist bir tavır sergilenmesi durumunda bunun büyük Rus şovenizminin ekmeğine yağ süreceğini düşünüyordu.

“Polonyalı sosyal demokrat yoldaşlar enternasyonalizm sloganını öne çıkararak ve tüm ülkelerin proleteryanının kardeşçe birliği için kendileri için her şeyden önce geldiğini, Polonya'nın özgürlüğü için hiçbir zaman savaş yolunu seçmeyeceklerini ilan ederek tarihte büyük bir katkıda bulundular. Bu onlara şeref kazandırır ve bizim her zaman için yalnızca Polonyalı sosyal demokratları sosyalist olarak görmüş olmamızın nedeni de budur. Diğerleri ise vatanseverler, Polonya'nın Plehanovlar'ı. Fakat, bu özgül bakış açısı, sosyalizmi koruyabilmek için, insanlar bağınaz ve hastalıklı bir milliyetçilikle mücadele etmeye zorlandıklarında garip bir durum yaratmış bulunuyor: Yoldaşlar bize gelerek Polonya'nın özgürlüğü fikrinden, onun ayrılma hakkından vazgeçmemiz gerektiğini söylüyorlar.

Herhangi bir diğer halktan daha fazla ulusu ezmekte olan bizler, yani Büyük Ruslar, Polonya, Ukrayna ya da Finlandiya'nın ayrılma hakkını niçin reddedelim?... İnsanların anlamak istemedikleri şey şu ki, enternasyonalizmi güçlendirmek için aynı sözleri yineleyip durmak gerekmiyor. Yapılması zorunlu şey, Rusya'da ezilen ulusların ayrılma özgürlüğünü, Polonya'da ise bunların birleşme özgürlüğünü öne çıkarmaktır. Birleşme özgürlüğü ayrılma özgürlüğünü içerir. Polonyalılar birleşme özgürlüğünü, biz Ruslar ise ayrılma özgürlüğünü vurgulamak zorundayız.”⁽¹²⁾

Ulusal sorun konusunda Lenin ile Rosa Luksemburg arasındaki farkları şu şekilde özetlenebilir: Polonya milliyetçiliğine karşı mücadelenin etkisi altındaki Rosa Luksemburg ulusal sorun karşısında nihilistçe bir tutum takınma eğilimindeyken, Lenin, ezen ve ezilen ulusların konularının birbirinden farklı olduğunu, dolayısıyla bunların aynı sorun karşısındaki tavırlarının da farklı olması gerektiğini gerçekçi bir biçimde gördü. Böylece, farklı ve birbirine karşıt konulardan kalkan Lenin ve Rosa Luksemburg karşıt yönlerde ilerlediler, ancak işçilerin uluslararası birliği konusunda aynı konuma ulaştılar. İkinci olarak, Rosa Luksemburg ulusal kendi kaderini tayin hakkı sorununu sınıf mücadelesi ile uyuşmayan bir sorun olarak görür-

ken, Lenin, bu sorunu, (tüm diğer demokratik mücadelelerden genel devrimci savaşımı için yararlanırken yaptığı gibi) sınıf mücadelesine tabi kıldı. Böylece, diyalektik olarak, Lenin, ezilen ulusların mücadelesi ile proleteryanın uluslararası birliği ilkesini sosyalizm mücadelesi içinde birleştirdi.

Lenin, sıra kendi arkadaşlarıyla polemığe girişmeye geldiğinde, Rosa'ya karşı yürüttüğü polemikte olduğundan daha hoşgörüsüz, daha sert bir tutum takındı. Ne de olsa Rosa Luksemburg ezilen bir ulusun üyesiydi. O, Polonya sosyalistlerinin lideriydi; oysa kendileri bir Rus partisinin, ezen bir ulusun partisinin üyeleri durumundaydılar.

Şubat-Mayıs 1914'te kaleme aldığı “Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı” başlığını taşıyan kapsamlı makalesinde, Lenin şunları söylüyordu:

“Herhangi bir ezilen ulusun burjuva milliyetçiliği, baskıya karşı yöneltilmiş genel bir demokratik içeriğe sahiptir ve bizim koşulsuz olarak desteklediğimiz şey de bu içeriktir.”⁽¹³⁾

“Kendi kaderini tayin hakkını, yani ayrılma özgürlüğünü, ayrılıkçılığı teşvik etme özgürlüğünü destekleyenleri suçlamak, boşanma özgürlüğünü savunanların aile bağlarının yıkıma uğramasını teşvik etmeyle suçlanması kadar budalaca ve iki yüzlü bir tutumdur. Burjuva toplumunda burjuva evliliğin üzerine dayandığı ayrıcalık ve ahıksızlığın savunucularının boşanma özgürlüğüne karşı çıkmaları gibi, kendi kaderini tayin hakkının, yani ulusların ayrılma hakkının kabul edilmemesi, egemen ulusun ayrıcalıklarının ve demokratik yöntemlerin zararına uygulanan polisiye yöntemlerin savunulmasından başka bir anlama gelmez.”⁽¹⁴⁾

“Diğer ulusları ezen bir ulus özgür olabilir mi? Hayır, olamaz. Büyük Rus halkının özgürlüğünün çıkarları böyle bir baskıya karşı mücadele etmeyi gerektirir. Ezilen ulus hareketlerinin bastırılmasının yüzyılları bulan uzun tarihi, ve yüksek sınıfların böyle bir baskının yararına giriştikleri sistematik propaganda, Büyük Rus halkının kendi özgürlük davasının önünde, önyargılar, vb. biçimine bürünmüş muazzam engeller yaratmıştır.”⁽¹⁵⁾

Bu düşünceler, 1916 Temmuzunda yazılmış “Kendi Kaderini Tayin Hakkı Tartışmasının Özeti” başlığını taşıyan makalede yine-

lenmiştir:

“Ezen ülkelerin işçilerinin enternasyonalist eğitiminde, temel vurgunun bu işçilerin ezilen ülkelerin ayrılma özgürlüğünü savunmaları ve bunun için mücadele etmeleri gereği üzerine yapılması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu olmaksızın enternasyonalizmden söz edilemez. Ezen bir ulusun böyle bir propaganda yürütmekten kaçınan her sosyal demokratı alçak ve emperyalist olarak görmek bizim hakkımız ve görevimizdir. Bu talep, ayrılmanın gerçekleşme ve sosyalizmin inşasından önce ‘yapılabilirlik’ şansı birde bir bile olsa, mutlak bir taleptir.”⁽¹⁵⁾

Lenin, ulusal kendi kaderini tayin hakkının demokratik bir programın esasını oluşturduğunu, demokrasi olmadan sosyalizmin olmayacağını açıkça ortaya koydu. “Hiçbir sosyal demokrat, siyasi özgürlük ve demokrasi sorunlarına kayıtsız kaldığını açıkça itiraf etmediği sürece (ki bu durumda doğal olarak artık bir sosyal demokrat değildir)⁽¹⁶⁾, ezen ulusların ezilen ulusların ayrılma özgürlüğünü desteklenmesine ihtiyaç duyulduğu gerçeğini inkar etmeyecektir. Eğer sosyalizme ihanet etmek isteniyorsak, kendi baş düşmanımıza, büyük devletlerin burjuvazisine karşı girişilen *ber* ayaklanmayı, bu gerici bir sınıfın ayaklanması olmamak şartıyla, *desteklemeliyiz*.”⁽¹⁷⁾

Farklı işçiler arasında ulusal çelişkidenden kaynaklanan engelleri ortadan kaldıran ve onların yakın, kardeşçe bir işbirliğine gitmelerini olanaklı kılan şey, tam da ulusal baskıya karşı mücadele ile özgürce ayrılma hakkı için verilen mücadeleydi. Lenin’in düşüncesinde, ezilen ulusların ayrılma hakkı için mücadele ile proleteryanın uluslararası dayanışması için mücadele birbiriyile özdeşti.

Lenin, ezilen ulusların isyanındaki muazzam devrimci potansiyelin farkındaydı:

“Sömürgelerde ve Avrupa’daki küçük ulusların ayaklanmaları olmadan, küçük burjuvazinin bir kesiminin sahip olduğu tüm önyargılara karşın gerçekleştirdiği devrimci patlamalar olmadan, siyasi olarak bilinçsiz proleter ve yarı-proleter kitlelerin toprak beylerinden, kiliseden, monarşiden gelen baskıya, ulusal baskıya karşı giriştikleri bir hareket olmadan, vb. toplumsal devrimin gerçekleşmesinin *akla* yakın olduğunu düşlemek, toplumsal devrimin

yadsınması demektir. Bir ordu gelip bir yerde duracak ve “Biz sosyalizmden yanayız” diyecek, sonra bir yerden bir başka ordu gelecek ve “Biz de emperyalizmden yanayız” diyecek ve böylece toplumsal bir devrim olacak!... Her kim böylesine ‘saf’ bir toplumsal devrim düşlüyor ise, yaşamı boyunca hiçbir zaman böyle bir devrime tanık olmayacak. Böyle bir insan devrimin ne olduğunu bilmez ve devrime bağlılığı yalnızca sözdedir. Avrupa’daki sosyalist devrim, ezilen ve durumundan hoşnutsuz çeşitli unsurların kitlesel mücadelesinin bir patlamasından başka bir şey *olamaz*. Küçük burjuva kesimler ve geri işçiler kaçınılmaz olarak buna katılacaklar -böyle bir katılım olmaksızın kitlesel mücadele olanaksızdır, bu olmaksızın bir devrimin gerçekleşmesi olanaklı *değildir* ve bunlar, yine aynı kaçınılmazlıkla, sahip oldukları önyargıları, gerici fantazilerini, zayıflık ve yanlışlıklarını harekete taşıyacaklar. Ancak, nesnel olarak, bunlar sermayeye saldıracaklar ve devrimin sınıf bilinçli öncüsü, bu rengarenk, uyumsuz, birbirinden değişik, görünüşte parçalanmış kitle mücadelesinin nesnel gerçeğine ifadesini kazandırarak bu mücadeleyi birleştirip sevk edecek, iktidarı ele geçirecektir... Tarihin diyalektiği öyledir ki, emperyalizme karşı mücadelede *kendi başına* bir faktör olarak güçsüz durumda bulunan küçük uluslar galeyanın bir parçası, galeyanı hazırlayan itkililerden biri olarak sahnedeki yerlerini alacaklar, bu ise, gerçek anti-emperyalist gücü temsil eden sosyalist proleteryanın tarih sahnesine çıkmasına yardımcı olacak.⁽¹⁸⁾ Toplumsal devrim, ancak, gelişmiş ülkelerde proleteryanın burjuvaziye karşı yürüttüğü bir iç savaşla, ulusal kurtuluş hareketi de dahil olmak üzere az gelişmiş, geri ve ezilen ülkelerdeki bütün bir demokratik ve devrimci hareketler *serisinin* çakıştığı bir çağ olarak ortaya çıkabilir.”⁽¹⁹⁾

* Lenin’in Rusya’daki yoldaşlarının Buharin ve beraberindeki lere neden böylesine sert karşı çıkmış olduğunu anlamadıklarını düşünmek mümkün; bu, Lenin’in kızkardeşi Anna’nın Lenin’e gönderdiği bir mektupta Şliapnikov’un ona verdiği destek üzerine yazdıklarından da anlaşılabilir.⁽²⁰⁾ Anna ve Şliapnikov, Lenin’in kendilerinin çok önemsedikleri *Kommunist* dergisi etrafında Buharin ve yoldaşlarıyla ilişki kurmasında ısrarlıydılar.

Lenin, uzun yıllar, ulusal hareketin çarlık otokrasisinin zayıflaması ve yıkılması açısından henüz tüketilmemiş devrimci bir potansiyel olduğunu ileri sürdü. Birinci Dünya Savaşı sırasında, ulusal hareketin dünya emperyalizminin zayıflatılması açısından muazzam bir güç oluşturduğunu çıkarsadı. Lenin'in ulusal soruna ilişkin yaklaşımının 1912 ile 1916 yılları arasında kalan süreçte kaydettiği gelişme, onun gençliğinde benimsemiş olduğu narodnizmden kopuşu⁽²¹⁾ ile Komünist Enternasyonel'i kurması ve savaş sonrasındaki anti-emperyalist siyaseti arasındaki köprüyü oluşturuyordu.

Lenin'in köylülüğün devrimci potansiyeline ve proleteryanun müttefik olarak köylülüğü yanına çekmesi gerektiğine olan inancı düşünülürse, nüfusunun ezici çoğunluğu köylülerden oluşan ezilen uluslardaki ulusal hareketlerin devrimci potansiyeline dikkati çekmiş olmasını doğal karşılamak gerekir.

Lenin'in 1890'ların başlarındaki düşünceleri, onun daha sonraki teorik gelişiminin ana temalarını embriyo şeklinde içinde barındırıyordu: liberal burjuvaziye karşı amansız bir muhalefet, sanayi ülkelerindeki proleteryanun sömürgelerdeki ulusal kurtuluş hareketleriyle ittifak kurması. O'nun Birinci Dünya Savaşı'nın öngününde ve savaş süresince ulusal sorun konusunda benimsemiş olduğu tutum, bu tutumun ve Komintern'in İkinci ve Üçüncü Kongreleri (1920, 1921) sırasında benimsenmiş tutumun gelişimindeki düzeylerden yalnızca biriydi. Ancak bu konuya burada değinmek istemiyoruz, aksi taktirde arada kalan dönemde olan bitenlerin üzerinden atlamış olacağız.

Lenin, ulusal mücadelenin önemini vurgulanmasında, *Komünist Manifesto*'nun temel çağrısının "Tüm ülkelerin işçileri ve ezilen halklar, birleşin!" şeklinde değişikliğe uğratılmasını bile olumlamıştır.⁽²²⁾

4

Emperyalizm: Kapitalizmin en yüksek aşaması

Lenin, emperyalizmin özünü oluşturan şey gerek ekonomik, gerekse siyasi bakımdan açıkça ortaya konmadığı sürece savaşın doğru bir siyasi değerlendirmesinin yapılamayacağı konusunda net bir fikre sahipti. Emperyalizmin teorik olarak kavranması, savaş boyunca tutarlı bir siyasi pratiğin izlenebilmesi için zorunluydu. Bu yüzden, altı ay süren (Ocak-Haziran 1916) yoğun bir araştırmaya girerek, *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* başlığını taşıyan ince bir kitap yazdı. Kitap, çarlık rejiminin sansürü dikkate alınarak yazılmıştı, dolayısıyla ifadeler ihtiyatla seçilmiş, "o lanet olası Ezop dili" kullanılmıştı; ama, bunlara rağmen, kitap ancak 1917 yılı ortalarında -Şubat Devrimi'nden sonra- gün ışığına çıkabildi.

Söz konusu bu ince kitap sayısız çoklukta veriyle doludur. Lenin, modern kapitalizmin doğasının inkar edilemez gerçeklerini kanıtlamak üzere burjuva ekonomistlerden geniş alıntılar yapar. Çalışma, modern kapitalizmin temel ekonomik özelliklerinin tanımlanmasıyla başlar. Lenin, özet olarak, sistemin aşağıdaki beş temel karakteristiğini sıralar:

"(1) üretim ve sermayenin yoğunlaşmasının çok yüksek bir düzeye erişerek ekonomik yaşamda belirleyici bir rol oynayan tekelere yaratması; (2) banka sermayesi ile sanayi sermayesinin içi-

çe geçmesi ve bu 'mali sermaye' temelinde bir mali oligarşinin yaratılmış olması; (3) meta ihracından farklı bir biçim olarak sermaye ihracının kritik bir önem kazanması; (4) dünyayı kendi aralarında paylaşan uluslararası tekelci kapitalist birliklerin kurulması ve (5) dünya üzerindeki toprakların tamamının en büyük kapitalist güçler arasında paylaşımının tamamlanması. Emperyalizm, kapitalizmin tekellerin ve mali sermayenin egemenliğinin kurulduğu aşamasıdır; bu aşamada, sermaye ihracı hissedilir bir önem kazanır; dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılması başlamış durumdadır ve yerkürenin tüm topraklarının en büyük kapitalist güçler arasında bölüşümü tamamlanmış haldedir."⁽¹⁾

Lenin'e göre, günümüz kapitalizminin karakteristik özelliklerinden biri, onun asalaklığı, çürümüşlüğü ve (bir sınıfın ya da daha doğrusu, 'kupon kırparak' yaşayan, herhangi türden bir yatırımda bulunmayan, işi aylıklık olan bir rantiyeler tabakasının olağanüstü gelişmiş olmasıdır. Emperyalizmin en esaslı ekonomik temellerinden biri olan sermaye ihracı, hala rantiyeleri bir bütün olarak üretimden daha da koparmakta ve çeşitli denizaşırı ülkelerle sömürgecilerin emeğini sömürerek yaşayan ülkenin bütününe asalaklık damgasını vurmaktadır."⁽²⁾

Bu, emperyalizmin salt ekonomik özelliklerinin bir özeti. Bundan sonra, Lenin, kapitalizmin bu aşamasının, onun genel olarak kapitalizmle ve geleceğin sosyalizmi ile olan bağlantısı içinde, tarihsel açıdan işgal ettiği yeri gösterir. Lenin şunları söyler: "Ekonomik özü itibarıyla emperyalizmin tekelci kapitalizm olduğunu gördük. Bu, tek başına, onun tarih içindeki yerini belirler, çünkü, serbest rekabetin toprağında boy veren, kesinlikle serbest rekabetten doğup gelişen tekel, kapitalist sistemden daha yüksek bir diğer sosyo-ekonomik düzene geçişi ifade eder."⁽³⁾ Emperyalizm, geçiş halindeki kapitalizm, ya da, daha açık bir ifadeyle, can çekişen kapitalizm olarak tanımlanmalıdır.⁽⁴⁾

Bundan sonra, Lenin, emperyalizm ile işçi hareketi içindeki oportünizm ve sosyal şovenizm arasındaki ilişkinin tanımlanmasına girişir:

"Dünyanın paylaşılması... çok zengin birkaç ülkenin yüksek te-

kel karları demek olan emperyalizm, proleteryanın üst katmanının rüşvet verilerek satın alınmasını ekonomik olarak olanaklı hale getirir ve bu suretle oportünizmi besler, onu biçimlendirir ve güçlendirir."⁽⁵⁾

Kapitalistlerin, sanayinin sayısız sektörlerinden birinde, sayısız çoklukta ülkelerden birinde vb. elde ettikleri yüksek tekel karları, onların işçilerin belli kesimlerini rüşvetle satın almalarını ekonomik olarak olanaklı kılabilir ve bir süre için, işçilerin oldukça önemli bir azınlığını diğer işçilere karşı belli bir sektörün ya da ulusun burjuvazisinin saflarına kazandırır... ve böylece... emperyalizm ile oportünizm arasında bir çıkar ilişkisi kurulur."⁽⁶⁾

Sahip olduğu yaşam tarzı, elde ettiği kazanç ve bütün bir dünya görüşü bakımından oldukça kaba olan bu işçiden-dönme-burjuva işçi katmanı, ya da işçi aristokrasisi, İkinci Enternasyonal'in bel kemiğidir ve içinde bulunduğumuz şu günlerde, *burjuvazinin önde gelen toplumsal (askeri değil) dayanağıdır*. Çünkü, bunlar burjuvazinin işçi sınıfı hareketi içindeki gerçek işbirlikçileri, kapitalist sınıfın işçi teğmenleri, reformizm ve şovenizmin gerçek araçlarıdır."⁽⁷⁾

Emperyalizme karşı savaş, oportünizme karşı mücadele ile kopmaz bir biçimde birleştirilmedikçe, hilekarlık ve şarlatanlıktır."⁽⁸⁾

Kitabın son bölümü, Kautsky'nin modern kapitalizmi liberal bir tarzda olumlayan 'aşırı emperyalizm' anlayışının -modern kapitalizmin kapitalistleri dünya ölçeğinde birleştirebileceği, dolayısıyla da savaşların ortadan kalkmasına yol açabileceği inancının- sert bir eleştirisine ayrılmıştır. Lenin, uluslararası kartellerin barışın yararına bir güç olabileceğini öne süren Kautsky'nin bu anlayışının aksine, bunların tekeller arasındaki özgül bir güç dengesi tarafından belirlendiğini, bu denge değiştiğinde ulusal devletler arasındaki mücadelelerin yeniden ortaya çıkacaklarını ve bunların dünya pazarının barışçıl bir tarzda paylaşılmasına yönelik anlaşmaların yerine geçeceklerini ileri sürmüştür."⁽⁹⁾

Lenin, onu efsaneleştirilenlere karşı korunmalı

Lenin hakkında yaratılmış stalinist efsanenin sonucu olarak, / Lenin'in tekrar tekrar bir broşür olarak nitelendirdiği ve "*Popüler*

Bir Taslak" başlığını verdiği bu kısa kitap, adeta kutsal bir kitap haline getirildi. Lenin, orijinal bir eser yazdığı savında değildi ve kendisinin de belirtmiş olduğu gibi, kitap, İngiliz liberali John A. Hobson'un *Emperyalizm* adlı kitabıyla Avusturyalı marksist Rudolf Hilferding'in "*Kapitalist Gelişmenin En Son Aşaması Üzerine Bir Çalışma*" başlığını taşıyan *Finans Kapital* adlı kitabına çok şey borçlu idi.

Lenin'in popüler bir broşür yazmış olduğunu söylemek, Lenin'in onu yazarken pek fazla uğraşmadığı, geniş araştırmalara girişmediği anlamına gelmez. Tam tersine, *Emperyalizm Üzerine Defterler*, sonuçta yayımladığı broşürün kısalığının aksine, tam 739 sayfadır ve Lenin bu çalışma sırasında 148 kitabı ve 232 makaleyi okumuş ya da gözden geçirmiştir.⁽¹⁰⁾

Kitap, çalışmanın bir özeti niteliğindedir ve büyük bölümü konuyu anlaşılır kılmak üzere verilen ikincil önemdeki bilgilerin özetlenmesine ayrılmıştır. Ele alınan konuya ilişkin verilerin, rakamsal bilgilerin ve yoğun teorik noktaların etkisinin çok büyük olmasının nedeni, Lenin'in bu çalışmadaki amacının, dönemin Hilferding, Rosa Luksemburg, Nikolai Buharin gibi aynı konuyu inceleyen ve çok daha genel düzeyde bir teorik incelemeyi hedeflenmiş olan marksistlerden çok daha sınırlı olmasıdır. Lenin'in kitabının anlamını kavramak için, örneğin Rosa Luksemburg'un (*Sermaye Birikimi*) ya da Hilferding'in kitabı (*Finans Kapital*) için olandan farklı olarak, marksist ekonomik çalışmalar hakkında belli bir bilgi birikimine sahip olmak zorunlu değildir.

Lenin, bu kitabında tamamlanmış bir emperyalizm teorisi geliştirmiş olduğunu ileri sürmemiştir. Kitabın Luksemburg ya da Hilferding'in eserleri kadar geniş kapsamlı olmayışı örneğin, Rosa Luksemburg'un üzerinde çok durduğu kar oranının azalması ve artık değer gerçekleşmesi sorunlarına hiç değinilmemiştir bir rastlantı değildir.* Lenin, bu çalışmasında ekonomiye değinirken, esas ola

* Lenin'in emperyalizm teorisinin özgül bir eleştirisi için bkz. M. Kidron, *Imperialism, Highest Stage But One*, *Capitalism and Theory* içinde, London 1974. Bu kitapta, mali sermaye kavramının, Hilferding'ten ödünç alındığı biçimiyle, Almanya'ya özgü ekonomik koşulları tanımladığı ileri sürülür; buna göre, bankaların çok geniş

rak modern kapitalizmin etkileri ile işçi hareketinin onun geçirdiği değişimlerden çıkarmak zorunda olduğu pratik derslerle ilgiliydi.

Lenin'in *Emperyalizm* adlı söz konusu çalışmasının kendisinden kısa süre önce modern kapitalizm üzerine araştırmalar yapmış insanlara -başta Hobson ve Hilferding'e- ne çok şey borçlu olduğunu anlamak için bu insanların yazılarını okumak yeter. Hatta, Lenin'in, Bolşevik Parti liderliği içindeki genç arkadaşı Buharin'e bu iki yazardan daha çok şey borçlu olduğu bile söylenebilir. Lenin, *Vasiyetname*'sinde (23-24 Aralık 1922), Buharin'i Bolşevik Parti'nin 'en büyük teorisyeni' olarak niteler. Gerçekten, Buharin'in bolşevikler arasındaki en yetenekli, en bilgili ekonomist olduğu kuşkusuzdu. Buharin, 1915'te, önsözü Aralık'ta Lenin tarafından kaleme alınmış *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi* adlı bir kitap yazdı. Dolayısıyla, Lenin, *Emperyalizm* adlı kitabına başlamadan önce Buharin'in kitabının el yazmalarına sahip durumdaydı. Bu iki kitap arasında yapılan bir karşılaştırma şunları gösterir: (1) Modern kapitalizmin halihazırdaki tanımlanması konusunda Lenin'in çalışması kesinlikle orijinal bir niteliğe sahip değildir ve Lenin pek çok şeyi Buharin'den ödünç alır; (2) iki kitap arasındaki fark ise çok derindir -bu, emperyalizm üzerine kuramsal, akademik bir inceleme ile aynı konuyu üzerine kaleme alınmış siyasi bir broşür arasındaki farktır.

Lenin'in kitabı, esas olarak, siyasi savaşta önemli bir siyasi

ölçekte sanayinin finansmanına katıldıkları bu ülke, kendi müşterileri üzerinde (İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'da bankaların sanayinin finansmanında oynadıkları rol karşılaştırılmayacak kadar küçüktü) büyük bir nüfuzla sahipti. Kidron, kitabında, sermaye ihracının rolü (bunun yönü vs.) bakımından Lenin'in zamanı ile içinde bulunduğumuz zaman arasında bir karşılaştırma yapar.

Lenin'in işçi aristokrasisi teorisinin emperyalist ülkelerde işçi sınıfının aldığı ücretlere ve çalışma koşullarına ilişkin verilerle uygunluk içinde olmadığı eleştirisinin yapıldığı bir çalışma için, ayrıca bkz. Tony Cliff, *Economic Roots of Reformism*, *Socialist Review*, 1965 içinde. Bu çalışmanın Komünist Enternasyonal'i inceleyeceğimiz bir sonraki cildinde bu soruna tekrar dönecek ve onu ayrıntılı olarak ele alacağız.

broşür olmayı amaçlamıştı. Kullanılan malzeme, bu amaç için ne eksik, ne ne fazlaydı. Broşür, işçilere, içinde yaşadıkları dönemin niteliğini ve onların karşı karşıya buldukları görevleri göstermeyi hedefliyordu. Lenin, ekonomiyi somut eylem için bir rehber haline getirerek, emperyalizm üzerine geliştirilmiş ekonomik teorileri dönemin temel siyasi sorunlarıyla ilişkilendirdi. Tekelleri ve dünyanın emperyalist güçler arasında paylaşılmasını yaratmış olan sermaye birikimi, kaçınılmaz olarak savaşa yol açıyordu. Milyonlarca işçiyi içine çekip yutan genel emperyalist savaş, acımasız bir şekilde proleterya zorlu seçimi dayatıyordu; bu, savaşla barış arasında değil, emperyalist savaşla emperyalizme karşı iç savaş arasında yapılacak bir seçimdi. Dolayısıyla, gerçek enternasyonalizm, kaçınılmaz olarak, emperyalizme karşı devrimci mücadelede yatıyordu; enternasyonalizm reformizmle bağdaştırılamazdı. Tekelci kapitalizm, sömürge halklarını amansızca sömürerek ve tüm ulusları dünya ekonomisinin yörüngesine çekerek, ezilen ulusları kendi ulusal bağımsızlıkları için savaşa, dünya emperyalizminin yazgısı açısından giderek yaşamsal hale gelen bir savaşa zorluyordu.

Lenin'in kitabı, -emperyalizmin en kötü durumdaki kurbanları olan- sömürge ülkelerdeki marksistler için güçlü bir mücadele silahıydı.

5

Çarlık rejiminin krizi ve çöküşü

Egemenler arasında karışıklık

Lenin'in, emperyalist savaşın kapitalizmin iç çelişkilerini derinleştirerek bir iç savaşa yol açacağı öngörüsü esas olarak 1904-05 deneyimine dayanıyordu. O zaman Çarlık'ın Japonya karşısında aldığı askeri yenilgi doğrudan birinci Rus devrimine neden olmuştu. Dolayısıyla, bunun beraberinde getireceği devrimci ters tepkilerin daha büyük olması beklenmeliydi.

Savaş yılları boyunca, Rusya'daki egemen sınıfların kendilerine olan güvenleri giderek artan bir biçimde azalıyor, saflarındaki moral bozukluğu ve iç bölünmeler giderek derinleşiyordu. Liderlik krizi Çarlık'ın ve toplumun önde gelen kesimlerinin gücünü aşındırmaktaydı.

Lenin, devrimci durumun belirtileri arasında şunlara dikkati çekiyordu:

"Egemen sınıfların herhangi bir değişikliğe gitmeden kendi iktidarlarını sürdürmeleri olanaksız hale geldiği zaman; 'üst sınıflar' arasında şu veya bu biçim-altında bir kriz durumu ortaya çıktığı zaman, egemen sınıfın siyasetinde de bir kriz yaşanır, ezilen sınıfların hoşnutsuzluk ve öfkesi birden bire bu krizin yol açtığı çatlaktan fişkırmaya başlar. 'Alt sınıflar'ın artık eskisi gibi yaşamak istemiyor olması bir devrimin fiilen yaşanması açısından genellikle yeterli değildir, 'üst sınıflar'ın da artık eskiden olduğu gibi

yaşayamaz duruma gelmelerinin buna eşlik etmesi zorunludur.”⁽¹⁾

Genel kriz derinleştikçe, egemen sınıfın çeşitli kesimlerinin birbirleriyle olan çatışması da büyüdü. Halk kitlesinin rejime karşı genel düşmanlığı egemen sınıf içindeki grupların birbirleriyle ve hükümetle kavgaya düşmesine yol açıyor, devlet bürokrasisinin saray zümresine karşı hissettiği genel düşmanlığı derinleştiriyordu. Çar köşeye sıkıştığı ölçüde, nihai yıkımdan sakınabilmek umuduyla, bir bakanın ardından diğerini feda ediyordu.

Tarihçi Çerniavski, 1915-16 yıllarında egemen çevreler içindeki egemen ruh halini aşağıdaki şekilde tanımlıyordu:

“Yıkımın giderek daha çok farkına varılması, hükümette, iyi eğitim görmüş çevrelerde ve bir bütün olarak toplumsal elit içinde bu farkına varışın kimi zaman bilinçli kimi zaman bilinçsiz bir biçimde yaygınlaşması; bunun sonucu yaşanan tıkanıklık, karar alma ve alınan kararları uygulama yeteneğinden yoksunluk... hükümete egemen oluyor.”⁽²⁾

Aynı tarihçi, Ağustos-Eylül aylarında Bakanlar Kurulu tutanakları üzerine yorumlarda bulunurken şunları söylüyordu: “Bakanlar Kurulu... tutanakları devrimin hükümet içindeki, *egemen sınıf* içindeki psikolojik önkoşulunun varlığını yansıtıyor -devrimden korkan, ondan nefret eden, mümkün olan her yola başvurarak onu önlemeyi isteyen insanlar oturup devrimin geleceği anı beklemekten başka hiçbir şey yapamaz haldeydiler”⁽³⁾ Bir diğer tarihçi, V. I. Gessen, yine Bakanlar Kurulu tutanaklarıyla ilgili olarak şunları yazabiliyordu: “Hükümet sanki grevdeydi. Uzun zaman önce, resmi olarak tüm gücü elinde bulundurduğu günlerde, çöküşün er ya da geç geleceğini hiç aklına getirmemişti.”⁽⁴⁾

Sadık bir monarşist olan İçişleri Bakanı Vekili V. I. Gurko, devrimden birkaç yıl sonra şunları yazmıştı: “Balık baştan kokar derler. Nitekim, hükümetimiz, her nasılsa, ülkenin en sadık unsurlarını, rejimin kendisini değilse bile, onun başındakileri ve idari yöntemleri kriz içine sürüklemeyi becermişti.”⁽⁵⁾ Çar’ın etrafındaki kliklerin önemi her geçen gün artıyordu. Bakanlar Kurulu ise giderek önem kaybediyordu.

Hükümetin *kollektif* hareket yeteneğinin ne denli azalmış olduğunu, bakanların planlar, ya da şeklen kendi denetimleri altında olan halkın durumuna ilişkin ne denli az şey bildiklerini açıkça göstermek için tek bir örnek yeterli olacaktır. Bu, askeri otoritelerin Tenunuz-Ağustos 1915’te Kiev’de kitlesel bir tahliyenin gerçekleştirilmesini öngören kararıyla ilgili olarak yaşanan olaydır.

Doğal olarak, bu karara varılmasında Savaş Bakanı’nın ya da İçişleri Bakanı’nın aktif rol oynamış olduğu, ya da, en azından ilgili konuda bunların görüşüne başvurulmuş olduğu varsayılır. Oysa, fiilen yaşanmış süreç bundan bütünüyle farklıydı. Savaş Bakanı A. A. Polivanov, Bakanlar Kurulu’nun 19 Ağustos 1915 tarihli bir toplantısında tahliye ile ilgili olarak şunları söyledi:

“Olayların gidişatı hakkında Savaş Bakanı’nın bilgilendirilmesi gerekli görülmediği için genelkurmayın planlarından ve amaçlarından haberdar değilim. Bununla birlikte, askeri konularda düşünme olanağı bulabildiğim ölçüde, Kiev’e yönelik doğrudan bir tehlikenin mevcut olmadığına eminim ve... en azından, tahliye için zamanın erken olduğunu düşündüğümü söyleyebilirim.”⁽⁶⁾

İçişleri Bakanı Prens Şherbatov ise şunları söylüyordu:

“Genel olarak, tahliye ile ilgili olarak olan bitenler kelimenin tam anlamıyla akıl almaz şeyler. Askeri otoriteler akıl ve sağduyularını bütünüyle yitirmiş olmalılar. Her yerde bir kaos ve karışıklık yaratılıyor ve sanki bu amaçlı olarak yapılıyor. Tüm yerel yaşam alt üst olmuş durumda. Gerçekten, askeri otoritelerle sivil otoriteler arasındaki ilişkileri bir düzene kavuşturmanın zamanı gelmiştir ve bunun yapılması zorunludur. Tüm varlığımızı doğrudan ilgilendiren tahliye gibi böylesine olağanüstü karmaşık bir konuda tüm yetkinin askerlerin eline bırakılması kabul edilemez bir durumdur. Bunlar merkez vilayetlerdeki durumdan bütünüyle habersizler ve, buna rağmen, binlerce mülteciyi kendi keyiflerine göre burakıra sevk ediyorlar.”⁽⁷⁾

Dışişleri Bakanı S. D. Sazanov’un söyledikleri ise şunlardı:

“Bütün bu olan bitenler beni çok öfkeliyor. Savaş Bakanı

Kiev'i tehdit eden bir tehlikenin olmadığına inandığını söylerken, şaşkınlık içindeki generallerimiz bu şehri tahliye etmek, Avusturya'nun ellerine terk etmek istiyorlar. Muazzam bir tahıl ambarı bölgesi olan Kiev'in gözden çıkarıldığını öğrendiklerinde müttefiklerimizin neler düşüneceklerini tahmin edebiliyorum."⁽⁸⁾

Geçici bir süre Tarım Bakanlığı'na vekalet eden A. V. Krivoşeyin, söz konusu tahliye olayıyla ilgili olarak, 24 Ağustos'ta şu yorumda bulundu:

"Tarihçiler, Rusya'nun savaşı kör gözlerle yürüttüğüne, bu yüzden de yıkımın eşliğine geldiğine -ve milyonlarca insanın bilinçsiz bir şekilde diğerlerinin kibirinin ve suçlarının kurbanı olduğuna inanamayacaklar. Genelkurmayda olan bitenler dehşet verici bir rezalettir."⁽⁹⁾

Bakanlar Kurulu'nun 2 Eylül 1915 tarihli toplantısında Duma'nın dağıtılmasına ilişkin olarak yapılan karşılıklı konuşmalardan aktaracağımız birkaç paragraf, bakanlarla hükümetin başkanı arasındaki görüş ayrılıklarının şimdi daha da büyümüş olduğunu açıkça göstermiş bulunuyor. Siz bu farklılıkları Çar Hazretleri'ne bildiriniz; ancak, Çarımız, bizim değil, sizin düşüncelerinizle hemfikir olma lütfünü gösteriyor... Lütfen şu sorumu bağışlayın: Hükümet üyeleri (dahi) başka yöntemler ihtiyaç olduğuna inanırken, elinizdeki bütün bir hükümet aygıtı muhalefet halindeyken, gerek iç gerekse dış koşullar her geçen gün daha da tehditkar duruma gelirken, bu şekilde davranmaya nasıl cesaret ediyorsunuz?

A. V. Krivoşeyin: Bugün yaptığımız müzakereler, mevcut durum ve izlenen siyaset konusunda siz, Ivan Longonoviç (Goremyikin) (başbakan), sizinle Bakanlar Kurulu üyelerinin çoğunluğu arasındaki görüş ayrılıklarının şimdi daha da büyümüş olduğunu açıkça göstermiş bulunuyor. Siz bu farklılıkları Çar Hazretleri'ne bildiriniz; ancak, Çarımız, bizim değil, sizin düşüncelerinizle hemfikir olma lütfünü gösteriyor... Lütfen şu sorumu bağışlayın: Hükümet üyeleri (dahi) başka yöntemler ihtiyaç olduğuna inanırken, elinizdeki bütün bir hükümet aygıtı muhalefet halindeyken, gerek iç gerekse dış koşullar her geçen gün daha da tehditkar duruma gelirken, bu şekilde davranmaya nasıl cesaret ediyorsunuz?

I. L. Goremyikin: Ne türden bir muhalefetle ve anlayışsızlıkla karşı karşıya kalırsam kalayım, Çar Hazretleri'ne karşı görevimi sonuna kadar yerine getireceğim...

S. D. Sazonov: Yarın sokaklar kana bulanacak ve Rusya uçuruma

yururlanacak! Neden? Niçin? Her şey böylesine korkunç bir halde! Her durumda, bugünkü koşullar altında, hareketlerinizin sorumluluğunu paylaşmadığımı altını çizerek ifade etmek isterim... I. L. Goremyikin: Kendi yaptıklarının sorumluluğunu yükleniyorum ve hiç kimseden bu sorumluluğu benimle paylaşmasını istemiyorum."⁽¹⁰⁾

Tutanakları kaleme alan tarihçinin bunlara yazdığı giriş metninde şunları söylemesi şaşırtıcı değildir: "Bakanlar Kurulu'ndaki konuşmalara bakarak mevcut durumu değerlendirip yargılamak durumunda kalan bir tarihçi, tarih yazmak yerine, çok geçmeden kendisini bir sokak lambasında asılı olarak bulacaktır."⁽¹¹⁾

Krivoşeyin, 19 Ağustos 1915'te umutsuzluk içinde şunları söylüyordu:

"İçişleri Bakanı'nun (Şerbatov) raporu beni derinden sarstı... İçerideki durumun, bugünkü haliyle, ancak iki çözüme izin verdiğini Çar Hazretleri'ne bildirmemiz gerekiyor: ya güçlü bir askeri diktatörlük -eğer bunun için uygun birisi bulunabilecekse-, ya da halkla uzlaşılması. Kabinemiz kamuoyunun beklentilerine ve taleplerine uygun düşmüyor ve yerini ülkenin güvenini kazanabilecek bir başka kabineye bırakması gerekiyor. Vakit yitirmek, ne yapacağımı bilmeden öylece durup sürekli uygun zamanı kollamak artık olanaksız... Böyle bir karara varmazdan önce uzun süre tereddüt ettim, ancak şimdi, her bir gün bir yıl kadar önem taşıyor. Mevcut durum olağanüstü bir hızla değişiyor. Kesin adımlar atılmadığı sürece, (ne olacağına ilişkin) dört bir yandan gelen en karamsar kehanetleri dinlemek zorunda kalıyoruz."⁽¹²⁾

Ne var ki, Çar'ın yapamayacak durumda olduğu şey tam da buydu: 'güçlü bir askeri diktatörlük' kurmak, ya da iktidar sistemini liberalleştirmek. Çarlık, giderek daha büyük oranda sürekli kriz doğuran bir rejim haline geliyordu.

Bakanların seçiminde uygulanan yöntem, onların önemini daha da azalttı; bu konuda fiilen işleyen kural son derece basitti: en uygunsuz olanın seçilmesi. Hükümetin kompozisyonunda sık sık, yersiz ve akılsızca değişikliklere gidiliyordu. Savaş patlak verdiği-

de, Rus Başbakanı I. L. Goremyikin idi. "Yaşamı boyunca bir bürokrat olarak kalmış bu yetmiş beş yaşındaki muhafazakar adam, kendi sözleriyle, 'naftalinlenip kaldırılmış kışlık bir palto gibi' bavuldan çıkarılarak işbaşına getirilmişti ve işi bittiğinde tekrar bavuldaki yerine gönderilmesi hiç de zor olmayacaktı."⁽¹³⁾

İngiliz Büyükelçisi Bukhanan, Goremyikin'i bu şekilde tanımlıyordu:

"Cana yakın yanları olan, üşengeç, işine yıllarını vermiş, zamana ayak uyduramamış sevimli bir beyefendi idi... Doğuştan saraylı olmanın kazandırdığı bir beceriklilikle kendisini İmparatoriçe'ye sevdirmişti; ancak, sahip olduğu aşırı monarşist görüşleri dışında, şu veya bu konuda önerebileceği hiçbir şeyi yoktu."⁽¹⁴⁾

Goremyikin öylesine yaşlıydı ki, istifa etmek için tekrar tekrar izin istedi. Ancak Çar onun bu isteğini her defasında reddetti. Bir keresinde, Goremyikin muhzun bir edayla şunları söylemişti: "Çar tabutumun etrafındaki kandillerin çoktan yandığını, geriye yalnızca cenaze merasiminin kaldığını göremiyor"⁽¹⁵⁾ Çar bu eski monarşiste hala değer veriyor ve onu bırakmak istemiyordu.

Bununla birlikte, Şubat 1916'da Çar Goremyikin'in yerine Stürmer'i getirdi. Bukhanan yeni başbakanı şu şekilde anlatıyordu:

"Stürmer ikinci sınıf bir zekaya sahip, deneyimsiz, dalkavuk, kendi çıkarı için her şeyi yapmaya hazır, son derece ihtiraslı biriydi ve başbakanlığa atanmasını Rasputin'in arkadaşı olmasına ve İmparatoriçe'nin danışmanlarınınca destekleniyor olmasına borçluydu... Kendisine kabine şefi olarak seçtiği Manouiloff'un eski bir *okbrana* (gizli polis) ajanı olması ve birkaç ay kadar sonra bir bankaya şantaj yaptığı için tutuklanması, yeni başbakanın nasıl biri olduğu konusunda bir fikir verebilir."⁽¹⁶⁾

Dönemin Fransız Büyükelçisi de Stürmer hakkında olumsuz izlenimlere sahipti:

"Vasat zekaya sahip birinin de gerisinde üçüncü sınıf bir zeka, rezil bir ruh, bayağı bir karakter, samimiyetsizlik, devlet işlerine

ilişkin ne bir fikre ne de bir deneyime sahip olmayış. Kumazlık ve dalkavukluk konusundaki yeteneği, belki de bu şahıs hakkında söylenebilecek yegane şey... Onun başbakanlığa atanması, yalnızca bir kukla olarak seçildiği, bir diğer deyişle, silik ve istenildiği gibi yönlendirilebilir bir kişi olması dolayısıyla seçildiği varsayımında bir anlam kazanıyor... Rasputin tarafından İmparator'a hararetle önerilmişti."⁽¹⁷⁾

Kasım 1916'da Stürmer'in yerine Trepov getirildi; Trepov ise, Ocak 1917'de yerini yaşlı Prens N. D. Golitsin'e bıraktı. Golitsin, nafile bir şekilde Çar'a 'bu görevden mazur görülmesi' gerektiğini anlatmaya çalıştı; hasta durumdaydı ve kırk yedi yıllık hizmet süresinde hiçbir zaman siyasetle ilgili olmamıştı (savaş sırasında büyük ölçüde Kızıl Haç içinde faaliyet yürütmüştü).⁽¹⁸⁾ Kendisinin yerine bir başkasının seçilmesi için Çar'a yalvardı. "Kendimi anlatırken kullandığım dili bir başkası kendisinden söz ederken kullansa, o kişiyi düelloya davet etmek durumunda kalırdım" diyordu.⁽¹⁹⁾

Diğer bakanlar da birer gölge gibi gelip geçtiler. Savaş Bakanı Sukhomlinov, 1915 yılı Haziran ayında esrarengiz bir biçimde görevden alındı. Büyük miktarda bir parayı zimmetine geçirmekle suçlanıyordu:

"Ordunun araç gereç ihtiyacının giderilmesinden sorumlu bakanlıklarda rüşvet ve yolsuzluk olaylarının yaşandığına ilişkin söylentiler vardı. Donanma Bakanlığı uzun zamandan beri burada dönen yolsuzluk olaylarıyla ünlenmişti; savaş patlak verdiğinde, bakanlığın vatanseverliğini kanıtlayacağı ve büyük ihale anlaşmaları sırasında yaşanan rüşvet olaylarına bir son vereceği söyleniyordu. Ne var ki, çok geçmeden, Donanma Bakanlığı'nun üst kademelerinde yolsuzlukların yeniden başgösterdiği konuşılmaya başlandı."⁽²⁰⁾

Oluşturulan özel bir komisyon

"Gerekli araç gerecin orduya gönderilmesi sırasında yaşanan aksaklıklardan gerçekte kimlerin sorumlu olduğunu tespit etmekle görevlendirildi. Sukhomlinov'un faaliyetlerini inceleyen komis-

yon, onun mahkeme önünde hesap vermesi gerektiğine karar verdi. Kamuoyunun ilgi odağı haline gelen Sukhomlinov'un duruşması mevcut rejimin saygınlığını öylesine düşürdü ki, burada durup bu insanın kişiliğine ayrıntılı bir şekilde göz atmak yerinde olur."⁽²¹⁾

Buna ek olarak, Sukhomlinov'un yardımcısı S. N. Miasoedov'un bir Alman casusu olmasından şüphe ediliyordu. Miasoedov askeri mahkemede yargılandı ve suçlu bulunarak idam edildi.⁽²²⁾ Sukhomlinov ise tutuklandı. Onun yerine Savaş Bakanı olarak atanan Polivanov, birkaç ay sonra yerini Bukhanan'ın 'tamamen silik bir kişilik' olarak tanımladığı Shuvaev'e bıraktı.⁽²³⁾

Polivanov görevden alındığı zaman Çariçe Çar'a şunları yazdı: "Oh, bu ne rahatlık! Şimdi artık rahat uyuyabileceğim"⁽²⁴⁾ Diğerleri ise şaşkınlık ve ürküntü içindeydi. Sir Alfred Knox, Polivanov Rusya'daki en yetenekli askeri örgütleyiciydi ve onun görevden alınması bir felaket idi' diye yazıyordu.⁽²⁵⁾ Garip olan bir başka şey, Çariçe'nin yakın sırdaşı olup 'kutsal insan' olarak anılan Rasputin'in se-sinden çok hoşlandığı bir kişinin salt bu nedenle İçişleri Bakanlığı'na atanmış olmasıdır:

"Bir keresinde, Rasputin Villa Rode adlı bir gece kulübünde yemek yediği sıra, gözüne A. N. Khvostov isimli bir adliye katibi ilişti. Rasputin şarkı söylemekte olan çingene korosunu beğenmemişti; bas seslerin çok zayıf kaldığını düşünüyordu. Bakışları iri ve şişman bir bedene sahip Khvostov üstünde yoğunlaştı; onun sırtına vurarak, "Git şunlara şarkı söyleme konusunda yardımcı ol, kardeşim. Şişman bir adamsın, çok iyi ses vardır sende" dedi. İçkinin etkisiyle şen ve çakırkeyif bir halde olan Khvostov sahneye fırladı ve gökgürültüsünü andıran tok bir sesle şarkı söylemeye başladı. Neşesi yerine gelen Rasputin alkışla beğenisini dile getirdi. Bundan bir süre sonra Khvostov İçişleri Bakanı oldu. Khvostov'un bu şekilde bakanlığa atanması Duma üyesi Vladimir Purişkeviç'i çileden çıkardı; Purişkeviç, bir konuşması sırasında, yeni bakanların artık hükümet etme yeteneklerine göre değil, çingene müziği konusundaki becerilerine göre seçildiklerini söyledi."⁽²⁶⁾

Tam "Güler misin, ağlar mısın?" diye sorulacak bir durum.

Şubat Devrimi'yle yüz yüze kalan İçişleri Bakanı Aleksandr Protopopov oldu. O da Rasputin'in adayı olarak bu mevkiye gelmişti. Çariçe, Eylül'de Çar'a yazdığı bir mektupta "Grigori tüm içtenliğiyle senden Protopopov'u seçmeni diliyor" diyordu. İki gün sonra aynı isteği yineledi: "Lütfen Protopopov'u İçişleri Bakanlığı'na getir."⁽²⁷⁾

Buna razı gelen Çar, bir telgrafla bunu kabul ettiğini bildirdi: "İsteğin yerine getirilecek". Yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu: "Umalım, Tanrı'nın lütfuyla Protopopov şu an ihtiyacımız olan türden bir adam çıkar". Sonuçtan büyük mutluluk duyan Çariçe, "Tanrı yeni seçimin Protopopov'u takdis etsin. Arkadaşımız onu tercih etmekle çok akıllıca bir iş yaptığını söylüyor" diye karşılık verdi.⁽²⁸⁾

Yiyecek tahsisatını düzenlemek gibi çok yaşamsal bir sorumluluğun Protopopov'a verilmesi, yine Rasputin'in aklından çıkmış bir fikirdi. Çariçe, Çar'ın olurluğunu almaya bile gerek duymadan, ona yiyecek tahsisatını kontrol etme yetkisini vermişti. Çar'a gönderdiği bir mektupta, "Yaptığımı başışla -ama bunu yapmak zorundaydım. Arkadaşımız bunun mutlak bir zorunluluk olduğunu söyledi" diye yazıyordu:

"Stürmer, bu kurye ile yiyecek tahsisatının bütün sorumluluğunu derhal İçişleri Bakanı'na bırakan bir belgeyi imzalaman için sana gönderiyor... Bu adımı atmak zorunda kaldım, çünkü Grigori Protopopov'un her şeyi kendi elinde toplayacağını... ve böylece Rusya'yı selamete çıkaracağını söylüyor... Beni başışla, ama senin tatl hatırın için bu adımı atmak zorundaydım."⁽²⁹⁾

Böylece, bu budala adama, 1916-17 kışı gibi son derece kritik bir dönemde polis teşkilatının ve yiyecek tahsisinin kontrolü gibi önemli bir sorumluluk verildi; çünkü, Çar ve Çariçe gibi onun da kafası ortaçağın özgü mistik inançlarla doluydu. Masasının arkasında bir ikon asılıydı ve bazen sanki bir insanmış gibi bu ikonla konuşurdu. Protopopov, bir keresinde, söz konusu ikonu kast ederek Kerenski'ye "Her işimde bana yardımcı oluyor; yaptığım her şeyi O'nun tavsiyesini aldıktan sonra yapıyorum" diyordu.⁽³⁰⁾

Bukhanan ise Protopopov'u şöyle anlatıyor: "Zihinsel olarak

hasta bir insan olan Protopopov, Çariçe'yle yaptığı görüşmelerde Rasputin'in ruhuyla yaptığı hayali konuşmalardan söz eder ve Rasputin'in ruhunun uyarı ve mesajlarını Çariçe'ye iletirdi.⁷⁽³¹⁾

Savaş sırasında geçen iki buçuk yıl içinde, Rusya dört farklı başbakan, beş içişleri bakanı, dört tarım bakanı ve üç savaş bakanı gördü.

Rasputin

Rus siyasi çevresinin en tepesinde yaşanan karmaşa, Çar'ın etrafında, toplumun genel gerilemesinin bir sembolü haline gelmiş olan Grigori Rasputin'in başında bulunduğu yoz bir kliğin oluşması olanak tanıdı.

"Kasım 1905'e doğru, bir başka deyişle birinci devrimin en kritik aşamasında Çar günlüğüne şunları yazıyor: "Tobolsk vilayetine Grigori isminde bir ermiş'le tanıştık." Çar'ın sözünü ettiği bu kişi Rasputin idi -başında giriştiği at hırsızlığı eyleminden sonra yediği dayak sırasında aldığı yaranın izini taşıyan Sibiryalı bir köylü. Uygun bir zamanda ortaya çıkan bu 'Ermiş', çok geçmeden etrafında resmi yardımcılar buldu -ya da onlar onu buldu; böylece, Çariçe ve onun aracılığıyla Çar üzerinde büyük bir nüfuza sahip yeni bir yönetici grup oluştu.

1913-14 kışından itibaren, Petersburg sosyetesinde, bütün yüksek düzeyde atamaların, önemli görev ve anlaşmaların Rasputin'e ve etrafındaki kliğe bağlı olduğu açıkça söylenir oldu... Polis ajanları, destansı bir dille, her gün bu Dost'un cümbüş ve içki alemelerinin kayıtlarını tutuyorlardı. "Bu sabah saat 5'te tamamen sarhoş bir şekilde geri döndü". "Aynı 25. gününü 26'sına bağlayan gece, kadın oyuncuların V. geceyi Rasputin'le berbaber geçirdi." "Prens D ile (Çar'ın yatak odası ayanından bir beyefendinin karısı) Astoria Oteli'ne geldi"... Bunun hemen yanındaki bir başka raporda: "Tsarkoe Selo'dan gece 11 sularında döndü." "Rasputin, yanında Prens Sh. olduğu halde eve geldi -çok sarhoşlar ve gelir gelmez yine birlikte dışarı çıktılar." Ertesi gün sabahı ya da akşamı, Tsarkoe Selo'ya bir gezi daha. Polis ajanının onun neden böylesine düşünceli görüldüğü sorusuna verilen yanıt: "Çünkü Duma'yı toplantıya çağırıp çağırılmamak konusunda bir karara varamıyor". Sonra yine: "Eve sabah saat 5'te oldukça içkili olarak

geldi." Dolayısıyla, aylar ve yıllar boyunca tutulan raporların üç anahtar sözcüğü hiç değişmedi: 'Oldukça sarhoş', 'Çok sarhoş' ve 'Tamamen sarhoş'.⁷⁽³²⁾

Siddetle nen fırtınanın önünde kendilerini çaresiz hisseden Çar ile Çariçe, bu 'Ermiş'in mistik gücüne bel bağladı. Çariçe, 1915 yılı Haziranı'nda, Çar'a "Dostumuza kulak ver" diye yazar:

"O'na inan. Tüm içtenliğiyle senin ve Rusya'nın çıkarlarına düşüyor. Tanrı'nın O'nu bize yollamış olması nedensiz değil, O'nun söylediklerine daha çok dikkat etmeliyiz. Boş şeyler söylemiyor ve yalnızca dualarına değil, öğütlerine de kulak vermeliyiz... O'nun isteği hiç aklımdan çıkmıyor ve bu istek yerine getirilmediği takdirde bizimle birlikte ülkenin felakete sürükleneceğini biliyorum. Ciddi biçimde konuştuğu zaman söylediği her şeyin bir anlamı var."⁷⁽³³⁾

Eylül 1916'da: "Dostumuzun bizim ve ülkemiz için neyin iyi neyin kötü olacağı konusunda tanrı vergisi bir bilgelige sahip olduğuna yüreğime inanıyorum. Geleceği görüyor, bu nedenle onun değerlendirilmelerine güvenebiliriz."⁷⁽³⁴⁾

Çar, gerçekte hiçbir yeteneği olmadığı halde sahip bulunduğu Başkomutan sıfatıyla ordu genelkurmayına gittiği zaman, Rasputin'in telkin ve kışkırtmasıyla devletin işlerini kendi kontrolüne aldı. Bu, kaderci ve iradesiz bir insan olan Nikolai'ye yakışan bir durumdu.

Rasputin askeri meselelere de müdahale etti. Öte yandan, Çar'dan aldığı gayriresmi vekalet yalnızca içişlerine göz kulak olmakla sınırlı bulunan Çariçe de kendi yetki alanını aşmaya başlamıştı.

Rasputin, Çariçe'ye, uyuduğu sıra kendisine tanrı tarafından iletilmiş bir vahiyden söz etti. Çariçe, Kasım 1915'te Çar'a yolladığı bir mektupta, "Aklımdayken, Dostumuz'un uyurken tanrıdan aldığı bir mesajı sana iletmek istiyorum" diye yazıyordu:

"Riga'ya doğru asker gönderilmesi emrini vermen için sana yazıyor ve bunun zorunlu olduğunu söylüyor; aksi takdirde Almanların bütün kış boyunca çok sağlam bir biçimde yerleşecek-

lerini ve onları yerlerinden sökmek için çok ağır ve kanlı olacağını düşünüyor... Bunun şu an en önemli şey olduğunu söylüyor ve ordularımızın ilerlemesi emrini vermen için sana ciddi olarak yalvarıyor. Bunu yapabileceğimizi ve yapmamız gerektiğini, bu durumu derhal sana yazmak zorunda olduğumu söylüyor.”⁽³⁵⁾

1916 yılındaki büyük Rus saldırısı sırasında Rasputin’in askeri işlere müdahalesi doruğuna çıktı. Daha 25 Temmuz’da Çariçe şunları yazıyordu: “Dostumuz, çok ağır kayıplardan sakınabilmek için ileri harekatta çok ısrarcı olmamak gerektiğini düşünüyor.”⁽³⁶⁾ 8 Ağustos’ta: “Dostumuz, Karpatlar’a çıkmamamız, buraları almaya çalışmamamız gerektiği fikrinde, aksi takdirde kayıpların çok büyük olduğundan korkuyor.”⁽³⁷⁾

21 Eylül’de Çar şunları yazıyordu: “Aleksiev’den, umutsuzca girişilen saldırılarımızı durdurması için Brusilov’a emir vermesini istedim.” Çariçe mutlu bir şekilde yanıtlıyordu: “Dostumuz, Brusilov’a verdiğiniz yeni emirlerle ilgili olarak, ‘Babamızın (Çar’ın) emirleri çok sevindirici, her şey iyiye gidecek’ diyor.”⁽³⁸⁾

Tanrı kimi yıkıma uğratacağını bilir

Çariçe’nin ve çevresindeki grubun ortaçağa özgü bilmesinerciliği (obscurantism)* onların devrimin giderek büyüyen dalgalarının ciddiyetini gerektiğince kavramalarını engelledi. Çariçe sınırsız bir cahillik içindeydi. Ona göre, ihtiyaç duyulan tek şey halkı kamçılamaktı. Nitekim, 14 Aralık 1916’da, monarşi devrilmezden on hafta kadar önce, Çar’a Duma’nın önde gelen bütün üyelerini tutuklamasını önerdi: “Büyük Petro, Korkunç İvan, İmparator Paul gibi davran; onları mahvet!” Şubat Devrimi’nden beş gün önce yazdığı bir diğer mektupta ise daha da ileri gidiyordu:

“Bugüne kadar onlara sevgi ve şefkat göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmadın; şimdi bırak yumruğunu da görünsünler. Bunu bizzat

* Bilmesinercilik: Toplumda belli sınıf ve katmanların gerçekleri bilmemesi gerektiğini savunan siyasa -ç.n.

kendileri istiyor -son zamanlarda sayısız çoklukta insan bana ‘Bizim iyi bir dayaa ihtiyacımız var’ dedi. Garip, ama ne yaparsın ki Slav kültürü böyle -sarsılmaz bir kararlılık ve hatta gaddarlık ve sevgi. Senden korkmayı öğrenmeliler; sevgi tek başına sorunu çözmüyor.”⁽³⁹⁾

Çariçe’nin siyasi kavrayıştan ve halkın nabzını elde tutma becerisinden ne denli uzak olduğu, başkentin genel grevle sarsıldığı günlerde, 26 Şubat’ta Çar’a yazdığı bir mektuptan açıkça anlaşılır:

“Bu serserilerin bir hareketi; genç insanlar başkalarının çalışmasını da engelleyen işçilerle birlikte sağa sola koşuşturup ekmek yok diye bağırıp çağırıyorlar, heyecan yaratmaya çalışıyorlar. Eğer hava soğuk olsaydı, muhtemelen evlerinde oturuyor olacaktı. Ama bunların hepsi geçecek ve ortalık yatışacak, yeter ki Duma aklını başına devşirsin.”⁽⁴⁰⁾

Çariçe ve etrafındaki klik Duma’ya karşı, bakanlara ve ordudaki generallere karşı entrikalar planlarken çarlık idaresinin her üyesinin kendisini çaresiz ve yalnız hissetmesine, herkesle ihtilaf içinde olmasına şaşmamak gerek.

Nitekim, İçişleri Bakanı Şerbatov, 21 Ağustos 1915 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında şunları söylüyordu:

“Majesteleri’ne yazılı bir rapor sunulmalı ve ne en yüce iktidarın hamiline, ne orduya, ne şehirlere, ne *Zemstvolara*, ne asillere, ne tüccarlara, ne de işçilere güven duyabilen bir hükümetin yalnızca faaliyet yürütememekle kalmayıp aynı zamanda varlığını bile sürdüremeyeceğini anlatmalıyız. Bu açıkça bir saçmalık! Burada oturup duran bizler Don Kışot’lara benziyoruz!”⁽⁴¹⁾

28 Ağustos 1915 tarihli oturumda, Tarım Bakanı Vekili Krivoşçin şunları söyledi:

“Herkes birlikten ve halkla bütünleşmekten söz ediyor; fakat, diğer yandan, sivil ve askeri otoriteler ortak bir düşünceye varamıyorlar ve bir yıl için birlikte çalışma becerisini gösteremiyorlar. Bakanlar Kurulu müzakerelerde, ricalarda bulunuyor, istekleri dile

getiriyor, arzu ve taleplerini sunuyor -ve hepimizi aşağılayan sayın generallerimiz hiçbir şey yapmıyorlar.”⁽⁴²⁾

9 Ağustos 1915'te, Dışişleri Bakan Sazonov, “Hükümet boşlukta duruyor; ne aşağıdan ne de yukarıdan destek görüyor” diyordu.⁽⁴³⁾

Aşırı sağcı milletvekili A. I. Savenko, Duma'nın 29 Şubat 1916 tarihli oturumunda şunları söyleyebilmişti:

“Ülke açısından ne korkunç bir durum ki, anavatanımız en zor sınavlarından geçerken ülke hükümetine güven duymuyor; hiçkimse, hatta sağ bile hükümete güvenmiyor -aslında hükümet de kendisine güven duymuyor ve yarının ne getireceğinden emin değil.”⁽⁴⁴⁾

Gerçekleşmeyen saray devrimi

Çarlık rejiminin krizi derinleştikçe, egemen sınıfın giderek artan sayıda bölüntüsü, aşağıdan gelecek bir devrimi engelleyebilmek için... yukarıdan bir devrime ihtiyaç olduğundan söz etmeye başladı.

Ağustos 1916'da, sağcı Oktobrist lider Aleksander Guçkov, Genelkurmay'daki General Alekseev'e bir mektup yolladı; Guçkov, kopyaları geniş bir çevrede dağıtılan bu mektupta şunları söylüyordu:

“İç cephe tam bir parçalanma yaşıyor... Devlet iktidarının temeli oyuluyor... İç cephe, geçen yıl olduğu gibi, cephedeki şanlı ordularınızın, şanlı stratejinizin ve bütün ülkenin bataklığa sürüklenmesi tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyor... Bay Trepov'un otoritesi altında haberleşmenin olması gerektiği gibi işlemesi, Prens Şakhovski'a emanet edilmiş sanayinin iyi bir şekilde çalışması, Kont Bobrinski'nin ellerine teslim edilmiş olan tarımınızın bereketli olması ve yiyecek tahsisinin gerektiği gibi idare edilmesi umulamaz. ... Bu hükümet -gerçek bir hain olmasa bile- (hem ordu, hem halk arasında) ihanet etmeye hazır olmakla ün salmış bir insan tarafından, Bay Stürmer tarafından yönetiliyor. Anavatanımızın yazgısına ilişkin çok derin bir kaygının kamuoyunu ve halkın duygularını hakimiyeti altına almış olduğunu görmeniz gerekir.

Cephe gerisindeki bizler, bu felakete karşı mücadele edecek güçte değiliz, ya da tamamen güçsüz durumdayız. Bizim mücadele yöntemlerimiz iki taraflıdır ve -işçi sınıfı başta olmak üzere halk yığınlarının kıskırtılmaya hazır bir durumda olması nedeniyle- büyük bir yangının, boyutları hiçkimse tarafından tahmin edilemeyecek ya da sınırlandırılmayacak büyük bir yangının ilk kıvılcımları olabilir...”

Yapabileceğiniz bir şey olabilir mi? Doğrusu bilmiyorum.”⁽⁴⁵⁾

Bunun pratik anlamı, bir darbeye girişmesi için generale çağrıda bulunmaktı. Guçkov ile egemen sınıfın diğer üyeleri, ordunun iktidara el koyacak cesareti göstermesini umuyor, bunun için dua ediyorlardı. Ne var ki, General Alekseev bu adımı atmayı reddetti.

Bundan üç ay sonra, daha sonraları Geçici Hükümet'in başına geçecek olan Kerenski'ye göre, 15-16 Kasım günlerinde Çar'ın konutunda gerçekleştirilecek bir darbe için gizli bir planın hazırlığına girişilmişti. Bu, Prens Lvov ile General Alekseev arasında kalan özel bir anlaşmaydı. Bu ikisi, Çariçe ve Rasputin kliği tarafından Çar'a uygulanan basınca bir son verilebilmesi için Çariçe'nin Çar üzerindeki nüfuzunun kırılması gerektiğine karar vermişlerdi. Alekseev ve Lvov, Çar'ı saptanan saatte Çariçe'yi Kırım'a ya da İngiltere'ye yollamaya ikna edebileceklerini umuyorlardı.⁽⁴⁶⁾

Ocak 1917'de, General Krymov cepheden geldi ve Duma üyelerinin önünde artık işlerin aynı biçimde sürdürülemeyeceğinden yakındı:

“Ordu içinde öyle bir ruh hali söz konusu ki, bir darbe haberi herkes tarafından mutlulukla karşılanacak. Bir darbe kaçınılmaz, cephede düşünülen şey bu. Eğer buna karar verirsiniz sizi destekleyeceğiz. Bundan başka bir çıkış yolu olmadığı da açık. Siz ve diğerleri elinizden gelen her şeyi yaptınız, ama karısının şeytanı nüfuzu Çar'a söylenen dürüst sözlerden daha kudretli. Artık zaman yitiremeyiz.”

Shidlovski, öfke içinde, “Eğer Rusya'yı yıkıma sürüklüyorsa O'na (Çar'a) acıyıp müsamaha gösteremeyiz” diye bağırıyordu. Bu gürtlülü tartışma sırasında, General Brusilov'un -gerçekten söyleyip

söylemediği belli olmayan- şu sözleri de kayıtlara geçti: "Eğer mesele gelip Çar'la Rusya arasında bir tercih yapma zorunluluğuna dayanırsa, benim tercihim Rusya'dan yana olacak."

Bir Kadet olan Shingarev ise şunu söyledi: "General haklı -bir darbe zorunlu. Ancak buna girişme cesaretini kim gösterecek?"

Sorun da bıydu. Hiçkimse harekete geçme yürekliliğini gösteremedi. Herkes sürekli darbeden söz ediyor, ama bu yolda küçük bir adım bile atılmıyordu.

Çar ailesine yakın kişiler bile acil bir darbeye ihtiyaç olduğu fikrini olumlanmaya başlanıyordu:

6

Şubat Devrimi'nden ikili iktidara

Şubat Devrimi

1917 yılında, geleneksel olarak kutlanan Kanlı Pazar'ı anma gününde (9 Ocak) 114 işyerinden 137.500'e yakın işçi greve çıktı. Bu grev rastlantısal olarak ortaya çıkmadı. Nitekim, Şubat'ın son haftası içinde bundan daha büyük ve daha derin yeni bir grev hareketi gelişti. Bu, Putilov işletmelerindeki lokavtın ve giderek derinleşen ekme kışlığının bir ürünüydü.

18 Şubat günü, Putilov işletmelerinden birinde işçiler yüzde 50 oranında bir ücret artışı talebinde bulundular. İşyeri yönetiminin bu talebi yerine getirmeyi reddetmesi üzerine işçiler oturma grevine başladılar. 21 Şubat'ta bu işçiler işten atıldılar. Grev diğer işletmelere yayıldı, işletme yönetiminin buna tepkisi tüm işletmeleri belirsiz bir süre için kapatmak oldu. Bu, iyi örgütlenmiş 30.000 kadar işçinin kendisini sokakta bulması anlamına geliyordu. Putilov'daki lokavt grev hareketinin yaygınlaşmasına önemli bir katkıda bulundu.

Ekme kışlığına gelince; Petrograd'ta Şubat ayı ortalarında yalnızca on günlük ekme üretimine yetecek kadar un kalmıştı. Askeri bölge komutanı General S. S. Khabalov, belediye yöneticileriyle birlikte ekmeği karneye bağlamaya karar verdi. Bunu haber alan insanlar ertesi sabah, 16 Şubat günü, fırınların ve yiyecek satan dükkanların önlerinde uzun kuyruklar oluşturdular. Birkaç saat gibi kısa bir

süre içinde boşalan dükkanlar kepenklerini indirdiler. Bunun üzerine, halk kalabalık gruplar halinde dükkanların camılarını kırmaya başladı. Ertesi günlerde bu tür olaylar tekrar tekrar yinelandı.

23 Şubat, Uluslararası Kadın Günü idi. Fabrikalardaki konuşmalardan sonra sokaklara dökülen kalabalık kadın grupları ekmek için haykırıyorlardı. Orada burada kızıl bayraklar görülmeye başlandı, 'Kahr olsun otokrasi' sloganı işitilmeye başlandı.

23 ve 24 Şubat olayları, gizli bir *okbrana* raporunda çok canlı bir şekilde anlatılır:

"23 Şubat sabahı saat 9'da, Vyborg bölgesindeki fabrika ve işletmelerde çalışan işçiler, fırın ve dükkanlardaki siyah ekmeğin kılığını protesto etmek üzere greve çıktılar; grev, Petograd, Rojdestvenski ve Liteinyi bölgelerindeki bazı fabrikalara sıçradı ve 50 işyerinden toplam 87.534 işçinin yedi gün boyunca grev yapmasıyla birlikte sanayi işletmelerinde üretim durdu.

"Öğlen saat 1'de caddelerde büyük kalabalıklar halinde yürüyerek 'Ekmek istiyoruz!' diye bağırarak Vyborg bölgesi işçileri karışıklık yaratmaya, yol boyunca çalışmayı sürdüren arkadaşlarını aralarına katmaya ve karşılarına çıkan tramvayları durdurmaya başladılar. Şoförlerden elektrik motorlarının anahtarlarını alan göstericiler 15 tramvayın durmasına ve Petrograd tramvay istasyonuna çekilmesine neden oldular.

"Kendilerini dağıtmak için bölgeye sevk edilmiş polis ve askerler tarafından kovalanan grevciler bir yerde dağıtılıyor, ancak olağandışı inatçılıklarını açıkça göstererek bir başka yerde yeniden toplanıyorlardı. Vyborg bölgesinde asayiş ancak akşam 7 sularında sağlandı."⁽¹⁾

Ertesi gün işçi hareketi dinamizminden hiçbir şey yitirmiş değildi. Nitekim 24 Şubat akşamı geç saatlerde tutulmuş bir *okbrana* raporunda şunlar ifade edilmiştir:

"İşçilerin ekmeğin kılığı ile ilgili olarak din gerçekleştirildikleri grev bugüne de devam etti; gün boyunca toplam 158.583 işçinin çalıştığı 131 işletme kapandı.

"Grev kararı almış işletmelerdeki işçiler sabah fabrikalarına gel-

dikten sonra kısa süren bir müzakereden sonra fabrikalarını terk etmeye başladılar; bir kısmı evlerine giderken diğer bir kısmı caddelere dağıldı ve birtakım karışıklıklar çıkardı...

"Bu şekilde, kalabalığın sayısı hızla ilkin iki, daha sonra üç bin kişiye ulaştı. Bolşoy Meydanı'nın köşesi ile Grebetskaya Caddesi'ndeki göstericiler bir takım gücündeki polislerle karşı karşıya geldi; polis onları durdurmada sayıca yetersizdi ve göstericilerin yollarına devam etmesine izin vermek zorunda kaldı. Kamennostrovskii Meydanı'ndaki kalabalık Kazaklar ve atlı polisler tarafından dağıtıldı.

"Göstericiler arasında çok sayıda öğrenci de vardı... Sabah saat 9 sıralarında işe gelen 'Aivaz' fabrikasının 3.500 işçisi otomobil atölyesinin bulunduğu binada toplandı; burada dışarıdan gelen konuşmacılar hükümete karşı duydukları hoşnutsuzluğu dile getirdiler ve işçileri birleşmeye, Duma'nın mevcut hükümeti görevden almasını sağlamak için aktif gösteriler düzenlemeye çağırıldılar; ayrıca, harekete geçmeleri halinde yalnızca işçilerden değil, demiryolu, tramvay, telgraf ve postane çalışanlarından da destek göreceklərini söylediler. Taleplere gösteriler eşlik etmeli, ancak etraf talrip edilmemeliydi. Caddelerde tek bir kalabalık olarak değil, ayrı ayrı gruplar halinde yürünmeli, her grup saat 3'te Duma'ya ulaşmış olmaya çalışmalıydı. Sonuç olarak, hükümetin görevden alınması talebini dile getiren bir karar benimsendi. Yaklaşık 3.000 işçiden oluşan ve Nevski Meydanı boyunca ilerleyen bir kalabalık, 80 numaralı binaya geldiğinde durdu; burada işçiler mevcut rejimin devrilmesi çağrısında bulunan, ertesi gün, 25 Şubat'ta, öğlen saat 12'de Kazan Katedrali yanında toplanmasını öneren bir konuşmacıyı dinlediler. Yukarıda anlatılan olaya bağlı olarak, polis teşkilatından bir komiser muavininin raporuna dayanarak eklemek gerekir ki, 'Kalabalığa yakın bir yerde bulunan Kazaklar onu dağıtmak için girişimde bulunmadılar.' Kazakların ve askerlerin hareketsiz kaldıklarını bildirir başkaca duyumlar da alınıyor."⁽²⁾

Ertesi gün, 25 Şubat'ta, *okbrana* raporları askerlerin ve hatta Kazakların işçileri bastırmaya hazır olmadıklarına dikkat çekiyor, daha olumsuz bir tablo çiziyorlardı:

"25 Şubat günü, Bolşoy Samsonievski Meydanı'ndan Botkinskaya Caddesi Boyunca Nijni Novgorod Caddesi'ne doğru ilerleyen yaklaşık 6.000 kişilik bir işçi topluluğu, başlarında at üzerinde boy gösteren 5. Bölge Polis Şefi Shalfeev olan bir Kazak ve polis takımı tarafından karşılandı. Kalabalık polis şefini atından yere düşürerek sopa ve demiryolu raylarını yerinden oynatmak için kullanılan demir çengelle dövmeye başladı. Polisler kalabalık üzerine ateş açtılar (Kazaklar gözle görülür biçimde hareketsiz kaldılar); bunun üzerine kalabalıktan da ateş açıldı. Polis şefi ciddi bir biçimde yaralandı ve askeri hastaneye kaldırıldı.

"Kalabalık hala aynı noktada duruyor. Ayrıntılı bilgiler toplanmaya çalışılıyor... 25 Şubat'ta, Vasilevski bölgesi 1. muntika komiserliğinin Finlandiya Muhafız Alayı yedek taburu komutanına gönderdiği bir kopyası *okbranaya* da ulaştırılmış rapor da Kazakların hareketsizliğinden söz ediyor. Rapor, ayın 25'inde Vasilevski Adası'nda polis ve Finlandiya alayı askerleri tarafından bastırılan karışıklıklarla ilgilidir ve 'olay yerine gelen I. Don Kazak Alayı'na bağlı müfrezenin asayişin sağlanması için hiçbir şey yapmadığını' bildirir... Eğer karışıklıkları önlemek üzere kesin önlemler alınmazsa, pazartesi günü caddelerde barikatların kurulması muhtemeldir. Ayrıca, belirtmek gerekir ki, karışıklıkları bastırma üzere olay yerine sevk edilen askeri birlikler arasında göstericilere yakınlık gösterenler olmuş, hatta bazı birliklerden askerler 'daha sıkı bastırın' diyerek göstericileri teşvik etmişlerdir. Eğer denetim yitirilirse ve liderlik yeraltındaki devrimcilerin üst düzey militanlarının eline geçerse, olayların çok daha ciddi boyutlara sıçraması beklenmelidir."³⁾

26 Şubat'ta, bir *okbrana* raporunda ilk kez bir askeri ayaklanmadan söz edilir:

"Polis komiser muavini Kharitonov'un raporuna göre, saat sabah 6'da, Pavlovsk Muhafız Alayı'nın 4. Bölüğü, daha önce atçılık okulunun avlusundaki kışlasını terk edip Nevski Meydanı'na gönderilmiş ve burada halkın üzerine ateş açmış olan aynı alayın talim müfrezesine duyduğu kızgınlıkla, başında yetkisiz bir subayın komutanlığında adı geçen müfrezeyi bulunduğu görev yerinden

uzaklaştırmak amacıyla Nevski Meydanı'na doğru yürüyüşe geçmiştir. Ancak, yolları üzerinde bulunan Hazreti İsa Kilisesi yakınında on atlı memurdan oluşan bir polis devriyesiyle karşılaşan 4. Bölük askerleri, 'gaddarlar' diye bağırarak polisleri kışkırtmışlar, daha sonra onların üzerine birkaç el ateş etmek suretiyle bir polis memurunu ve atı öldürmüşler, bir polisle atını da yaralamışlardır. Daha sonra kışlasına geri dönen askerler burada bir ayaklanma başlatmışlardır. Ayaklanmaya müdahale etmek üzere olay yerine gelen Albay Eksten bir asker tarafından yaralanmış ve bir elini kaybetmiştir. Bunun üzerine Preobrajenski Muhafız Alayı'ndan çağrılan bir birlik olay yerine gelerek ayaklanmacı askerleri silahsızlandırmış ve teslim almıştır."

26 Şubat'ta, General Khabalov çar'dan çok sert ifadelerin kullanıldığı bir telgraf aldı; telgrafta şunlar söyleniyordu: 'Sana, hemen yarından itibaren başkent sokaklarındaki tüm karışıklıkları derhal bastırmanı emrediyorum; anavatanımızın Almanya'ya karşı zor bir savaş verdiği böyle bir anda bu tür olaylara asla müsamaha gösterilemez.'

Çar'ın bu emri Petrograd'taki askeri yetkililerin taktiklerinde esaslı bir değişime yol açtı. O zamana kadar göstericilerin üzerine ateş açmaktan kaçınılmıştı. Şimdi ise, Khabalov, emrindeki subaylara, ıyıyaya rağmen dağılmanakta ısrar eden göstericilerin üzerine ateş açılması emrini veriyordu. Rejim kumar oynamaktaydı. Eğer askerler emirlere itaat ederlerse devrimci hareket ezilecekti. Ama ya itaat etmezlerse?

Polis, kararlılığını göstermek üzere, aralarında Bolşevik Parti Petersburg Komitesi'nin beş üyesininin de bulunduğu yüze yakın insanı 26 Şubat akşamı tutukladı. O gün (Pazar) yaşanan olaylar, yüzeysel olarak, hükümetin bir zaferine işaret ediyor gibiydi. Şehir merkezinin dört ayrı yerinde toplulukların üzerine ateş açılmıştı; Znamenskaya Meydanı'nda Volinski Alayı'na bağlı bir müfrezeye tüfeklerin yanı sıra makinalı tüfek de kullanılmış, açılan ateş sonucu 40 kadar insan ölürken bir o kadarı da yaralanmıştı. Akşam saatlerinde Pavlov Alayı'nın bir bölümünde bir ayaklanma girişimi yaşanmış, ancak bu ayaklanma diğer askerlerin yardımıyla bastırılmış ve ayaklanmanın elebaşları tutuklanarak Peter ve Paul kalesine kapatılmıştı.⁴⁾

Ne var ki, ertesi gün ayaklanma ordu içinde yayılmaya başladı. Uzun süredir devam eden sokak gösterilerini muzaffer bir devrime dönüştürecek olan bu ayaklanma, önceki gün yapılan gösteriler sırasında işçilere en büyük kayıpları vermiş olan alayda, Volinski Alayı'nda başladı. Askerler gece boyunca o gün yaşanan olaylar hakkında konuşmuşlar ve bir daha toplulukların üzerine ateş açmama ya karar vermişlerdi. 27 Şubat sabahı alay yatakhanelerine gelen Yüzbaşı Lasheviç, askerlerin 'Bundan böyle kalabalığa ateş açmayacağız' bağrılarıyla karşılanmıştı.

Bir *okbrana* raporunda bu olay şöyle anlatılır:

"Polis komiser muavini Liubitski'nin tuttuğu rapora göre, Volinski Alayı'nun eğitim müfrezeleri sabah saat 9'da Vilna Geçiti'ndeki 13/15 numaralı barakalarda ayaklandılar, askerlerden sorumlu olan Yüzbaşı Lasheviç bir tüfek kurşunuyla öldürüldü; bundan sonra, Litovskii Alayı ayaklandı; Kiroçnaya Sokağı'ndaki barakalarda yerleşmiş olan adı geçen alayın askerleri cephaneliği yağmalamaya, araçlardaki şarjörlerle ve tabancalara el koymaya başladılar; aynı barakalarda bulunan Preobrajenski Alayı'nun bir bölümü de bunlara katıldı.

Komiser muavini Liubitski'nin raporuna göre, öğlen saat 12'de, Preobrazhenkii Alayı'nda (Kiroçnaya Sokağı no 37) askerler, silahlıların ve cephaneliğin dağıtılması talebini reddettiği için alay komutanı olan Albay Bogdanoviç'i öldürdüler; bu alayın askerleri, bundan sonra, gruplar halinde alay cephaneliğinin bulunduğu yerler olan Nevski Meydanı'na, Duma'ya ve Vyborg bölgesine doğru dağıldılar. Ayaklanmayı diğer birliklere sıçratmak amacıyla bütün diğer alaylara atlarla ve otomobillerle haberciler gönderdiler. Çatışmalar başlamış bulunuyor. Gospitalnaya, Paradnaya ve diğer caddelerdeki kalabalıklar bir hayli büyük."⁽⁹⁾

Dirüst bir görgü tanığı ve devrimin kusursuz bir tarihçisi olan N. N. Sukhanov'a göre, kışlarını terk ederek kalabalığa katılan askerlerin sayısı 25.000 dolayındaydı ve garnizonda kalan askerlerin -bunlar toplam 160.000 kadardı- de işçileri fiili olarak bastırmaya istekli oldukları söylenemezdi.⁽¹⁰⁾ Bir başka kaynağa göre ise, 27 Şubat'ta greve çıkmış 385.000 işçiye katılan askerlerin sayısı 70.000'di.⁽¹¹⁾

28 Şubat çarçı güçlere son darbenin vurulduğu gün oldu: Rejime 'bağlı' askeri birliklerin son kalıntıları da teslim oldular; Peter ve Paul kalesi bir tek kurşunun dahi sıkılmadan ele geçirildi; çar'ın bakanları ya tutuklandılar, ya da yeni yöneticilere teslim oldular.

Kendiliğinden bir devrim

Devrim tamamen kendiliğinden ve plansız bir biçimde gerçekleşti. Troçki'nin de haklı olarak belirttiği gibi, 'hiç kimse, ama hiç kimse, 23 Şubat'ın mutlakiyete karşı kesin ve nihai bir hareketin başlangıcına işaret ettiğini düşünmemişti -eldeki verilere dayanarak bunu kategorik olarak ileri sürebiliriz'.⁽¹²⁾

Sukhanov da benzeri bir gözlemde bulunuyor: '*Büyük ayaklanmaya hazırlanmakta olan bir tek parti bile yoktu.*'⁽¹³⁾

Aynı şekilde, *okbrananın* eski bir yöneticisi de, devrimin 'parti ajitasyonunun bir ürünü değil, bütünüyle kendiliğinden gelişmiş bir olgu' olduğunu ifade etmiştir.⁽¹⁴⁾

Şubat Devrimi'nde çok etkin bir rol oynamış olan bolşeviklerin Vyborg Bölge Komitesi'nden işçi lideri Kairov, sonraları, 23 Şubat gününe ilişkin olarak 'devrimin böylesine yakın bir zaman içinde gerçekleşebileceği hiç kimsenin aklına gelmemişti' demişti. 22 Şubat günü bazı kadın işçiler ertesi günkü Uluslararası Kadın Günü'nün örgütlenmesi faaliyetini görüşmek üzere bir toplantıda bir araya geldiklerinde, Kairov onlara acele eylemlere girişmekten kaçınmalarını salık vermişti.

"Fakat, 23 Şubat günü beni şaşırta ve kızdıran bir gelişme oldu; Erikson işletmesinin koridorunda acil bir toplantı yapmakta olan beş kişiden biri olan yoldaş Nikifor Ilyin'den, bazı tekstil fabrikalarında greve gidildiği, metal işçilerini desteklediklerini bildirmiş olan kadın işçilerden bir heyetin geldiği haberini aldık.

"Grevcilerin bu davranışı beni çok kızdırmıştı, çünkü hem parti-nin Bölge Komitesi'nin kararını hiçe saymışlar, hem de daha bir gece önce onlara temkinli ve disiplinli olmalarını salık vermiş olmama karşın greve çıkmışlardı.

"Bolşevikler istemeye istemeye buna (grevlerin yaygınlaşmasına) razı geldiler, diğer işçiler de menşevikler ve sosyalist devrimciler- bunu takip ettiler. Çünkü, bir kitle grevi bir kez başladığında

size düşen görev herkesi sokağa çıkmaya çağırmak ve insanlara önderlik etmektir.”⁽¹¹⁾

Bolşevikler, genel grev çağrısı yapan ilk bildirimlerini ancak 25 Şubat'ta çıkarabildiler -2.000 işçi çoktan işe paydos dedikten sonra!

Aynı gün, Petrograd'taki bolşevik liderlerden Şliapnikov, inatçı işçilere silah dağıtmayı reddediyordu: 'Silah arayışına girmeyi kesinlikle reddettim ve tüm işçilere silah temin edilebilmesi için askerlerin ayaklanmaya çekilmesi gerektiğini söyledim. Bu, birkaç düzine tabanca bulmaktan daha güç bir işti, fakat bütün eylem programının gelip dayandığı temel sorun da buydu.’⁽¹²⁾ Bu, Şliapnikov'un uzak görüşlülüğünün mü, yoksa sorumluluğu üstüne almaktan duyduğu çekingenliğin bir ifadesi miydi?

Tekrar Kairov'a dönersek; olaylar yaşandıktan çok sonra Kairov şunları yazabilmişti: 'Parti merkezlerinden yönlendirici nitelikte hiçbir insiyatif görmedik... Petersburg Komitesi tutuklanmıştı ve Merkez Komitesi'nin temsilcisi olan Yoldaş Şliapnikov bir sonraki gün için birtakım direktifler verebilecek durumda değildi.'

26 Şubat Pazar günü görece olarak sakin geçti. Fabrikalar kapalı durumdaydı ve kitlelerin gücünü kestirmek olası değildi. Daha önceki günlerde olduğunun aksine, işçiler fabrikalarda bir araya gelip toplanamıyorlardı, bu gösteri yapılmasını engelliyordu. Doğal olarak, Kairov gibi aşağı kademedeki liderler halkın içinde bulunduğu ruh halini değerlendirmekte zorlanıyorlardı. Böylece, aynı günün akşamı, Pazar gecesi, Kairov şöyle bir çıkarsamada bulundu: 'Devrim güç kaybediyor. Göstericiler silahsızlandırılmış durumdalar. Kesin bir kararlılık içine girmiş olan hükümete karşı artık bir şey yapamaz.'

Şubat Devrimi'nin kendiliğinden bir niteliğe sahip olduğunu doğrulayan bir diğer kaynak ise *okbrana*dır. Bolşevik Parti içinde 'Limonin' takma adıyla faaliyet yürüten bir *okbrana* ajanı, şu raporu hazırlanmıştı:

"Başlanmış bulunan hareket, herhangi bir parti hazırlığı ve bir eylem planı için yapılmış herhangi bir müzakere olmaksızın alevlendi. Devrimci çevreler ancak ikinci günün sonuna doğru, hareketin eriştiği başarı düzeyini mümkün olan en geniş sınırlarına

kadar geliştirme olasılığı belirlediği zaman harekete geçmeye başladılar... Partiyle ilişkisi olmayan kitlelerin genel tavrı şu şekildedir: Hareket, herhangi bir hazırlık olmadan ve bütünüyle yaşanan ekmecek katılığına bağlı olarak, kendiliğinden başladı.”⁽¹³⁾

Bununla birlikte, devrimin kendiliğinden karakterine işaret etmenin ona katılan insanların ve alt düzey liderlerin siyasi fikirlerden yoksun olduklarını ileri sürmek anlamına gelmediğini burada hemen belirtmek gerekir. Troçkl, 'Şubat Devrimi'ne kim önderlik etti?' diye sorduktan sonra bu sorunun doğru yanıtını yine kendisi verir:

"Bu soruyu rahatlıkla şu şekilde yanıtlayabiliriz: çoğunluğu Lenin'in partisi tarafından eğitilmiş bilinçli ve öfkeli işçiler. Ancak, hemen şunu da eklememiz gerekir: Ayaklanmanın başarısını güvenceye alacak kapasiteye sahip olduğunu göstermiş olan bu liderlik, devrimin liderliğini derhal proleter öncünün ellerine teslim edecek kadar olgun da değildi.”⁽¹⁴⁾

Burjuvazi iktidarı almaktan korkuyor

Rus burjuvazisi, bütün tarihi boyunca, korkak ve karşı devrimci olduğunu kanıtlamıştır. Çarlık Dışişleri Bakanı Sazonov, 26 Ağustos 1915'de yapılan bir Bakanlar Kurulu toplantısında yerinde bir ifadeyle şunu söylemişti: 'Milyukov (Kadet lider) en büyük burjuvadır ve toplumsal bir devrimden başka hiçbir şeyden olmadığı kadar çok korkar. Genel olarak, Kadetlerin çoğu kendi yazgılarının ne olacağını düşündüklerinde korkudan titrerler.’⁽¹⁵⁾

Burjuvazi, çarlık rejiminin halkın yoğun saldırısını altına girdiği 25-27 Şubat günlerinde dahi, devrimden kaçınmanın bir yolunu arıyor ve monarşiyle uzlaşmaya çalışıyordu. Sukhanov bununla ilgili olarak şunları yazıyor:

"Lider çevreleri düşünülürse, bunların bütün düşünce ve çabaları devrimi biçimlendirme, ya da ona katılma ve kendilerini onun başına geçirme amacına değil, yalnızca devrimden sakınma hedefine yönelikti. Her türlü girişim çarlıkla uzlaşma içinde gerçekleştirildi; siyasi dalavereler hep yürürlükte kaldı. Bütün bunlar halk hareketinden bağımsız olmakla kalmadı, fakat ayrıca onun

zararına bir biçimde ve açıkça onun yıkımı amaçlanarak yapıldı. "Bu aşamada burjuvazinin konumu oldukça açıktı: bir yandan kendisiyle devrim arasına mesafe koymak ve çarlık rejiminin yanında ona ihanet etmek, diğer yandan ise kendi manevraları için onu istismar etmek."⁽¹⁶⁾

Ne var ki, devrimin yengiyeye ulaştığının açıkça görüldüğü 27 ve 28 Şubat günlerinde, bu konumu sürdürmek artık olanaksız hale gelmişti. Kapitalistler, şimdiden sonra, destek vermemiş oldukları devrimin meyvalarını toplamaya girişiyorlardı. Sukhanov şunları yazıyor:

"O andan itibaren Milyukov'un ve onun şahsında Rusya'nun bütün mülk sahiplerinin gerçekte çok trajik bir sorunla yüz yüze kalmış oldukları çok açıktı... Çarlık rejimi kesin olarak yıkılmadıkça ona dört elle sarılmak, onu desteklemek ve ulusal liberalizmin herhangi bir iç ya da dış programını onu esas alarak biçimlendirmek zorunluydu. Birazcık deneyim sahibi olan her burjuva bu durumun farkındaydı.

"Fakat çarlığın halk hareketinin darbeleri altında neredeyse devrilmek üzere olduğu, ama nihai yazgısının tam olarak görülemediği bir durumda ne yapmak gerekirdi? Kuşkusuz, doğal çözüm son ana kadar tarafsız bir konumu benimsemek ve geri dönme şansını elden kaçırmamak idi. Ne var ki, pratikte tarafsızlığın da belli sınırları vardı; bu sınırın ötesine geçildiğinde, tarafsızlığın bizzat kendisi tek yanlı ve hatta iki yanlı olarak dönüş yolunun kapanmasına yol açabilirdi. İşte bu nazik anda öngörülü, esnek ve çevik olmak gerekiyordu. Ancak gerçek trajedi daha sonra başladı. Halk devrimi çarlık rejimini tarihin çöp tenekesine yuvarladıktan sonra ne yapmak gerekiyordu? İktidarı çarlığın elinden almak doğaldı. Eğer devrim hem çarlığı hem de aynı yoldan burjuvaziyi devirmeye çalışacaksa, bu durumda devrimi ezme üzere çarlıkla işbirliği yapmak hem daha doğal, hem de kaçınılmazdı. Ama, ya çarlık umutsuz bir durumda bulunurken devrimin başına geçmek bir olasılık olarak hala olabilirliğini koruyorsa? Ya ondan 'yararlanına' konusunda birtakım umutlar belirmiş ise? Bu durumda ne yapmak gerekirdi? Devrim ve demokrasi

devrimin hakkını bulmaması sona ermesiyle devrimin başarısızlıkta kalması!"⁽¹⁷⁾

Büyük toprak sahibi ve su katılmamış bir monarşist olan Rodzianko, 27 Şubat günü bir uzlaşma bulma umuduyla çarın yanına çıktı: yeni bir çar, belki kral naibi olarak amcası Michael ile birlikte Çariçe Aleksei, ya da zorunlu olması halinde Michael'in bizzat kendisi. Ama bundan hiçbir şey çıkmadı. Nikolai tahtından çekildi ve onu kardeşine verdi; ancak kardeşi kendi yaşamı konusunda güvence verilmedikçe tahta geçmeye niyetli değildi ve böyle bir zamanda böyle bir güvencenin verilemeyeceği de ortadaydı. Böylece monarşi sona ermiş oldu. Sukhanov şunları yazıyor:

"Rodzianko'nun Duma ve mülk sahibi sınıflar adına kime danıştığını bilmiyorum; ama, her halukarda, çarlık yanlı güçlerle ortak bir cephe kurarak devrimin üstesinden gelme taktığının devrimi istismar ederek ve onun başına geçip kontrolü elde tutarak demokratik hareketin üstesinden gelmeye çalışmaktan mulitemelen daha riskli olacağı o saatlerde gözle görülecek kadar açıklık kazanmıştı."⁽¹⁸⁾

"... Bizim burjuvazimiz... monarşi devrildikten sonra değil, monarşi devrilmeden çok önce halka ihanet etti: Uygun zamanı geldiğinde halka ihanet etme tasarımıyla bir devrim başlatmadı; halkın devrimi en son sınırına gelip dayandığı anda ve adeta saçlarından tutulup sürüklenerek devrimin içine çekildi. Bizim burjuvazimizin hesaplarının ne olduğu konusunda hiçbir kuşkuya yer yok."⁽¹⁹⁾

Ancak, burjuvazi açısından son derece talihsiz bir durum söz konusuydu: Daha çar tahtını terk etmeden önce yeni bir iktidar kurumu halihazırda doğmuş bulunuyordu -Petrograd Sovyeti. Birkaç günlük bir zaman dilimi içinde, Rusya'da bir Sovyete sahip olmayan tek bir şehir bile kalmamıştı. 22 Mart gününe gelindiğinde, Petrograd Sovyeti ile ilişki kurmuş Sovyetlerin sayısı 77'ye ulaşmıştı (ve asker ve fabrika sovyetleri bu rakama dahil değildi).⁽²⁰⁾

İktidar Sovyette

24 Şubat Cuma akşamı, Petrograd fabrikalarında İşçi Vekilleri Sov-

yeti için seçimler yapılmaktaydı. Dolayısıyla, daha Şubat Devrini nihai zafere erişmeden önce Sovyet doğmuş durumdaydı. Sukhanov şunları söylüyor:

"Eğer mevcut herhangi bir otoriteden bahsetmek gerekirse, 28 Şubat'la birlikte fiili iktidarın onun (Sovyetin) ellerinde olduğu söylenebilir. Bu, sokaktaki herkes için aşikar bir şeydi. *Bilimsel olarak*, iktidar Duma Komitesi'ne aitti... Ancak onların iktidarı bir kağıttan ibaretti -isterseniz buna 'moral' iktidar deyin;... (Duma Komitesi -ç.n.) bu kritik kaos saatlerinde *yönetme kapasitesinden* tamamen yoksun durumdaydı."

Şehirde düzeni yeniden inşa edebilecek ve yaşamı yeniden olağan seyrine sokabilecek yegane örgüt:

"İşçi ve asker yığınları üzerinde kontrolü ele geçirmeye başlamış olan Sovyet'di. Tüm etkin işçi örgütlerinin Sovyetin insiyatifine girmiş olduğunu herkes açıkça görüyordu; atıl durumdaki tramvayları, fabrikaları, gazeteleri yeniden işler hale geçirecek olan, hatta düzeni yeniden tesis edecek ve şehir sakinlerini şiddetten koruyacak olan organın Sovyet olduğu herkesçe biliniyordu."⁽²¹⁾

Bundan bir ay kadar sonra, Mart ayı sonlarında, durumda herhangi bir değişiklik yoktu:

"Sovyetin popüleritesi ve otoritesi, şehirli ve köylü yığınlar arasında yuvarlanan bir kartopu gibi giderek büyüyordu... Bu yalnızca söz konusu yığınlarla da sınırlı değildi; siyasi çevrelerde ve devlet kurumlarında da aynı şey geçerliydi -Sovyetin gerçek gücü ve potansiyel yetenekleri giderek daha iyi sezilirken hükümetin ve hükümet organlarının çaresizliği daha net gözleniyordu. "Resmi hükümet aygıtını oluşturan parçalar birbirini ardına atıl kalmaya başlamışlardı. Her iki tarafın arzu ve iradesinden bağımsız bir şekilde, Sovyet resmi hükümet aygıtının yerini almaktaydı."⁽²²⁾

Şubat Rejimi'nin sonuna kadar Sovyet en büyük iktidar organı olma konumunu sürdürdü.

Ama burjuvazinin iktidarı alması gerekir...

Menşevik liderlere göre, iktidarın burjuvazinin elinde olması tartışması bile yersiz olan bir gerekliliktir; çünkü bu, onların 'marksizmi'ne göre, tarihin değişmez yasaları tarafından önceden saptanmış bir koşuldur.

Menşevizmin aşırı solcu enternasyonalist kanadından olan Sukhanov bile bu varsayına bütünüyle teslim olmuş durumdaydı. Nitekim, Şubat Devrini'nden önce şu konuda hiçbir kuşkusu yoktu:

"Çarlık rejiminden sonra onun yerini alması gereken hükümet bütünüyle burjuva karakterde olmalıdır... Mevcut devlet aygıtının bütünü, bürokratlar ordusu, Zemstvolar ve belediyeler-ki bunlar demokrasinin tüm güçleriyle işbirliği yapmışlardır- Milyukov'a itaat edebilirler, Çekidze'ye değil. Başka bir aygıt olmadığı gibi olması da beklenemez."⁽²³⁾

Birisi burjuvaziye karşı parmağını kınıldatsa hemen karşı devrimci safta yerini almış olacak, bu ise devrimin yenilgisiyle sonuçlanacaktı:

"Burjuvazi bütün ağırlığını yekvücut olarak terazinin öbür kefesindeki çarlıktan yana koyacak ve onunla -devrime karşı- güçlü bir birleşik cephe oluşturacaktı. Bu ise, bütün bir orta sınıfın ve basının devrime karşı harekete geçmesine yol açacaktı... Bu koşullarda iktidarın sosyalist bir tarzda ele geçirilmesinin anlamı, devrimin derhal ve kaçınılmaz bir biçimde yenilgiye uğraması olurdu."⁽²⁴⁾

Savaş, burjuvazinin devrilmesini olanaksız kılan bir diğer faktördü. Dış siyasetin üstesinden yalnızca burjuvazi gelebilirdi. Sukhanov şunları söylüyor:

"Dış siyasette sonuçları önceden kestirilemez olan köklü bir değişikliğe gitmek devrimin yüz yüze bulunduğu güçlüklerle bir yenisini daha eklemek anlamına gelecekti ve böyle bir değişikliği tartışmak bile anlamsız olurdu... Dış siyaset alanındaki sorunların çözümünde sorumluluğu geçici bir süre için burjuvazinin üstlen-

mesi, otokrasinin askerî siyasetini sürdüren bir burjuva hükümeti altında savaşın mümkün olan en kısa sürede ve en sancısız biçimde tasfiye edilmesi mücadelesine girişilebilmesi açısından, bana mutlak bir zorunluluk olarak göründü... Eğer bir burjuva hükümetin varlığını kabullenecek ve onun devrime bağlılığına inacak idiysek, bu durumda *savaşa karşı sloganları rafa kaldırmanın* geçici bir süre için zorunlu olduğu mantıksal olarak açıkça ortadaydı... Genel olarak, iktidar sorunun çözümünün ne olacağı bana göre çok aşıkardı... İktidar burjuvazinin olmalıydı."⁽²⁵⁾

Sovyetin liderleri iktidarı alması için burjuvaziye yalvarıyor

Tüm iktidar Sovyetin elindeydi, ne var ki, liderlerinin izlediği siyaset yüzünden iktidarı liberal burjuvaziye devretmek zorunda kaldı. Menşeviklerin Sovyet içindeki güçlü ismi Tsereteli bunu şöyle açıklıyordu: 'Burjuvaziyle bir uzlaşmaya varılması zorunludur. Devrimin izleyebileceği başka bir yol yoktur. Tüm iktidarın elimizde olduğu ve bir parmak hareketiyle hükümeti alaşağı edebileceğimiz doğru; ancak bu devrimi bozguna uğratmak anlamına gelir.'⁽²⁶⁾ Böylece, Sovyetin liderleri iktidarı alması için liberallerin liderlerine yalvarmaya başladılar. Aksi taktirde bunun sonuçlarının korkunç olacağını ileri sürerek onlara gözdüğü vermeye çalıştılar. Yığınların aşırılıklarını durduracakları, Sovyetin kendi kendisine kısıtlamalar getireceği sözünü verdiler.

Sukhanov durumu şöyle açıklıyor:

"Onların (kapitalistlerin) bu deneye girişmekten vazgeçerek kendi sınıf egemenliklerini pekiştirmenin diğer yöntemlerine başvurmalarına yol açabilecek herhangi türden bir taleple onlara meydan okumaktan kaçınmamız gerekir.

"Bu 'bileşimi sekteye uğratmamak' için her türlü çabayı göstermeliyiz ve dolayısıyla, hangi somut koşullarda iktidarı Milyukov'un hükümetine devredebileceğimiz sorusuna yanıt getirirken kendimizi asgari ve gerçekten vazgeçilemeyecek talepler içeren bir programla sınırlamalıyız.

"Ecas olarak, yalnızca tek bir koşul öne sürmemiz gerektiğini düşündüm: *ülkede tam bir siyasi özgürlüğün, örgütlenme ve aj-*

stasyon konusunda mutlak bir özgürlüğün garanti edilmesi."⁽²⁷⁾

Sovyet iktidar olacak güce sahipti; ancak ondan seve seve vazgeçmeye de hazır - yeter ki kapitalistler Sovyetin kapısına kilit vurmayacakları, çanına ot tıkamayacakları konusunda söz versinler! Önderleri burjuvazinin iktidarı almasını sağlayabilmek için her yola başvurular: Yalvardılar, tatlı dille kandırmaya çalıştılar, tehditler savurdular...

27 Şubat'ta Sukhanov burjuvazinin lideri Milyukov'u tehdit ediyordu:

"Şu an, hemen birkaç bina ötede İşçi Vekilleri Sovyeti toplanıyor. Halk ayaklanmasının başarısının anlamı şu ki, birkaç saat içinde, devlet içindeki etkin gerçek iktidar, en azından Petersburg'ta, Sovyetin eline geçmiş olacak. Çarlığın teslim olmasıyla birlikte duruma egemen olacak güç Sovyettir. Aynı zamanda, bu koşullarda halktan gelen talepler kaçınılmaz olarak en uç boyutlara varacaktır. Şu an hareketin daha ileriye doğru çekilmesine gerek yok - zaten aşırı bir hızla tepeden aşağı doğru son sürat ilerliyor. Onun belli sınırlar içinde tutulabilmesi muazzam bir çabayı gerektiriyor. Bunun yanı sıra, halkın taleplerini belli sınırlar içinde tutmaya girişmenin bir hayli riskli bir iş olduğu da unutulmamalı; bu, demokrasiyi kontrol eden grupların halkın gözünde itibar yitirmesine yol açabilir. Hareket, ilkel güçlerin kontrolden çıkmış bir patlamasına da dönüşebilir."⁽²⁸⁾

Bundan birkaç gün kadar sonra, Sukhanov Sovyet Yürütme Komitesi'ne üye bir delege olarak Geçici Hükümet'e (Duma Geçici Komitesi -ç.n.) şunları anlattı: "Sovyet... mevcut genel durumun bir sonucu olduğu ve devrimin çıkarlarına uygun düştüğü düşüncesinden hareketle geçici bir hükümetin kurulması işini burjuva grupları bırakacaktır".⁽²⁹⁾

Geçici Hükümet'in buna tepkisi ne oldu?

"Milyukov çok yerinde bir tavır aldı. Sovyet ile bir uyum içinde olmadıkça hiçbir hükümetin kurulamayacağını ve ayakta kalamayacağını kabul etti. Yetkiyi bir burjuva rejime bırakmanın ya da

elde tutmanın bütünüyle (Sovyet) Yürütme Komitesi'nin insiyatifinde olduğunun farkındaydı. Gerçek gücün nerede yattığını, yeni hükümetin varlığını ve faaliyetinin olmazsa olmaz koşullarını kime borçlu olduğunu görüyordu... Bizim kendi taleplerimizin 'asgari' niteliğine ve Yürütme Komitesi'nin... genel tavrına gelince; Milyukov böyle bir 'ılımlılık' ve böylesi bir 'sağduyu' ummuyordu. Bizim iktidar sorununa ilişkin yaklaşımımızı şaşkınlık ve memnuniyetle karşıladı, hükümetin kuruluşunu da etkileyecek olan savaş ve barış sorununa ilişkin tavrımızdan büyük hoşnutsuluk duydu. Öyle ki, şaşkınlığını ve duyduğu derin memnuniyetini gizlemeyi dahî düşünmedi.”

Milyukov şunu söyledi: “Evet, sizi dinlerken işçi sınıfı hareketimizin 1905'ten bu yana geçen zaman içinde ne büyük bir yol katetmiş olduğunu düşünüyordum.”⁽³⁰⁾

Burjuvazi tiksinti duyduğu devrimden iktidarı devralıyor

Burjuva çevrelerini yakından tanıyan V. B. Stankeviç, devrimden sonra söz konusu çevrelere hakim olan ruh halini şu şekilde tanımlıyor:

“Görüntü olarak, devrimi kutladılar, ona övgüler düzdüler, ‘Yaşla!’ haykırışlarıyla özgürlük savaşçılarını kutladılar, kızıl kurdetalar takındılar ve kızıl bayraklar altında yürüdüler... Herkes, ‘Biz, bizim devrimimiz, bizim zaferimiz, bizim özgürlüğümüz’ diyor-du. Oysa, yüreklerinde, kendi aralarındaki konuşmalarında onları tir tir titreten bir korku vardı; kendilerini bilemedikleri bir yöne doğru sürükleyen düşman, ilkel güçlerin tutsağı gibi hissediyorlardı. O iri yarı, ihtişanlı bir kişilik olan Rodzianko'nun asaletini korumaya çalışarak ve solgun, son derece üzgün bir yüz ifadesiyle Tauride Sarayı'nın* koridorlarında birikmiş üstü başı yuruk pırık asker kalabalığının arasından geçerkenki görüntüsü unutulmaz bir görüntüydü. Resmi kayıtlarda, askerlerin orada Geçici

*Duma Geçici Komitesi -daha sonra Geçici Hükümet- ile İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti'nin kendi toplantılarını düzenledikleri binası (T.Cliff).

Hükümet'e karşı mücadelesinde Duma'yı desteklemek üzere toplandıkları söylenir. Oysa, gerçekte Duma daha ilk günden feshe-dilmiş durumdaydı. Duma Geçici Komitesi'nin tüm üyelerinin ve onun etrafındaki kişilerin yüzünde de aynı ifade vardı. İlerici bloğun temsilcilerinin ise evlerinde çaresizlik içinde sızlandıkları söyleniyor.”⁽³¹⁾

Dördüncü Duma üyesi ve Geçici Hükümet'in destekçisi olan V. V. Shulgin'in tanık olduğu şeyler bundan da çarpıcıdır. Shulgin anılarında şunları yazar:

“Bu dur durak bilmez insan akını görüntüye yeni yüzler getiriyordu; bunların sayısının ne olduğu hiçbir öneme haiz değildi: Hepsi bir tür aptal, hayvansı, hatta şeytansı bir görüntüye sahipti. Tanrım, ne denli çirkin görünüyorlardı! Öylesine iğrençlerdi ki dişlerimi gıcırdatıyordum. Kendimi acı içinde, çaresiz hissetmişim ve sınırsız bir öfkeyle doluydum.

Makinalı tüfek! Evet, sahip olmayı istediğim şey buydu. Bu serseri takımının ancak makinalı tüfeklerin dilinden anlayabileceğini, ancak makinalı tüfeklerin bu vahşi canavarı inine geri gönderebileceğini düşündüm. Bu vahşi hayvan muhterem Rus halkından başkası değildi. Korktuğumuz, her şey pahasına sakınmaya çalıştığımız şey karşımızda duruyordu. Devrim başlamıştı.

“Ah, elimizde makinalı tüfekler olsaydı. Ama hiç silahımız yoktu. En büyük aptallığımız ve tamir edilmesi mümkün olmayan hatamız önceden gerçek bir silahlı güç oluşturmamış olmamızdı. Eğer güvenebileceğimiz bir tek alay olsaydı, kararlı bir tek generale sahip olsaydık sonuç bir hayli farklı olurdu. Ancak bunların her ikisinden de yoksunduk... dahası, her ikisine de sahip olamazdık. Çünkü o sıra Petrograd'ta güvenilebilecek asker kalmamıştı, ya da böyle askerler hiç olmamıştı... Subaylar! Ya subaylar? Bunlardan daha sonra bahsedeceğiz. O sıralar, destek bulmak üzere ‘subayların yakınlığı’nu umut etmek tek bir kimsenin bile aklına gelmemişti.”⁽³²⁾

Geçici Hükümet ile Sovyet arasında hiçbir sevgi bağı yoktu;

lan yalnızca anlaşmalı bir evlilikti. İktidarı kendisinden devraldığı övyet'ten tiksinti düzeyinde nefret eden Geçici Hükümet, her şe-e karşın nefretini gizledi ve onun desteğini kabul etti. Sukhanov unu şu şekilde anlatıyor:

"Bu, burjuvaziye, olayların akışındaki talihsiz bir dönüşüm gibi görünmüş olabilir, bununla birlikte, bu yine de ehvenişer bir durumdu ve burjuvazi açısından yegane çıkış yoluymdu. İktidarın tüm niteliklerini kendi eline geçirmesi -bir uzlaşma pahasına, ağır bir bedel ödeme pahasına olsa bile- yaşamsal bir öneme sahipti. Bunun için ortada bir tek gerçek araç vardı.

Bu araç, Sovyet içindeki küçük burjuvazi ile yapacağı resmi bir evlilikti. Sevginin varlığının sözü bile edilemezdi -var olan sevgi değil, açık bir çıkar hesabıydı. Hiç kuşkusuz, Sovyetin bizzat kendisi hiçbir çekiciliğe sahip değildi; sorun onun çeyizi idi. Sovyetin bu evlilik sırasında getireceği çeyizin içinde ise ordu, gerçek iktidar, derhal özgüveni ve destek kazanma ve yönetimin gerektirdiği tüm teknik araçlar olacaktı."⁽³³⁾

Neden Sovyet liderleri iktidarı Geçici Hükümet'e devrettiler? İşçileri ve askerleri durumun hakimi konumuna getiren muaffer bir devrimin burjuva düzeni neden yıkmadığı sorusu nasıl açıklanabilir? Sovyetin liderleri neden iktidarı liberal burjuvaziye devrettiler?

Devrimi bir burjuva devrimi olarak gören menşevizm ideolojisi, tek başına bu soruların doyurucu bir yanıtı olamaz. Sosyalist evrincilerin (ve bunlarla birlikte menşeviklerin) sözünü ettikleri, yasa rejimi toplumsal içeriğinden yoksunlaştıran 'devrimci demokrasi' (ne burjuva ne de sosyalist olan bir demokrasi) de bu paradoksu açıklamaya yetmez. Nasıl olmuştur da bu düşünceler yaygın ve ilhıcı fikirler olabilmişlerdir? Bu sorunun yanıtını, aydınların önderliğindeki küçük burjuva yığınların -özellikle de köylülerin- devrimin başlangıcında çoğunluğu teşkil etmiş olmalarında ve devrimin emüz olgunlaşmamış olmasında aramak gerekir.

Sovyet içindeki temsil sistemi -aslında üniforma giymiş köylüler olan- askerlere bir avantaj kazandırmıyordu. Askerler her bölükten r delege ile temsil edilirlenken binlerce işçi yalnızca bir delege ile

temsil ediliyordu. Başlangıçta, söz konusu bölükler kadroları çok şişkin olan, her bölükte en az bin asker bulunan ihtiyat alaylarının bölükleriydiler; ancak kısa bir süre sonra, büyüklüğünün ne olduğuna bakılmaksızın her bölük Sovyete bir delege göndermeye başladı. Sonuç olarak, garnizonda toplam sayısı 150.000 olan askerler şehirdeki 450.000 işçiden iki kat fazla delegeyle temsil edilir oldular.⁽³⁴⁾ Bu yüzden, askerler, sayılarına oranla, işçilerden dört ya da beş daha fazla temsilci gönderiyorlardı; Sovyette 2.000 asker delege ve 800 işçi delege vardı.⁽³⁵⁾

Benzer şekilde, işçiler arasında da bir dengesizlik söz konusuydu; küçük fabrikaların işçileri büyük fabrikalardaki işçilerden çok daha iyi temsil ediliyortardı. Petrograd'taki işçilerin yüzde 87'sini barındıran büyük fabrikalar Sovyete 484 delege gönderirlerken, geriye kalan yüzde 13'lük kısmı oluşturan küçük fabrika işçileri 422 delegeye sahiptilerdi.⁽³⁶⁾

Peki ama askerlerin temsilcileri kimlerdi? Esas olarak küçük burjuva aydınlar. Sukhanov, Şubat Devrimini'nin hemen ardından Sovyet içindeki asker temsilcilerini bu şekilde tanımlıyor:

"Bu asker ve subay delegelerin çoğunluğu, sağ demokratik, ya da tamamen bilgisiz, veya Kadet zihniyetli bir kitle oluşturuyordu. Bunların bir kısmı alel acele ve yüzeysel bir biçimde bir çeşit sosyalist etikete bürünmüş serbest meslek sahibi, liberal görüşlü kişilerdi, bir kısmı ise, asker örgütlerinin savaş kıskırtıcılığına pirim veren mevcut atmosfere uygun olarak seçtikleri gerçekten askerler olan insanlardı. Bu ikincilerin çoğunluğu sosyalist devrimci nüvenin etrafında toplanmışlardı."⁽³⁶⁾

Sovyet içinde tartışmasız en büyük parti konumunda olan Sos

"Büyük fabrikaların daha az, küçük fabrikaların daha çok delegeyle temsil edilmesi durumu diğer şehirlerdeki Sovyetlerde de geçerliydi. Nitekim, Moskova'daki muazzam büyüklükteki 20 işletmede (Guzhon, Dynamo vb. gibi) çalışan 72.000 işçi Sovyette 60 delegeyle temsil edilirken, yine toplam 72.000 işçinin çalıştığı küçük işletmeler (ki bunların her birinde çalışan işçi sayısı 400'den daha azdı) 100'in üzerinde delegeye sahiptilerdi.⁽³⁷⁾

yalist Devrimci Parti, küçük burjuva ve hatta burjuva unsurlar için bir çekim merkezi oluşturuyordu:

"Bunlar küçük burjuva demokrasisinin unsurlarıydılar -köylüler, dükkan sahipleri, kooperatifçiler, küçük memurlar, küçük mülk sahipleri, büyük bir kütle oluşturan yoksul aydınlar... Bu en büyük parti, hem yüksek burjuvazinin siyasi olarak istikrarsız olup kolayca saf değiştirebilen kesimini, hem de bazı coşkulu, liberal toprak sahiplerini kendi saflarına çekebilmişti; öte yandan, popüleritesi bir hayli yüksek olan yeni Savaş Bakanı Kerenski'nin ardından giden sağlam bir asker kütlesi -muazzaf subaylar ve hatta generaller de partiye katılmaya başlamıştı. Bunlar öylesi insanlardı ki, daha iki iki buçuk ay kadar önce, aralarından hiçbiri yoldan geçen birinin sosyalist devrimci olmasından kuşku duyduğunda o kişiyi orada öldürmekte ya da idam mangasının önüne göndermekte tereddüt etmezdi."⁽³⁹⁾

İkili İktidar

İkili iktidara dayalı bir rejim son derece istikrarsız bir rejim olmaya yazgılıdır. Bu rejim, devletin iki iktidarı arasında bir iç savaşın patlak vermesi olasılığını kendi içinde barındırır. Yükselen bir devrimci krizin göbeğinde, bir rejimin bu ikisini kendi içinde bir araya getirmesi nasıl mümkün olabilir? Menşevik Sukhanov bu soruya teorik bir yanıt getirmeye çalışmıştır:

"Bir yandan proleteriyayı mevcut durumun fiili hakimi yapmış, öte yandan burjuva düzenin temellerini ve hatta eski egemen sınıfların biçimsel otoritesini hemen olduğu gibi bırakmış muzaffer ve esaslı biçimde demokratik bir devrimin ne denli karmaşık bir şey olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir; böyle bir dönemde emek sorununun ne denli güç, yaşamsal ve nazik bir sorun olduğunu, bu dönemin çektiği ile örs arasında, yani birbirlerini durmaksızın grev ve lokavtla tehdit eden protestocu ve isyankar işçilerle işverenler arasında ne büyük bir deneyim, kararlılık, incelikli bir düşünüş ve hüner gerektirdiğini kavrayabilmek için, devrimin yarattığı böyle bir durumun tüm karmaşıklığını ve çelişkilerini iyi anlamak zorunludur."⁽⁴⁰⁾

Eğer böyle bir durum kabullenilecek ve muhafaza edilecek ise, bu durumda ikili iktidarın yarattığı bu sorunun çözümüne ilişkin verilebilecek tek bir yanıt olabilir: İki iktidardan biri -Sovyet-kendisini diğerine -Geçici Hükümet'e- tabi hale getirmek zorunda kalacaktır. Nitekim, menşevik ve sosyalist devrimci liderlerin gerçekleştirmek için ellerinden gelen çabayı gösterdikleri şey tam da bu oldu:

"Barış, toprak ve ekmek talepleri yığınlar arasında çok yaygındı. Hükümet bu talepleri karşılamaz, karşılayamazdı. Bu sınıf mücadelesinde Sovyet hükümetin yanındaydı. Sovyet, hükümetin kitlenin beklentilerine zat düşen uygulamalarını kendi programının yaşama geçirilmesi gibi gösterip yutturmaya çalışırken bir yandan da kitleleri itidale ve itaate davet etti. Yani, *Sovyet, burjuva hükümetin yanında balka ve devrim karşı savaşıyordu.*"⁽⁴¹⁾

Kapitalistler güçsüz durumda olduklarını biliyorlardı. Savaş Bakanı Guçkov, 9 Mart'ta General Alekseev'e şunları yazmıştı:

Geçici Hükümet'in elinde gerçek bir güç yok; aldığı kararlar İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti izin verdiği ölçüde hayata geçiriliyor. Sovyet, ordu, demiryolları, posta ve telgraf gibi gerçek iktidar unsurlarının çoğunun kontrolünü kendi elinde bulunduruyor. Geçici Hükümet'in ancak İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti'nin izin verdiği ölçüde bir mevcudiyete sahip olduğu pekala söylenebilir. İçinde bulunduğumuz şu gün yalnızca yukarıda bahsi geçen Sovyet'in emirleriyle çelişmeyen emirler verilebildiğini özellikle belirtmek gerek."⁽⁴²⁾

Sovyet, 'tüm enerjisini elinde bulundurduğu iktidarın bütününe hükümete vermek, iktidarı onun ayakları önüne sermek için harcamak zorunda idi.' 'Sovyetin 'çizgisi' buydu'.⁽⁴³⁾

Ya küçük burjuvazi ordusunun burjuvazinin peşine takılıp giderken altında burjuvaziyle birlikte yürüdüğü bayrak neydi? Bunun yanıtı şudur: demokrasi. 1917 yılında Rusya'da menşevik ve sosyalist devrimci liderlerin yaptıkları yegane şey, Engels'in 'saf demokrasi' konusunda Bebel'e yazdığı 11 Aralık 1884 tarihli mektupta söy-

lediklerini doğrulamaktı:

"Devrim anı geldiği zaman, kendisi en radikal burjuva partisi... ve bütün burjuva ve hatta feodal rejimin son kurtuluş ümidi olarak geçici bir süre için önem kazandığında... tüm gerici kitle onun ardına düşer ve onu güçlendirir; daha önce gerici olan her şey demokratik bir tavır takınır. Her ne olursa olsun, kriz gününde ve krizi izleyen günde bizim yegane düşmanımız *saf demokrast etrafında kümelenecek olan bütün kollektif gericilik* olacaktır ve öyle sanıyorum ki, bu durumu gözden kaçırmamak gerekir."⁽⁴⁴⁾

Lenin duruma açıklık getiriyor

Lenin, Sukhanov ve diğer menşeviklerin aksine, devrimin yazgısını birtakım tarih üstü şemalara bağlı kalarak ve değişmez yasaların bir sonucu olarak devrimin bir burjuva devrimi olduğunu savlayarak açıklama tuzağına düşmedi. Lenin için belirleyici olan şey eylemdi. Nisan ayı başlarında kaleme aldığı *Devrimimizde Proleteryanın Görevleri* başlıklı bir broşürde, uzlaşmacıların şu iki faktörün sonucu olarak Sovyeti kontrol edebildiklerini söyledi: (1) devrimin henüz olgunlaşmamış olması ve (2) küçük burjuva kitlenin sahip olduğu ağırlık:

(Devrim) daha önce hiç olmadığı kadar çok sayıda sıradan yurttaş *bareketin içine çekmiştir...* On senedir siyasi bir uyumsuzluk içinde olan, çarlık rejiminin korkunç baskısı ve toprak sahipleri ile kapitalistlerin insanlık dışı boyunduruğu yüzünden siyasi olarak ezilmiş milyonlarca, on milyonlarca insan bugün *uyanmış ve enerjik bir biçimde* siyasetin içine çekilmiş durumdadır. Kimdir bu milyonlarca, on milyonlarca insan? Büyük çoğunluğu küçük patronlar, küçük burjuvalar, kapitalistlerle ücretli işçiler arasında bir yerde duran insanlardır. Tüm Avrupa ülkeleri arasında en küçük burjuva karaktere sahip olanı Rusya'dır.

Muazzam büyüklükte bir küçük burjuva dalgası her şeyi bastı ve sınıf bilinçli proleterya üzerinde yalnızca sayısal olarak değil, fakat ayrıca ideolojik olarak da üstünlük kurdu; yani, küçük burjuva siyasi bakış açısını son derece geniş işçi çevrelerine de bulaştırdı ve onların zihinlerini bu fikirlerle doldurdu."⁽⁴⁵⁾

Küçük burjuvazi kapitalistlere güvenme eğilimindeydi:

"İçinde bulunduğumuz şu gün, Rusya'daki *balk kitlelerinin* siyasetini karakterize eden şey, -barış ve sosyalizmin en büyük düşmanları olan- kapitalistlere karşı duyulan anlamsız bir güvendir; bu durum, tüm Avrupa ülkeleri arasında en küçük burjuva niteliğe sahip bu ülkenin toplumsal ve ekonomik toprağında devrimci bir çabuklukla yetişmiş bir meyvadır. Geçici Hükümet ile İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti arasındaki anlaşma'nın *sınıf* temeli budur."⁽⁴⁶⁾

Küçük burjuvazinin sahip olduğu nüfuzun sonucu olarak, iktidar burjuvaziye teslim edilmişti:

"Rus Devrimi'nin son derece önemli bir özelliği, yerel Sovyetlerin pek çoğunun kendisine olan güveninden hoşnut... Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti'nin devlet iktidarını *gönüllü* olarak burjuvaziye ve onun geçici hükümetine devrediyor olması ve onu desteklemek üzere bir anlaşmaya giderek bu ikincisi üzerindeki üstünlüğünü yine gönüllü olarak *terk etmekte* olmasıdır."

Bunun sonucu ikili iktidar idi:

"Bu ikili iktidar ortada *iki hükümetin* bulunuyor olmasından bellidir: Bunlardan birisi, tüm iktidar organlarını kendi elinde tutan, burjuvazinin asıl ve gerçek hükümeti olan Lvov ve yandaşlarının Geçici Hükümet'i, diğeri ise, iktidar organlarına sahip olmayan, ama açık ve tartışmasız bir halk çoğunluğunun, silahlı işçilerin ve askerlerin desteğine dayanan, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti biçimine bürünmüş tamamlayıcı, diğeri paralel, 'kontrol edici' bir hükümet."⁽⁴⁷⁾

Ancak bu durumun uzun süre devam edemezdi:

"İkili iktidar, devrimin gelişim sürecinde yalnızca bir *geçiş aşamasını* ifade eder; devrim ise, sıradan bir burjuva demokratik devrimin ötesine geçmiş, *ancak benüz* proleterya ve köylülük

gün 'saf' diktatörlüğüne ulaşmamış bir aşamadır.⁽⁴⁸⁾

"Şubat Devrimi, menşeviklerin 'marksizmi'nin tarih-üstü bir yasası yüzünden değil, devrimin henüz olgunlaşmamış olması yüzünden, yani proleteryanın sınıf bilincinden ve örgütlülüğünden henüz yoksun oluşu dolayısıyla kapitalizmi yıkmaya başarısını gösterememişti. Lenin'in *Nisan Tezleri*'nde açıkladığı gibi*:

"Bugün Rusya'daki durumun özgül niteliğini oluşturan şey, ülkenin proleteryanın sınıf bilincinin ve örgütlülüğünün yetersiz oluşu yüzünden burjuvazinin elinde olan devrimin birinci aşamasından, iktidarı proleteryanın ve köylülüğün en yoksul kesimlerinin eline vermesi gereken ikinci aşamasına geçmekte olmasıdır."⁽⁴⁹⁾
"Şubat Devrimi, başında Prens Lvov'un bulunduğu, yalnızca Kadetlerden ve Oktobristlerden oluşan Geçici Hükümet'in kurulmasına yol açtı. Bu hükümetin en önemli kişileri Milyukov (Dış İşleri Bakanı) ve Guçkov (Savaş Bakanı) idi. Kerenski, Adalet Bakanı olarak, hükümet içindeki yegane 'sosyalisti'. Kerenski, Sovyetin uzlaşmacı liderlerinin -en önde gelen lideri V. Çernov olan sosyalist devrimcilerin ve o sıralar yine en önemli lideri N. S. Çekidze olan menşeviklerin desteğine sahipti."

* 8. Bölüm'e bakınız

7

Lenin partiyi yeniden donatıyor

Şubat Devrimi'nden sonra Bolşevik Parti

Devrim, Bolşevik Parti değil, çoğu bolşevik olan sınıf bilinçli işçiler tarafından yönlendirildi. Dahası, devrime etkin bir biçimde katılan sınıf bilinçli işçilerin sayısı binleri, ya da on binleri bulurken, devrimin nyandırdığı işçiler milyonlarla ölçülebilecek büyük bir kitleyi oluşturuyordu. Dolayısıyla, Şubat Devrimi'nde, tabandaki bolşevik liderliğin, ayaklanmayı zafere taşıma yeteneğini gösterebilmiş olmakla birlikte, siyasi iktidarı işçi sınıfı ya da Bolşevik Parti adına ele geçirememiş olmasına şaşmamak gerek.

1917 Şubatı'na gelindiğinde, 40.000 işçinin çalıştığı Putilov işletmelerinde yalnızca 150 bolşevik vardı; işçi sınıfı içinde ve Vyborg fabrika bölgesinde ise bolşeviklerin sayısı 500'den fazla değildi.⁽¹⁾ Şubat'ta Petrograd Sovyeti'ndeki 1500-1600 delegeden sadece 40'ı bolşevikti.⁽²⁾

Petrograd Sovyeti'ndeki bolşeviklerin oranı, onların halk kitlesi içindeki oranından bile küçüktü; çünkü, bolşevikler hala sokak çatışmalarına katılırken, menşevikler ve sosyalist devrimciler hızla hareket ederek Sovyet'teki sandalyeleri doldurmuşlardı. I. Zaleski bolşeviklerin Petersburg Komitesi'nin 4 Mart tarihli toplantısına ilişkin olarak şu gözlemlerde bulunur: